

2. ULUSAL KİLİS SEMPOZYUMU

ONLINE 2024 • ARALIK 2024

“Stratejik Eşik: Kilis’in Dününden Yarınına”

GASTRONOMİ • TARIM ESNAFLIK, SANAYİ VE TİCARET
KİLİS KÜLTÜR, SANAT VE TARİH • GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KİLİS

Oylum Höyük, Kilis.

22 Aralık 2024
Saat: 10.00

Youtube
Canlı

Kilis Postası

2. Ulusal Kilis Sempozyumu Online 2024

22 Aralık 2024

Sempozyum Kitapçığı

2. Ulusal Kilis Sempozyumu Düzenleme Kurulu Üyeleri

Doç. Dr. Ahmet Hamdi KEPEKÇİ

ahmethamdi.kepekci@yeniuyuzyl.edu.tr

Doç. Dr. Ali Bestami KEPEKÇİ

alibestami.kepekci@yeniuyuzyl.edu.tr

Prof. Dr. İbrahim Halil EKŞİ

ieksi@gantep.edu.tr

ISBN

978-625-00-3105-6

Bu e-kitabın bütün hakları, Kilis Postasına aittir. Yayıncının yazılı izni olmadan, kitabın tamamı veya bir kısmı kopyalanamaz. Yayıncının bu e-kitapta yer alan bildirilerin içeriğiyle ilgili bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bildiri menleri, ilgili bildirinin yazar/yazarları tarafından kaleme alınmış ve yayıncıya teslim edilmiştir. Bildirilerdeki içerikten ve varsa telif hakları sorunu taşıyan materyallerden hukuken bildirilerin yazarları sorumludur.

İletişim: kilispostasi@gmail.com

2. Ulusal Kilis Sempozyumu Programı

Açılış Konuşması – Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi (İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

1. Oturum – Kilis’in Lezzetleri ve Tanıtımı

Moderatör: Av. Ali Haydar Kepekçi

Abdulkadir Uğur Kepekçi – **Sahabeler ve Evliyalar Şehri Kilis** (Araştırmacı Yazar)

Alaiddin Özkar – **Kilis’in Tanıtılması Konusunda Yapılması Gerekenler** (Kilis Postası Yazarı)

Şef İzzet Canözer – **Kilis’te Coğrafi Gastronomi** (Tavacı – İzzet Usta)

Mehmet Canarslan – **Kilis’te Sebzeciliğin Önemi** (Sebze Üreticileri Birliği Başkanı)

Rabia Kepekçi – **Bulgurun Tarihçesi ve Bulgurlu Kilis Yemekleri** (Diyetisyen)

2. Oturum – Tarım Esnafılık, Sanayi ve Ticaret

Moderatör: Doç. Dr. Mehmet Alptekin

Şevket Memiler – **Kilis’te Esnafılık** (Kilis Esnaf Odaları Birliği Başkanı)

Osman Eray – **Kilis Kent Konseyi Çalışmaları** (Kilis Kent Konseyi Başkanı)

Doç. Dr. Ali Bestami Kepekçi – **Gönüllü Geri Dönüşler: Kilis’ten Suriye’ye Uzanan Yol** (İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi)

Hacı Mustafa Celkanlı – **Tüketen Şehirden, Üreten Şehre Yol** (Kilis Ticaret ve Sanayi Odası Yön. Kur. Başkanı)

3. Oturum – Kilis Kültür, Sanat ve Tarih

Moderatör: Prof. Dr. İbrahim Ekşi

Doç. Dr. Hayrünisa Alp Özal – **Kilis’te Kadınların Milli Mücadeleye Katkısı** (İstanbul Üniversitesi – Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Prof. Dr. Mustafa Budak – **Misak-ı Milli Açısından Kilis’in Stratejik Önemi** (İstanbul Üniversitesi – Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi)

Doç. Dr. Meral Kuzgun – **Kilis’in İşgali: Milli Mücadelenin Psikolojik ve Sosyolojik Unsurları**

(Kilis 7 Aralık Üniversitesi – Türkiye Cumhuriyeti Tarihi)

4. Oturum – Geçmişten Günümüze Kilis

Moderatör: Prof. Dr. Mehmet Soğukömeroğlu

Doç. Dr. Ökkeş Kürşat Karacagil – **Kilis Hakkında Bir Rapor** (İstanbul Üniversitesi – Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Prof. Dr. Atilla Engin – **Hitit Siyasi Tarihinde Oylum Höyük’ün Yeri ve Konumu** (Gaziantep Üniversitesi – Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji)

Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi – **Kilis’in Türkiye-Suriye Hikayesi** (Yeni Yüzyıl Üniversitesi)

İçindekiler

Açılış Konuşması	6
Sahabeler ve Evliyalara Şehri Kilis	10
Kilis'in Tanıtılması Konusunda Yapılması Gerekenler	17
Kilis'te Coğrafi Gastronomi	20
Kilis'te Sebzeçiliğin Önemi	24
Bulgurun Tarihçesi ve Bulgurlu Kilis Yemekleri	28
Kilis'te Esnafılık, Zanaatkarlık ve Mesleki Kültür	33
Kilis Kent Konseyi Çalışmaları	37
Gönüllü Geri Dönüşler: Kilis'ten Suriye'ye Uzanın Yol	41
Kilis'te Kadınların Milli Mücadeleye Katkısı	46
Kilis'in İşgali: Milli Mücadelenin Psikolojik ve Sosyolojik Unsurları	54
Hitit Siyasi Tarihinde Oylum Höyük'ün Yeri ve Konumu	63
Kilis'in Türkiye-Suriye Hikayesi	86

Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi – Kilis Postası İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Açılış Konuşması

Geçtiğimiz yıl gerçekleştirilen 1. Ulusal Kilis Sempozyumu'nda Kilis'e ilişkin çeşitli konular bilimsel çerçevede ele alınmış, alanında uzman araştırmacılar katkı sunmuştur. Aynı şekilde, alanında etkili sivil toplum örgütü başkanları da kendi perspektiflerinden anlamlı konuşmalar yapmışlardı.

Söz konusu oturumlar Kilis Postası tarafından dijital platformda yayımlanmış ve hâlen kamuoyu tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Bu yayınların devam eden izlenme oranları kamuoyunda ilgiyi göstermektedir. Görüyoruz ki toplumda ciddi bir ilgi oluşmuş.

Bu sempozyumdan da oldukça güçlü geri bildirimler aldık. Gerek Kilis'te gerekse ülkemizin farklı yerlerinden, sempozyumun içeriklerinin ne denli önemli ve zamanlamasının ne kadar isabetli olduğu bize iletildi.

Bu kapsamda, II. Ulusal Kilis Sempozyumu gerçekleştirilmiştir.

Bu defa kongre, stratejik, ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemde gerçekleşmektedir. Panelimizin içeriğine baktığımızda; Kilis'in lezzetleri ve tanıtımından, tarım, esnafılık, sanayi ve ticaretine, kültür, sanat ve tarihe kadar geniş bir yelpazede konular yer almaktadır. Geçmişten günümüze Kilis incelenecek olmasına rağmen, diğer illerdeki etkinliklere benzer başlıklar bulunmasına karşın, bu sempozyumu diğerlerinden ayıran en önemli unsur, Kilis'in stratejik konumudur.

Yaklaşık on yılı aşkın süredir devam eden Suriye iç savaşı, bölge ülkeleriyle diplomatik ilişkilerin önemini daha da artırmıştır. İşte böylesine kritik bir geçiş döneminde, sempozyumumuzun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Peki, sempozyumdan uzun vadede hangi hedeflere katkı sağlamak istiyoruz? Amacımız, bilimsel ve kültürel paylaşımlar aracılığıyla Kilis'in tarihi, kültürü, güvenlik ve ekonomik potansiyeli hakkında kamuoyunda farkındalık oluşturma ve geleceğe dair sağlam

perspektifler ortaya koymaktır. Bu sempozyumdan çıkacak sonuç bildirileri, geleceğe yönelik net öneriler ve projeksiyonlar sunacaktır. Biz, bu bildirileri derinlemesine analiz etmek istiyoruz. Çünkü özellikle Güneydoğu Anadolu ve daha geniş bağlamda Ortadoğu'da önemli bir süreçten geçiyoruz. Günümüzde kitle iletişim araçlarıyla kamuoyu algısının yönlendirilmesi belirgin bir olgu hâline gelmiştir. Özellikle emperyalist devletler ve çıkar odakları, basın-yayın organları aracılığıyla toplumlarda algı yönetimi yapmakta ve bu yolla kamuoyunu yönlendirmektedir.

Kilis'in konumu oldukça köklü bir geçmişe dayanıyor. Hatırlanacağı üzere, Kilis I. Dünya Savaşı yıllarında işgal edilmişti. Mondros Mütarekesi sonrasında uzun süre işgal altında kalan bu topraklar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu kararları çerçevesinde, 1921 Ankara İtilafnamesi ile resmen Türkiye topraklarına dâhil edildi. Kilis bağlamında bu mücadeleleri hatırladığımızda, ülkemiz toprakları üzerindeki tarihi hesaplaşmaların hâlâ gündemde olduğunu görüyoruz. Bölgenin stratejik önemi, tarihsel olarak süreklilik arz eden jeopolitik çekişmelere konu olmaktadır. O hâlde, bu gerçeklik göz ardı edilmeden, geleceğe dönük projeksiyonlar geliştirmemiz gerekiyor. Aynı zamanda, toplumsal katılım ve iş birliği konularına önem vermeliyiz. Sürdürülebilir kalkınma, bu bağlamda bizim için stratejik öncelik olmalı. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde ifade ettiği ekonomik vizyon, kalkınmanın ulusal güçle doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla biz de hem yerel hem ulusal ölçekte sürdürülebilir kalkınmaya özel bir hassasiyet göstermeliyiz.

Sempozyum Başkanı

Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi

2. ULUSAL KILIS SEMPOZYUMU

ONLINE 2024 • ARALIK 2024

Kilis'in Lezzetleri ve Tanıtımı

Abdulkadir Uğur Kepekçi – İlahiyatçı Araştırmacı Yazar

Sahabeler ve Evliyalar Şehri Kilis

Öncelikle **2. Ulusal Kilis Sempozyumunu** tertipleyen değerli **Kilis** ve memleket sevdalısı dostlarımıza en kalbi teşekkürlerimi iletirim. Tamamen **gönüllülük** esasına dayanan **Aziz Kilis'imize** geçmişten geleceğe köprü vazifesi olmayı murat eden siz değerli tertip komitesinin, katılımcıların, izleyicilerin, ekran önü ve ekran arkası her bir arkadaşımızın **emeklerini saygı ile karşılıyor** teşekkürlerimi sunuyorum.

Yapacağım sunumumda daha çok **Kilis'in maneviyat şehri** özelliği üzerinde durmaya çalışacağım. Dünyada eşine rastlanmayacak tarihi, kültürel olayları bağrında barındıran, medeniyetlere ev sahipliği yapan; **Kilis, tarihî ve kültürel potansiyeline rağmen bugünkü konumunun gerisinde kalmıştır.**

Tarihte ilk defa **Kilis'in ve Kilislinin değerini en iyi Gazi Mustafa Kemal Atatürk** keşfetmiştir. Onun Suriye üzerinden Kilis'e ilk girişinde söylediği söz çok büyük anlamlar içermektedir.

1918 de 7. Ordu Komutanı olarak Kilis'e gelen Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Kilisliler için söylediği muhteşem sözler şunlardır: **"İlk ayak bastığım Türk şehrindeki bu uyanıklığa cidden hayran kaldım ve bir daha iman ettim ki, bu millet asla ölmeyecektir. Var olun Aziz Kilisliler."**

Kilisliler gerek kurtuluş savaşı sırasında gerek öncesinde gerek sonrasında yoklukla, yoksullukla çok büyük mücadeleler verdiler. Kilis halkı, zor dönemlerde dahi milli duruşunu korumuş, bağımsızlık ve onur mücadelesini sürdürmüştür.

Verdikleri destansı mücadeleyle **Kilis'in düşman işgalinden kurtuluşuna sebep oldular.** Açlık ve yoksulluk kurtuluştan sonra da devam ettiği için **Kilisliler evlatlarını Kilis dışında** tahsil yapmaya ve iş kurmaya yolladılar.

Zekâsını kullanan ve evladı için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan **Kilisli dedelerimiz; bağınıbahçesini, zeytinini-tarlasını; yatağını-yorganını ya da gerekiyorsa elinde**

eteğinde neyi varsa satarak çocuklarını okuttular. Bu sayede vatana, millete hizmette çok büyük işleri yaptılar.

Belli bir zaman kadar **Kilisliiler kendi imkanlarıyla** sınır ticareti yaparak Suriye’de bulunan akrabalarının gidiş gelişlerinde getirdikleri **hediyelik eşyaları satarak ya da mübadele yaparak** geçimlerini sağladılar.

Büyük Ortadoğu Projesi ve sonrasındaki **Arap Baharı** süreci, bölgedeki çatışmaları derinleştirerek Kilis’i de etkileyen bir güvenlik sorunu doğurmuştur.

Kilisliiler memleketlerine düşen bombalarla şehit oldular, korkulu nice günler geceler geçirdiler. Kimileri memleketlerini terk etmek zorunda kaldılar. Bu gelişmelerden sınır kenti olan Kilis, sosyoekonomik ve kültürel düzeyde doğrudan etkilenmiştir.

Son gelişmelerden sonra **Ortadoğu’da** sıcak savaş bitmiş gibi görünse de korkumuz odur ki **İsrail hemen yanı başımıza gelmiş** asırlardır hedefleri olan **Arzı Mevut** hayallerinin gerçekleşmesine ramak kalmıştır. Ve böylece biz de mecburen **ateş çemberinde** yer almaktayız. **Uyuyanlar bir gün uyandığında bunlar gerçekleşirse şaşmayın.**

Umarız siyasiler bu durumu göz ardı etmeden tedbirlerini alırlar. Yoksa da yarın bizi daha büyük tehlikelerin beklediğini söylemek için özel bir bilgiye ya da münecim olmaya gerek yoktur. Büyüklerin dediği gibi **“Görünen köye kılavuz hacet değildir.”**

Savaş ve Esad rejiminden kaçarak ülkemize gelen **Suriyeliler** memleketimizi mekân tuttular. **Ne geri dönmek isteyen var ne de göndermek isteyen.** Göstermelik ya da mecburi gidenler dışında...

Kilisliilerin ticaretleri, dilleri, kültürleri ve aidiyet duyguları maalesef zarar görmüştür.

Eskiden Kilis’te sadece **Kilis şivesi konuşulurken** Türkmen şehri olan Kilis’imize üzüler de olsa **Arap şehri** demek durumunda kalmaktan korkar olduk.

Kilis’e olan aidiyet duygusu, zorlu süreçlerde dahi güçlü biçimde varlığını sürdürmüştür.

Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde yaşayan **Kilisli aydınların, iş adamlarının, akademisyenlerin ve bürokratların** destekleriyle gerek üniversitenin gerek diğer sivil toplum örgütlerinin çabaları gittikçe artmakta ve bu da gelecek adına biraz da olsa bizleri umutlandırmaktadır.

Kıymetli izleyenlerim!

Bu girizgâhtan sonra şimdi asıl konumuz olan **“Sahabeler ve Evliyalar Şehri Aziz Kilis”** sunumumuza geçmek isteriz.

Bu kadar olumsuz şartlara rağmen elbette **Kilisliler işgalden kurtuldukları gibi adı konmamış ikinci işgalden de kurtulmasını bilirler.** Emperyalistlerin oyununu bozabilirler. Bunun da ilk yolu Kilislilerin nasıl bir vatan toprağına sahip oldukları bilincine kavuşmasından geçmektedir.

Çocukken Gaziantep iline bağlı bir ilçe olmamıza rağmen nerede ne zaman ne şekilde bir **Kilisliye “nerelisiniz?”** diye sorulsa **“biz Kilisliyyik yorum”** denirdi. Bazılarına göre abartı gibi gelen bu ifade, geçmişten geleceğe dedelerimizin aidiyet duygusuna verdiği önemi gösterirmiş meğer.

Şimdilerde **küreselleştik** yeni dünya düzenine ayak uydurduk. Bırakın **Kilisli olmayı Türk olmayı** sıradan bir mesele gibi gösterenler revaçtadır şimdilerde.

Bu sebeple **E- Kitap** olarak yayına sunduğumuz **“Kaybolan Değerlerimiz”** eserimizde önemine binaen aidiyet duygusundan etraflıca bahsetmiştik.

Çünkü her **Kilisli kendini Türk ve Müslüman** kabul ederdi. **Bayrağını, Devletini, Atatürk’ünü, kendisine bu aziz memleketi armağan eden dedelerini asla unutmaz, onlara saygısızlık etmezdi.** Bir vatandaştan bundan başka ne istenir ki? Neyimize yetmezdi bu duygular?

Kültürde, sanatta, maneviyatta, yeri doldurulamayacak kadar öneme haiz dünyaya nam salmış irfan ehli zatlar **Kilis’te dergahlar medreseler kurmuşlar,** sadece Kilislileri değil dünyanın diğer yerlerinden gelen nice kamil insanları yetiştirmişlerdir.

Kilis, uzun yılladır gerektiği şekilde tanıtılmaktan mahrum, inanç turizmi bakımında hak ettiği şekilde pay sahibi olamamaktadır. Kilis, manevî miras açısından önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği gözlemlenmektedir. Bu konuda kamu idarecileri ve yerel yöneticilerin gerekli planlamaları yapması önem arz etmektedir.

Aziz Kilis’imizin hem maneviyatından istifade edilmesi hem de hak ettiği inanç turizminden edilecek ekonomik ve sosyal kazanımlarından istifade etmesine dikkat çekmek için sunumuzun konu başlığını; **“Sahabeler ve Evliyalar Şehri Aziz Kilis”** Olarak belirledik.

Umarız ilgililer bu konuda üzerine düşenleri yaparlar. Bizden hatırlatmasıdır.

Kilis'in manevi durumu denince aklımıza **Prof. Dr. Haydar Baş** Hocamızın Kilis hakkında tespiti de gelmektedir. Haydar Baş Hocamız Kilis ile güçlü duygusal bir bağ kurduğu bilinmektedir. Vefatına kadar yılda en az bir defa memleketimizi ziyaret ederdi.

Değerli kardeşim, Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi ile yıllar önce Kilis'e İslahiye tarafında gelirken rahmetli Haydar Baş Hocamızın ona kullanmış olduğu şu ifadesi çok manidardır.

"Oğlum Ahmet, Kilis'e yaklaştık galiba beni Kilis'in maneviyatı sardı. Anlaşılan odur ki Kilis'in toprak altı toprak üstünden de zengin görünüyor"

Haydar Baş Hocamız, Kilis'e geldiği zaman sürekli bizim evimizde kalırdı. Her defasında **"Kilis'te kendi evimden daha fazla rahat ediyorum.** Bölgenin dini-mistik atmosferinin güçlü olduğu yönünde değerlendirmeler yapmıştır.

Muhterem Hocamız yaptığı konuşmalarda **Kilis'in maneviyatının yüksekliğinin Diyar-ı Şam** bölgesi olmasından kaynaklandığını da defalarca dile getirmiştir. **Bu görüş, konuşmalarında sıklıkla dile getirilmiştir.**

Bunu bilen çok kimse yoktur. Aslında hadislerde **Diyar-ı Şam** konusu etraflıca anlatılmıştır. Bunu ortaya koymak bu konuda araştırma yapmak **tarihçilerin ve ilahiyatçıların** işidir.

Diyar-ı Şam bölgesi diye adlandırılan, içinde Kilis'in de bulunduğu bölgenin maneviyat yurdu olarak belgelerle tanıtılması, **Kilis'in çehresini değiştirecektir.**

Kilisin her sokağında bir sahabenin, bir veli kulun mezarının varlığı inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Ama maalesef yeni nesillere bunun da yeterli tanıtımının yapılmadığını görüyoruz. Çoğu ya **harabe ya da kendi kaderine terk edilmiş** hayır sahibi vatandaşların vicdanına bırakılmış vaziyettedir.

Bu konuda **7 Aralık Kilis Üniversitesi Rektörüne ve akademisyenlerine** büyük işler düşmektedir. **Kilis'in maneviyat büyüklerini ve türbelerini tarihçeleriyle** birlikte ibret dolu hayatlarını meydana çıkartıp çeşitli akademik çalışmalara konu edilebilir. **Kilis'te türbeleri ya da makamları bulunan bu zatların hayatları ve maneviyatları tez konusu olarak üzerinde durulursa çok verimli çalışmalar ortaya çıkabilir.**

Aziz Kilis'imizin bir sahabeler ve evliyalar şehri olduğuna özellikle bir vurgu yaparak ve bir örnek vererek sunumumuza son vermek istiyorum.

Kent halkı arasında Odun Pazarı bölgesinin manevî değeri yüksek kabul edilmiş ve bu saygı çeşitli davranış biçimlerine yansımıştır. Bazı dedelerimiz o caddeden abdestsiz geçmezlermiş. Sebebi sorulduğunda **“Siz yerin altında kimler yatıyor bir bilseniz siz de böyle yapardınız”** derlermiş. Bu şuurun ya da bilginin yeşermesi adına gelecek nesilleri kurtarmak adına **Aziz Kilis’imiz** ve milletimiz için bunların ne kadarını yapabiliyorsak o kadarını da olsa yapmak ve bu konudaki çalışmalar ortaya koyduğu taktirde Rabbimin de nasibi olursa **Aziz Kilis’imiz** hak ettiği yere doğru daha emin adımlarla yürüyecektir.

“Sahabeler ve Evliyalar Şehri Aziz Kilis” sunumumu burada sona erdirirken Üyesi bulunduğum **Kilis Şair ve Yazarlar Dayanışma Derneğindeki** hocalarım sayesinde edindiğim bilgilerle bir yandan da şiir yazmaya çalışıyorum. Sizlere veda ederken **7.**

ARALIK. 2024’te yazdığım şiirimi okumaya çalışacağım:

AZİZ KİLİS'İMİZ KURTULMUŞ BUGÜN

103 yıl öncesi, Kilis yastaydı
Halkımızın çoğu, gayet hastaydı
Ruhlar ateşten bir, kızgın tastaydı
Aziz Kilis'imiz, kurtulmuş bugün

Atatürk Kilis'i, gayet sevmiştı
Halkın zekasını, çok da övmüştü
Kilisli düşmanı, taşla dövmüştü
Aziz Kilis'imiz, kurtulmuş bugün

Her 7 Aralık, gurur duyarız
Kendimizi gayet, mutlu sayarız
Memleket aşkıyla, coşar doyarız
Aziz Kilis'imiz, kurtulmuş bugün

Nazarî der Kilis, sevgiye değer
Öğren bilmiyorsan, tarihi eğer
Ecdadımız nice, can vermiş meğer
Aziz Kilis'imiz, kurtulmuş bugün

Uğur Kepekçi / 22.12.2024

Sunum, Kilis'in manevî mirasının akademik düzeyde tanıtımı için bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

- Atatürk, M. K. (1927). Nutuk. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baş, H. (2008). Hoş Geldin Atatürk. İstanbul: İcmal Yayınları.
- Baş, H. (2005). Milli Ekonomi Modeli. İstanbul: İcmal Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2022). Sahabe ve Evliya Kültürü Üzerine Temel Metinler. Ankara: DİB Yayınları.
- Gökarp, Z. (1918). Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak. İstanbul: Türk Yurdu Yayınları.
- Karpat, K. H. (2001). Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu. İstanbul: Timaş Yayınları.
- MEB Talim Terbiye Kurulu. (2019). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı, 8. Sınıf. Ankara.
- Rice, C. (2004). Transformational Diplomacy [ABD Dışişleri Bakanlığı Resmî Açıklaması]. U.S. State Department Archives.
- Sarıtoprak, Z. (2006). "Sahabe Anlayışı ve Türkiye'deki Ziyaret Kültürü." İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11(2), 95-114.
- Şahin, M. (2015). Diyar-ı Şam'ın Manevi Mirası ve Türkiye. Konya: Ensar Neşriyat.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri. (2023). 1918-1921 Kilis Belgeleri. Ankara.
- Uludağ, S. (1995). İslam Düşüncesi Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yalçın, H. (2020). İnanç Turizmi ve Türkiye'deki Sahabe Türbeleri. Ankara: Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Alaiddin Özkar - Kilis Postası Yazarı

Kilis'in Tanıtılması Konusunda Yapılması Gerekenler

Öncelikle Kilis Postası platformuna ve bu anlamlı programı hazırlayanlara teşekkür ediyorum. Hem bu yapının bir parçası hem de Kilis'te yaşayan bir yurttaş olarak, Kilis'in tanıtımı adına konuşacak çok şeyimiz olduğunu düşünüyorum. Kilis'in kurtuluşunu coşkuyla kutladık, özel programlar düzenlendi,

geçmiş hatırladık ve geleceğe dair düşünceler geliştirdik. Ancak bu duyguların günübirlik kalmaması için kalıcı adımlar atmamız gerekiyor.

Kilis'in kaderi, aslında Türkiye'nin kaderinden bağımsız değil. Hatırlayalım: Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı tamamladıktan sonra ilk iş olarak İzmir İktisat Kongresi'ni topladı. Çünkü ekonomik bağımsızlık olmadan siyasî bağımsızlık sürdürülemezdi. Aynı ilke, Kilis için de geçerlidir. Uzun yıllar sınır ticaretiyle ayakta duran bu şehir, özellikle 1980'lere kadar dışarıdan ekonomik katkılarla yaşayan bir kentti. Ancak pazarcılar çarşısının kapatılması ve sınır ticaretinin sona ermesiyle birlikte şehir büyük bir ekonomik darbe aldı.

Zeytincilik ve üzüm bağlarıyla anılan Kilis, Tekel Suma Fabrikası'nın kapatılmasıyla bağlarını kaybetti. Binlerce üzüm bağı söküldü. Eskiden 40'a yakın pekmez üreticisi varken bugün bu sayı 4-5'e düştü. Üretim neredeyse sona erdi. Sınır ticaretinin devam ettiği kısa bir dönemin ardından ise Suriye'deki Büyük Ortadoğu Projesi'nin etkisiyle Kilis önce roket saldırılarına maruz kaldı, ardından sınırlar kapandı. Bu şehir dışa açılan kapılarını kaybetti. Bugün baktığımızda ticaretin durduğunu, şehir ekonomisinin neredeyse durmuş olduğunu görüyoruz.

Bu noktada dışarıdan kaynak sağlamadan, Kilis'in çarklarının dönmesi mümkün değil. Esnafın ayakta kalması, üretimin sürmesi için turizm gibi alternatif alanlara yönelmek zorundayız. Kilis'in tanıtılması şarttır. Ancak bu tanıtım, sadece kültürel öğelerle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda tarihî gerçeklere de dayanmalıdır.

Bu bağlamda çok önemli bir tarihî gerçeğe dikkat çekmek istiyorum: **Kuva-yi Milliye hareketinin ilk filizlendiği yer Kilis'tir.** Bunu Türkiye'de çok az kişi bilir. Yüzbaşı Ethem

Cemil (E.C.A.), burada kurduğu karargâhta bulunan silahları yerel halka, yani çetelere dağıtarak onları organize etmiştir. Burada toplantılar yapılmış, kararlar alınmış ve ilk defa bir halk hareketi örgütlenmiştir. Yani Kuva-yi Milliye'nin mayası burada, Kilis'te, Atatürk'ün öncülüğünde tutmuştur.

Atatürk daha sonra Adana'ya geçmiş, Nardalı ailesiyle görüşmüş, oradan İstanbul'a, ardından Samsun'a geçerek Millî Mücadele'yi başlatmıştır. Kilis'in bu süreçteki rolü, sadece askerî değil, fikrî bir öncülüktür. Bu nedenle bu olayları tarih kitaplarında, belgesellerde, tiyatro sahnelerinde işlememiz gerekiyor. Örneğin Atatürk'ün Kilis'e girerken durdurulduğu noktaya bir anıt yapılmalı. Mevlevihane Parkı'nda halka seslendiği yer sembolik olarak yeniden canlandırılmalı.

Kilis'in kendini tanııtma konusunda geri kaldığını üzülererek ifade ediyorum. Antep, Şahinbey ve Şehitkamil'le; Maraş, Sütçü İmam'la; İzmir, Hasan Tahsin'le; Erzurum ise Nene Hatun ve Kara Fatma ile özdeşleşmişken, Kilis'te Fransızlara karşı savaşıyan Ozan, Şahinbey, Kartalbey, Aslanbey, İslambey ve Polat gibi kahramanların adını bilen neredeyse yok. Oysa Antep'in savunmasına katkı sunan Şahinbey aslında Kilis'e bağlı bir köydendir ve düşmanı Antep'e sokmamak için şehit olmuştur.

Fransız işgal komutanlarının anılarında bile Kilis'in direnişinden söz edilir. "Kilis'te kaldığımız müddetçe bir gece bile rahat uyuyamadık," diyen komutanlar, Antep'e geçebilmek için hava desteği almak zorunda kaldıklarını yazmışlardır. Bu direniş ruhu, sadece bölgesel değil, ulusal belleğe de işlenmelidir.

Öte yandan Kilis, İslâm tarihi açısından da önemli bir yerdir. Hicretin 20. yılında yaşanan bir salgın hastalık nedeniyle binlerce sahabenin bu bölgede vefat ettiği ve defnedildiği bilinmektedir. Evliya Çelebi'ye göre Kilis'te 3.500 sahabe medfundur. Şeyh Muhammed Bedevi Şürahbil bin Hasene hazretleri gibi adı bilinmeyen birçok sahabenin mezarı buradadır. Ancak bırakın Türkiye'yi, komşu Antep'te bile bu bilgi yaygın değildir. Oysa çocukluğumuzda ailelerimiz adak adar, sahabelerin türbelerini ziyaret ederdi. Bugün bu manevi mirası bile tanıtamıyoruz.

Tanııtım eksikliğimiz yalnızca içerik değil, **altyapı sorunu** da var. Şehrimize bir otobüs geldiğinde park edecek yer yok. Lokanta kültürümüz zayıf. Tuvalet sorunumuz bile çözülmemiş durumda. Cumhuriyet Caddesi'nde yürüyen bir turist'in temel ihtiyaçlarını

karşılayacak altyapıdan yoksunuz. Bu, geçmişİ bu kadar zengin bir şehir için gerçekten üzücü bir durumdur.

Suriye sınırındaki bu hassas şehir, savaşın etkilerini en ağır hisseden yerlerden biridir. Prof. Dr. Haydar Baş hocamız yıllar önce, “Bu ateşin dumanı bizi de sarar” diyerek Kilis’in maruz kalacağı tehditleri öngörmüştü. Bugün geline nokta da haklı çıktığını görüyoruz. Bu kadar stratejik bir şehir, ekonomik olarak da desteklenmeli, tanıtımı güçlü şekilde yapılmalıdır.

Özetle, Kilis’in tanıtımı için valilik, belediye, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket etmesi gerekiyor. **Çalıştaylar, sempozyumlar, tanıtım haftaları düzenlenmeli; sosyal medya fenomenleri, gazeteciler, televizyon kanalları davet edilerek bu şehir tanıtılmalıdır.**

Kilis’in kurtuluşu yalnızca bir gün değil, bir **Kurtuluş Haftası** çerçevesinde her yıl çeşitli etkinliklerle kutlanmalı, hem tarihî hem manevî yönüyle kamuoyuna anlatılmalıdır.

İzzet Canözer – Şef

Kilis'te Coğrafi Gastronomi

Sempozyum kapsamında Kilis mutfağına dair bu sunumu gerçekleştirme fırsatı sunulduğu için teşekkür ederim. Kilis'ten, sahabeler diyarından tüm Türkiye'ye selamlarımı iletiyor; emeği geçen herkese ve konuşmacı dostlarıma saygılarımı sunuyorum.

Bugün sizlere Kilis mutfağının özelliklerinden, gastronomi mirasımızdan ve coğrafi işaretli ürünlerimizden söz etmek istiyorum. Kilis mutfağında uzun yıllardır faaliyet gösteren yerel bir işletmeci olarak, alandaki gözlemlerime dayanarak bu katkıyı sunmaktayım.

Kilis mutfağı, yerel ve bölgesel gastronomi araştırmaları açısından özgünlük ve çeşitlilik arz eden bir yapı sunmaktadır. Kendisine has yemekleriyle Türk mutfağının lezzet mirasını taşımakla kalmaz; aynı zamanda Halep mutfağının derin etkilerini de içinde barındırır. Bu yönüyle hem Anadolu'ya hem de Mezopotamya'ya komşu bir geçiş mutfağıdır. Zeytinyağlı yemekler önemli bir yere sahipken, bulgurla yapılan yemekler de mutfağımızın temel taşlarındandır. Baharatın bolca ve kararında kullanıldığı bu mutfakta, kullanılan zeytinyağı ise bölgemizin yüksek kaliteli zeytinlerinden elde edilir. Bu açıdan bakıldığında, zeytinyağı bizim mutfağımızın hem lezzet hem de sağlık kaynağıdır.

Kilis tavası başta olmak üzere oruk kebabı, sıkma köfte, keşkek, lebeniye çorbası ve cennet çamuru gibi tatlılarımız mutfağımızın öne çıkan örneklerindendir. Bunlar arasında coğrafi işaret tescilli almış olanlar da var: Kilis tavası, eşkili kebab, sıkma köfte ve cennet çamuru bunlardan bazıları. Ama tabii mutfağımız sadece bunlardan ibaret değil. Bölge mutfağında kayıt altına alınmamış ancak halk arasında yaygın olan çeşitli yemek türleri de bulunmaktadır: mıhlama, kök aşı, eşkili yahni, yoğurtlu köfte, orman yemeği ve kızartmalar... Özellikle bayram sabahlarında kızartma bizim için vazgeçilmez bir gelenektir.

Tüm bu değerlerden dolayı, Kilis'in gastronomisi hem kültürel hem ekonomik açıdan çok kıymetlidir. Son yıllarda Kilis Belediyesi ve Kültür Müdürlüğü tarafından bu alanda güzel çalışmalar yapılıyor. Komşu illerden de gelen ziyaretçilerimiz artıyor, bu bizleri mutlu

ediyor. Sadece sahabeler diyarı olarak değil, bir gastronomi şehri olarak da tanınmayı hak ediyoruz.

Ben 1993 yılından bu yana Kilis Merkez Aşıt Mahallesi Abidin Ağa Caddesi'nde faaliyet gösteriyorum. İşletmemizin adı Tavacı İzzet Usta. Burada yüzde doksan oranında Kilis mutfağına özgü yemekler sunuyoruz. Mevsimine göre altı ezmeli kebab, dökme kebab, yaz aylarında patlıcan kebabı gibi çeşitler hazırlıyoruz. Oruk kebabı zaten temel yemeklerimizden. Ayrıca evlere ve işyerlerine servis hizmetimiz de var. Küçük ölçekli kent yapısı, gastronomik hizmetlerin kişisel ilişkiler üzerinden şekillenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu da hizmette samimiyetimizi artırıyor.

Karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, yaklaşık 60 kilometre uzağımızda olan Gaziantep'le kıyaslandığında Kilis hem ekonomik açıdan daha uygun hem de lezzet açısından geri kalmayan bir mutfağa sahiptir. Ürünlerimizde kalite yüksek, fiyatperformans dengesi yerinde. Bu nedenle komşu illerden herkesi Kiliş'e davet ediyoruz. Gelip bu tatları yerinde denemelerini şiddetle tavsiye ediyoruz.

Sadece lezzetlerimiz değil, tarihimiz ve maneviyatımız da güçlü. Kilis gerçekten sahabeler diyarıdır. Şürahbil Bin Hasene Hazretleri, Şeyh Muhammed Şeyh Ahmet hazretleri gibi birçok sahabenin burada metfun olduğu biliniyor. Bu bile başlı başına bir ziyaret sebebidir. Zeytinyağının tarihi de burada çok derindir. Oylum Höyüğü'nde bulunan 4000 yıllık zeytin çekirdekleri, zeytinin anavatanının bu topraklar olduğunu belgelemektedir. Kilis, zeytin ve üzüm gibi kadim meyvelerin beşiğidir.

İstanbul'dan da zaman zaman gelen misafirlerimiz oluyor. Sık sık gelen dostlarımız da var. Ziyaretlerinden büyük mutluluk duyuyoruz. Öyle güzel anlatıyorsunuz ki, tekrar gelmek için sabırsızlanıyoruz diyorlar. Yerel işletmelerin misafirperverlik anlayışı, geleneksel kültürle bütünleşmiş bir tutumdur. Kiliş'te etkinlikler düzenlendiğinde elimden geldiğince katılmaya çalışıyorum. Adımız geçtiği her yerde biz hazırız.

Örneğin, yaklaşık 3 yıl önce İstanbul Yıldız Korusu Malta Köşkü'nde, ödüllü şefimiz Yunus Emre Akkor ile birlikte gönüllü olarak bir Kilis Mutfağı tanıtımı yaptık. Lebeniyeden Kilis tavaşına, cennet çamuruna kadar pek çok yemeği sunduk. Yapılan tanıtım etkinlikleri yüksek düzeyde ilgi görmüş ve olumlu geri bildirimlerle sonuçlanmıştır. Beğenmeyen bir

grup neredeyse yoktu diyebilirim. Kilis'in bu lezzetleri gerçekten anlatıldığı kadar var; hatta fazlası var.

Sözlerimi bitirirken şunu özellikle belirtmek istiyorum: Kilis, gastronomi turizmi açısından tanıtılması gereken önemli bir destinasyon potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

- Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022). Kilis Mutfağı ve Coğrafi İşaretli Ürünler. Kilis: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Türk Patent ve Marka Kurumu. (2023). Coğrafi İşaret Tescil Listesi. <https://www.turkpatent.gov.tr>
- Akkor, Y. E. (2019). Osmanlı Mutfağı. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Akkor, Y. E. (2021). Anadolu'nun Tadı: Coğrafi İşaretli Ürünler Rehberi. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Özdemir, M. (2014). Türkiye'de Gastronomi Turizmi ve Yöresel Mutfaklar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ertaş, N. (2020). "Kilis Gastronomisi ve Yöresel Yemek Kültürü." Gastronomi ve Mutfak Sanatları Dergisi, 3(1), 45-59.
- Yalçın, H. (2018). Sahabe Ziyaret Kültürü ve Türkiye'deki Türbeler. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Canpolat, B. (2010). Oylum Höyük Kazıları ve Buluntularının Işığında Kilis Bölgesi Tarihi. Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Zeytinyağının Tarihi Gelişimi ve Coğrafi Yayılımı. Ankara: TAGEM Raporu.
- Kiper, T. (2017). Gastronomi Turizmi: Türkiye Örnekleriyle. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mehmet Canarslan – Sebze Üreticileri Birliği Başkanı

Kilis'te Sebzeciliğin Önemi

Kilis'te sebzecilik, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda atadan dededen kalan bir yaşam kültürüdür. Geleneksel tarım yöntemleri, bazı üreticiler tarafından hâlen sürdürülmektedir. Özellikle bazı sebzelerde hâlâ ata tohumu kullanıyoruz. Hibrit tohumların uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından sorunlara yol açtığı üretici deneyimleriyle gözlemlenmiştir. Bu tohumlar, bizi toprağımızdan ve

bereketten uzaklaştırdı. Şimdi tekrar, güvenli ve sürdürülebilir olan ata tohumlarına yöneliyoruz.

Ancak Kilis tarımının en büyük problemi **sulama yetersizliğidir**. Topraklarımız son derece verimli ama su olmayınca bu topraklar da işleyemez hale geliyor. Şu an 100.000 dekarlık verimli tarım arazimizin sadece %10'u sulanabiliyor. Sondaj kuyularıyla, yani kendi imkânlarımızla su çıkartarak üretim yapıyoruz. Oysa Maraş'a, Antep'e su ulaştırılabiliyorsa, Kilis'e de ulaştırılabilir. Kilis'te sulama altyapısının yetersizliği, tarım üretiminin sürdürülebilirliği açısından ciddi bir kısıt oluşturmaktadır.

İklim değişiklikleri de bizi ciddi biçimde etkiliyor. Bir bakıyoruz, aylarca yağmur yok; sonra aniden kuvvetli rüzgâr çıkıyor. Bu dengesizlik, özellikle sebze gibi hassas ürünlerde büyük verim kaybına neden oluyor. İklim değişikliklerinin etkilerini azaltmak amacıyla modern tarım teknolojilerinin ve sera sistemlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Sebze Üreticileri Birliği olarak bu yönde çalışmalar yürütüyoruz. Geçtiğimiz yıl bir sera kurduk. Gördük ki serada yetişen ürün ile açık alanda yetişen ürün arasında kalite açısından dağlar kadar fark var.

Üretimin bir diğer büyük maliyet kalemi ise **enerjidir**. Sondajla su çıkarıyoruz ama enerji maliyetleri üretim maliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Oysa Kilis, Türkiye'nin güneş ışığını en çok alan illerinden biridir. Bu potansiyeli değerlendirmek zorundayız.

Güneş enerjisi sistemleri, çiftçinin üzerindeki yükü büyük oranda azaltabilir. Bu konuda da devlet desteklerine ihtiyaç var.

Bugün Kilis toprağında yaz ve kış sebzelerinin tamamı yetişebiliyor. Yaz aylarında domates, biber, patlıcan, salatalık; kışın marul, maydanoz, ıspanak, soğan, sarımsak... Hepsi burada yetişir. Eskiden Erzurum'dan İstanbul'a kadar Türkiye'nin her yerine ürün gönderirdik. Şimdi bu canlılık azaldı. Çünkü devlet politikalarıyla doğuda, tünel seralarla üretim desteklendi. Bu da doğal olarak Kilis ürününe olan talebi azalttı.

Bu noktada çözüm, **devlet alım garantili üretim modelidir**. Haydar Baş hocamızın yıllar önce ifade ettiği gibi, üretici daha tohumu toprağa atmadan pazarı belli olan, kazancı garanti olan bir üretim modeliyle desteklenmelidir. Aksi takdirde çiftçi her yıl şu soruyu sormaya devam eder:

"Acaba bu yıl ürünümlü satabilecek miyim? Çocuğumun rızkını kazanabilecek miyim?"

Biz ürünlerimize emek veriyoruz. Sosyal hayatımızdan feragat ediyoruz. Gecemizi gündüzümüze katıp tarlada çalışıyoruz. Ama ürün pazara ulaştığında hak ettiği değeri göremiyor. Mesela bugün tarlada 10 liraya sattığımız ıspanak, pazarda 30 liraya satılıyor. *"Üretici ile nihai satış zinciri arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği, üretici motivasyonunu olumsuz etkilemektedir., teraziye tarttın. Benden daha mı çok emek ettin?"* diye sormak istiyoruz.

Üretici zarar ediyor. Çünkü arada büyük bir **dengesizlik** var. Devlet de bunun farkında, halk da. Tarım Bakan Yardımcısı geçtiğimiz günlerde Kilis'e geldiğinde, "Kilis'te sıfır liraya çıkan ürün İstanbul'da 28 liraya satılıyor," dedi. Bu farkın nedeni mazot, vergi, nakliye ve aracı maliyetleri. Bu zincir kontrol altına alınmadıkça üretici kazanamaz.

Sebze üretimi, diğer ürünlerden çok daha risklidir. Zeytin, buğday gibi değil; bozulabilir. Ürün 3 gün içerisinde tüketilmezse değerini kaybeder. Bu yüzden **sözleşmeli üretim modelleri**, sebzecilikte hayati önemdedir. Üretici planlama yapabilmeli, üretmeden önce ne kazanacağını bilmelidir.

Bu arada üzerinde uzun süredir çalıştığımız bir konu da **kurutma tesisi projesidir**. Yıllar önce merhum babamla bir toplantıydık. "Kilis biberi neden Avrupa'ya ihraç edilmiyor?" diye sormuştu. O zamanlar aflatoksin sorunundan bahsetmiştik. Çünkü hâlâ geleneksel usullerle, naylonların üzerinde güneşte kurutuyorduk. Dedik ki bunu modernleştirelim, fırınlı kurutma tesisi yapalım. Projemiz kabul gördü, tesis kuruldu, iki yıl çalıştı. Sonra talihsiz bir hırsızlık olayı yaşandı. Tesis zarar gördü. Şimdi proje tekrar beklemede. Sorun

yine aynı: **bütçe ve süre**. Devlet desteği gelene kadar zaman geçiyor, maliyetler değişiyor, projeler yarım kalıyor.

Bütün bu sorunlar ortada. Devletin de çiftçinin de bu durumun farkında olduğuna inanıyorum. Biz, tüm üreticiler olarak artık zarar etmek istemiyoruz. **Acaba** demek istemiyoruz. Biz bu topraklara umut ekiyoruz. Ama ürünümüz değer bulmazsa, umutlarımız da soluyor. Bunu düzeltmek için, devletin yön verici politikalar geliştirmesi, çiftçiye sahipsiz bırakmaması gerekiyor.

Bugün Kilis, zeytinyağında, biber cilikte, sebzecilikte hâlâ güçlüdür. Ama giderek geriye düşüyoruz. Tarım yapılması gereken topraklar maalesef bilinçsiz şekilde fıstık ve zeytinle dolduruluyor. Oysa bu topraklar, insanın temel ihtiyacını karşılayacak ürünleri üretmeli. Fıstık, kriz zamanında sofraya konmaz; ama zeytinyağı, sebze hayati önemdedir. Üretim politikalarımız bu gerçeklik üzerine kurulmalı.

Son olarak, tüm bu zorluklara rağmen üretmeye devam ediyoruz. Bu tür ideolojik-dinsel söylemler akademik metin içinde çıkarılmalı veya kişisel yorum olarak belirtilmemelidir.

Kaynakça

- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). Türkiye Tarım Raporu 2023: Bitkisel Üretim ve Politikalar. Ankara: TAGEM Yayınları.
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB). (2022). Sebze Üretiminde Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: TZOB Raporu.
- FAO (Food and Agriculture Organization). (2022). The Future of Food and Agriculture: Climate Change and Sustainability. Rome.
- Baş, H. (2005). Milli Ekonomi Modeli. İstanbul: İcmal Yayınları.
- Ercan, O., & Mutlu, T. (2020). "Ata Tohumlarının Korunması ve Türkiye’de Uygulanan Politikalar." Tarım Bilimleri Dergisi, 26(3), 212-221.
- Güngör, S. (2021). "Tarımda Güneş Enerjisinin Kullanımı: Türkiye Uygulamaları." Yenilenebilir Enerji ve Tarım Teknolojileri Dergisi, 4(1), 35-45.
- Kilis İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2022). Kilis’te Sebzecilik Raporu: Üretim, Sulama ve Enerji Maliyetleri. Kilis.
- Gökçek, M., & Yıldız, H. (2019). "Sözleşmeli Tarım Modeli Üzerine Bir Değerlendirme." Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi, 5(1), 68-81.
- Çiftçi-Sen. (2021). Türkiye’de Sebze Üreticilerinin Sorunları ve Kooperatifçilik. İzmir: Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu.
- TÜBİTAK. (2018). Türkiye İklim Değişikliği Projeksiyonları ve Tarımsal Riskler Raporu. Ankara.

Rabia Gül Kepekçi – Diyetisyen

Bulgurun Tarihçesi ve Bulgurlu Kilis Yemekleri

Bu bölümde, bulgurun tarihçesi ve Kilis mutfağındaki kullanım biçimleri ele alınmaktadır. Her yönüyle kültür, turizm ve geleneklerin ele alındığı bu anlamlı 2. Ulusal Kilis Sempozyumu'nda bulunmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Bugün sizlere, hem dünya mutfaklarının vazgeçilmezlerinden biri olan bulgurun tarihçesinden hem de Kilis mutfağındaki yerinden bahsetmek istiyorum. Binlerce yıllık geçmişiyle bulgur, yalnızca bir gıda maddesi değil; aynı zamanda bir kültürdür. Buğdayın haşlanıp kurutulması, kabuklarından ayrılması ve taş değirmenlerde öğütülmesiyle elde edilen bulgur, Mezopotamya uygarlıklarına kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Sıcak ve kurak iklimlerde bu yöntem sayesinde buğday uzun süre saklanabilir hâle getirilmiştir. Bulgurun kolay pişirilmesi, yüksek besin değeri ve dayanıklılığı, onu tarih boyunca yerleşik toplumların temel gıdalarından biri yapmıştır.

Buğday tarımı, Neolitik dönemde avcı-toplayıcı yaşamdan yerleşik hayata geçişin sembolüdür. Türkiye, Suriye, Irak ve İran topraklarını kapsayan “Bereketli Hilal” buğdayın kültüre alındığı coğrafyadır. Bu bağlamda Türkiye sınırları içinde yer alan Karacadağ bölgesi, yabani buğdayın genetik kökeni olarak kabul edilir. Prof. Dr. Atilla Ergin hocamızın Oylum Höyük'te yaptığı çalışmalar, bu bölgenin de binlerce yıl öncesine dayanan tarım kültürüne sahip olduğunu göstermektedir. Göbeklitepe gibi Neolitik yerleşimler, tarım devrimiyle birlikte buğdayın öneminin arttığı dönemin arkeolojik yansımalarını sunmaktadır.

Anadolu toprakları ise bulgurun genetik, kültürel ve gastronomik açıdan geliştiği en önemli merkezlerden biridir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kilis, buğday tarımı ve bulgur üretiminde tarih boyunca öncü olmuştur. Kilis, bulgur üretimi ve kullanımında bölgesel mutfak kimliğini şekillendiren öncü merkezlerden biri olmuştur.

Bulgur üretimi geçmişte imece usulüyle, geleneksel yöntemlerle yapıldı. Buğday haşlanır, güneşte kurutulur, kabukları ayrılır ve taş değirmenlerde öğütülürdü. Bu süreç sadece bir

Üretim değil, aynı zamanda bir sosyal etkinlikti. Modern retim yöntemlerine karşın geleneksel bulgur üretimi kültürel miras olarak değerlendirilmektedir.

Besin değeri açısından bakıldığında bulgur; lif açısından zengin, glisemik indeksi düşük, vitamin ve mineraller açısından güçlü, kolay sindirilen ve bağışıklık sistemini destekleyen bir besin kaynağıdır. Bitkisel protein içeriğiyle de dengeli enerji sağlar. Tüm bu özellikleriyle bulgur hem ekonomik hem sağlıklı hem de sürdürülebilir bir gıdadır.

Kilis mutfağında bulgurun yeri çok özeldir. Bulgur, hem günlük öğünlerin hem de düğün, bayram, taziye gibi özel günlerin baş tacıdır. Kilis'in her mahallesinde farklı tariflerle yapılan bulgurlu yemekler, misafirperverliğin ve toplumsal dayanışmanın simgesi hâline gelmiştir. Aydın Köşk gibi meknlarda düzenlenen yemek festivalleri ve tanıtım programları, bu kültürün yaşatılmasına katkı sağlamaktadır.

Bulgurun Kilis mutfağındaki kullanımına örnek vermek gerekirse:

İli köfte, ince bulgur ve kıymanın yoğrulup i harçla doldurularak haşlanması veya kızartılmasıyla yapılan, ülke genelinde bilinen ve sevilen bir yemektir. Oruk kebabı, ili köftenin mangalda pişirilen versiyonudur. Peynirli bulgur pilavı, klasik pilavlardan farklı olarak arpa şehriye ile hazırlanır. Ekşili köfte, küçük bulgurlu köftelerin salçalı ve sumaklı sosla buluştuğu bir sulu yemektir. Fellah köftesi, domates ve sarımsaklı sosla harmanlanan minik köftelerden oluşur. Sarımsaklı köfte, haşlanmış köftelerin sarımsaklı yoğurtla servis edilmesiyle hazırlanır. Çiğ köfte ise, hem etli hem etsiz olarak yapılabilen, yoğrularak şekillendirilen, en bilinen bulgurlu yemeklerden biridir.

Sumaklı dolma, bulgurlu i harçla yapılan üzüm yaprağı sarmasıdır. Mercimekli bulgur pilavı, Kilis'te "niyet yemeği" olarak bilinir; üzerine soğanlı sos dökülür, turşu veya ayanla birlikte servis edilir. Sulu köfte eşitleri, yoğurtlu köfte, i kalkması, tarhana orbası, sumaklı fırın tepsisi yemekleri, kısır, bulgur salatası gibi yemekler sofralarda sıkça yer alır. İnce bulgurla yapılan meze eşitleri de oldukça zengindir.

Bu eşitlilik, Bulgur, sadece beslenme unsuru olarak değil, toplumsal kimlik ve gelenek aktarımı bağlamında da önemlidir. Kilis'te bulgur, geçmişten bugüne uzanan bir damak hafızasının taşıyıcısıdır. Bugün sadece evlerde değil, restoranlarda, festivallerde ve ulusal mutfak programlarında da hak ettiği ilgiyi görmektedir. Son yıllarda bulgur, ağdaş Türk mutfağına dair yarışmalarda da öne çıkan bir unsur olarak yer bulmuştur. final yemeği

olarak bulgurlu bir tarif tercih edilmiştir. Bu da bulgurun artık sadece geleneksel değil, modern mutfağın da bir parçası hâline geldiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bulgur tarih boyunca olduğu gibi bugün de beslenme alışkanlıklarımızın ve kültürümüzün önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. Kilis, bu mirasın en özgün temsilcilerinden biridir ve bu değerin yaşatılması, korunması ve dünyaya tanıtılması hepimizin ortak görevidir.

Sonuç olarak, bulgurun hem tarihsel hem de güncel mutfak kültüründeki yeri, Kilis özelinde örneklenerek değerlendirilmiştir.

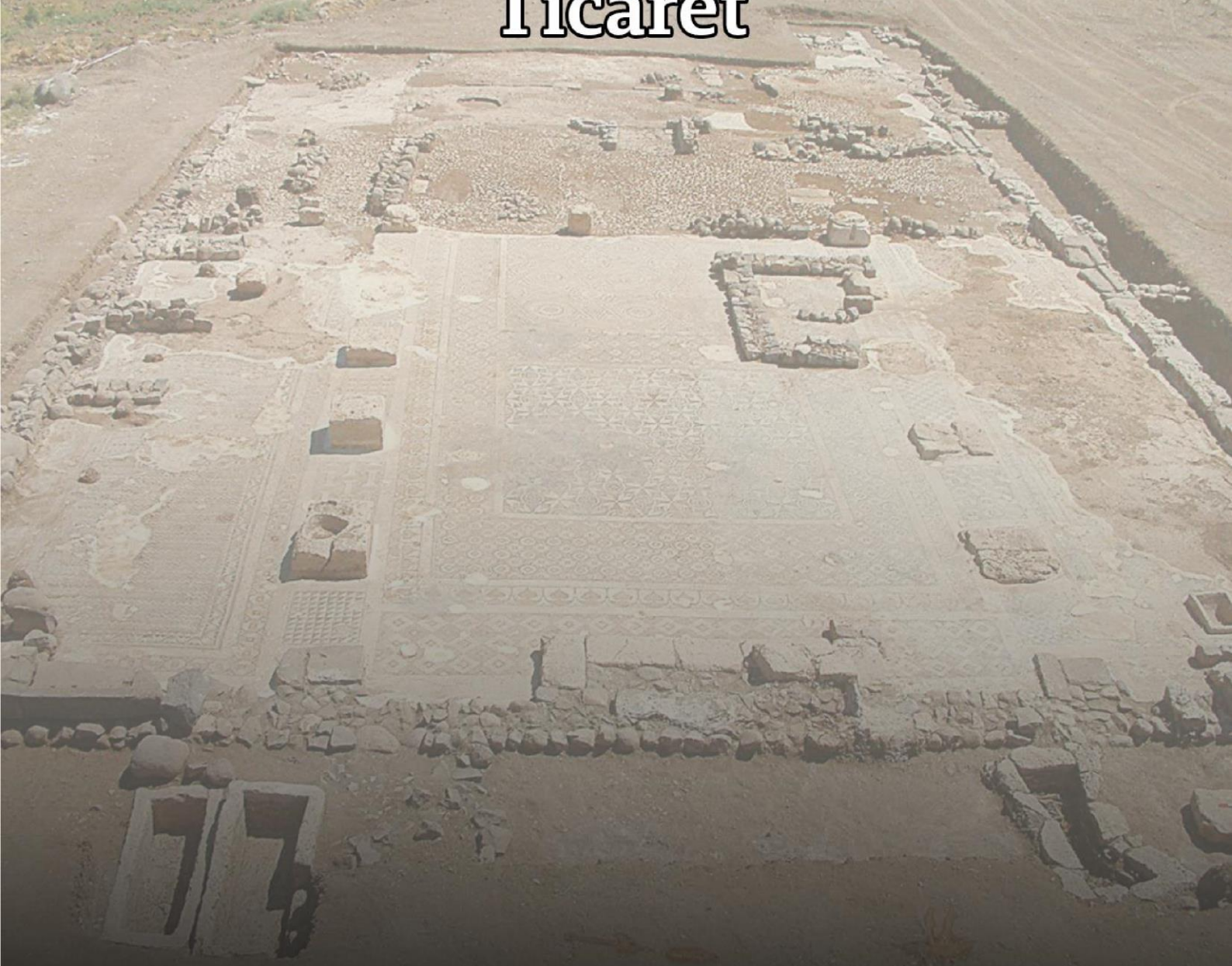
Kaynakça

- Akkor, Ö. (2019). *Bulgurun Halleri: Anadolu'nun Kadim Tahılıyla 100 Tarif*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Akkor, Y. E. (2021). *Anadolu Gastronomisi ve Coğrafi İşaretli Ürünler*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Ergin, A. (2020). "Oylum Höyük Kazılarında Tarımın İzleri ve Mezopotamya ile Etkileşim." *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 170, 47-59.
- Helbağ, M. & Erdemir, S. (2017). "Türkiye'de Bulgur Üretimi ve Tüketimi Üzerine Bir Değerlendirme." *Gastronomi ve Mutfak Sanatları Dergisi*, 5(1), 21-35.
- Karadeniz, F. & Aytaç, H. (2015). "Bulgurun Besin Değeri ve Sağlık Üzerindeki Etkileri." *Beslenme ve Diyetetik Dergisi*, 43(2), 115-122.
- Kaya, A. & Gökdemir, B. (2022). "Anadolu'da Bulgur Kültürü ve Mutfak Uygulamaları." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 101, 89-108.
- Özdemir, M. (2019). *Türkiye'nin Yöresel Mutfakları ve Coğrafi İşaretli Ürünleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yalçın, H. (2018). *Kilis Mutfağı: Geleneksel Tarifler ve Kültürel Bellek*. Kilis: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- FAO (2021). *Ancient Grains: Cultural Significance and Food Security Potential*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Smith, B. D. (2001). "The Origins of Agriculture in the Ancient Near East." *Science*, 292(5517), 1610-1613.

2. ULUSAL KİLİS SEMPOZYUMU

ONLINE 2024 • ARALIK 2024

Tarım Esnafılık, Sanayi ve
Ticaret

Şevket Memiler – Kilis Esnaf Odaları Birliği Başkanı

Kilis'te Esnaflık, Zanaatkârlık ve Mesleki Kültür

için memnuniyet duyuyorum.

Bu bölümde, Kilis'teki esnaflık kültürü, geleneksel meslekler ve toplumsal yansımaları ele alınmaktadır. Aynı zamanda Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu Denetim Kurulu Üyesi olarak da görev yapıyorum. Bu anlamlı sempozyumda Kilis'in esnaf yapısı, geleneksel meslekleri ve toplumsal kültürdeki yeri üzerine konuşma fırsatı bulduğum

Kilis'te yaklaşık 5.400 kayıtlı esnafımız bulunmakta ve bunlara bağlı olarak 10.000'e yakın kişi istihdam edilmektedir. Ayrıca mesleki eğitim kapsamında 3.000'e yakın öğrenciye usta öğreticilik yapılmakta ve bu öğrenciler hem teorik hem pratik olarak meslek sahibi olmaktadır. Esnaflık, günümüzde artan rekabet, dijitalleşme ve zincir mağazaların yaygınlaşmasıyla birlikte daha zorlayıcı bir meslek alanı hâline gelmiştir. Küresel zincir mağazalar, sosyal medya ve dijital platformlar ile geleneksel esnaf arasında ciddi bir denge bozulması yaşanmaktadır.

Buna rağmen bizler mücadeleye devam ediyoruz. Çünkü esnaflık yalnızca bir ticari faaliyet değil, aynı zamanda **ahlaki ve toplumsal bir duruştur**. Ahilik geleneği, esnafı sadece ticaret yapan birey olarak değil, aynı zamanda ahlaki değerlerin taşıyıcısı olarak tanımlamaktadır. Kilis'te bu değerler hâlâ yaşamaktadır.

Kilis'in geleneksel meslekleri de bu kültürün çok önemli bir parçasıdır. Yemenicilik, kalaycılık, bakırcılık, sabunculuk, yorgancılık, demircilik ve zembilcilik gibi meslekler halen yaşatılmaktadır. Örneğin, eskiden hayvancılık yapan her evde birkaç zembil bulunurdu. Bugün hâlâ kamyon lastiklerinden zembil yapan ustalarımız var. Sabun üreten, beyaz eşya tamiri yapan, eski sistemleri söküp yeniden çalıştıran ustalarımız hâlâ Kilis'te yaşıyor ve hizmet veriyor. Yerel zanaatkârlık çeşitliliği, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Bu mesleklerin kaybolmaması için esnaf teşkilatları olarak birçok destek sunuyoruz. Vergi muafiyetleri, kurslar, fuar destekleri ve meslekî teşvikler bu anlamda çok önemli. Ancak en önemlisi, toplumda bu mesleklerin yeniden **saygı görmesini sağlamak**. Çünkü insanlar sadece çok para kazandıran mesleklere yöneldiğinde, kültürel meslekler ikinci plana atılıyor. Oysa bu meslekler sadece geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin de sigortasıdır.

Kilis gastronomide olduğu gibi, el işçiliği ve zanaatkârlıkta da çok ileri seviyededir. Bugün gençlerimiz yavaş yavaş yeniden yemenicilik gibi mesleklere ilgi göstermeye başladı. Yaz aylarında birçok genç yemeniyi giyiyor. Yemeni üretiminde doğal malzemelerin kullanılması, geleneksel yöntemlerin korunmasını sağlamaktadır. Bizler de fuarlarda bu ustalarımızı destekliyoruz. Bugün Avrupa'ya ürün gönderen, sosyal medyadan satış yapan birçok esnafımız var. Bu da gösteriyor ki, bireysel tanıtım olanakları artık çok geniş ve etkili.

Ahilik kültürünün Kilis'te halen canlı olduğunu vurgulamak isterim. Her yıl **Ahilik Haftası** etkinlikleri kapsamında yılın ahisi, yılın kalfası ve yılın çırağı seçiliyor. Bu süreçte esnaf odaları, üniversitemiz, valilik, belediye ve diğer kamu kurumları bir araya gelerek değerlendirmelerde bulunuyor. Bu kültürel devamlılık, esnaflığın ruhunu ayakta tutan temel unsurlardan biridir.

Mahalle kültürü de bu yapının önemli bir parçası. Hâlâ Kilis'te fırına telefon açıp "paramız sonra gelir" diyebilirsiniz. Kilis'te hâlen mahalle kültürüne dayalı güven temelli ticaret örneklerine rastlanmaktadır. Bu, sadece ticaret değil, bir **güven ilişkisi**, bir **toplum aidiyeti** demektir. Bunu başka yerlerde görmeniz zordur.

Eskiden yaz tatili geldiğinde çocuklar evde oturmazdı. Çocukların yaz dönemlerinde geleneksel çıraklık sistemine dahil edilmesi yaygın bir uygulamaydı. Hem iş ahlakı hem hayat bilgisi öğrenilirdi. Günümüzde dijital eğlence araçlarının yaygınlaşması, çocukların meslekî yönlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak hâlâ çocuğunu yaz tatilinde meslek öğrenmeye teşvik eden ailelerimiz var. Bu zihniyet çok kıymetli. Çünkü bir işletmenin oturması, kalıcı hâle gelmesi için en az 30 yıl gerekir. Eğer bu işletme kuşaktan kuşağa aktarılmazsa o miras kaybolur. Oysa Avrupa'da 100-150 yıllık aile işletmeleri hâlâ dimdik ayakta. Bizim de bu anlayışı yeniden benimsememiz gerekiyor.

Bugün birçok gencimiz, üniversite mezunu olsa bile meslek sahibi değil. Ama eğer babasının 30 yıllık bir işletmesi varsa ve bu işi devralırsa, hayata 1-0 değil, 5-0 önde başlar. Bu bilinçle hareket etmek, üniversite diplomasını altın bilezik olarak taşıyabilmek gerekiyor.

Geçtiğimiz günlerde üniversitede bir konuşma yaptık. Katılımcılardan biri çok etkileyici bir şey söyledi: “Ben kepçe operatörüyüm. Türkiye’de valilik yapamam belki ama dünyanın her yerinde bu mesleği yaparım.” İşte bu çok önemli bir farkındalık. Bu çocuklarımız şimdi gastronomi bölümünden mezun oluyor, ödüller alıyor, şeflik yolunda ilerliyorlar. Onlar bizim gururumuz. Ömür Akkor ve kardeşi gibi büyük şefler de Kilis’in bu potansiyelini ortaya çıkaran rol modellerdir.

Son olarak şunu söylemek isterim: Esnaf sadece mal satan değil, **toplumu ayakta tutan, geleneksel kültürü yaşatan** bir aktördür. Esnafla birlikte zanaat da, meslek de, insanlık da vardır. Ailelerin, çocuklarını meslekî eğitime teşvik etmeleri, geleneksel mesleklerin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Gültekin, N. (2017). Ahilik Kültürü ve Günümüzde Uygulama Alanları. Ankara: TESK Yayınları.
- Koç, Y. & Özdemir, M. (2021). "Türkiye’de Geleneksel Zanaatkârlık Mesleklerinin Korunması ve Sürdürülebilirliği." Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 101, 203–221.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). Ahilik Haftası Etkinlikleri Kılavuzu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, M. (2018). Mahalle Kültürü ve Esnafılık İlişkisi: Yerel Toplum Dinamikleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, M. & Yılmaz, B. (2019). "Geleneksel Mesleklerde Usta-Çırak İlişkisinin Önemi ve Dönüşümü." Mesleki Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 55–74.
- Gürer, A. (2022). "Kentsel Dönüşüm Sürecinde Esnafın Sosyoekonomik Adaptasyonu." Kent Sosyolojisi Dergisi, 7(1), 89–106.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK). (2023). 2023 Esnaf İstatistik Raporu. Ankara.
- TÜRKONFED. (2020). KOBİ’ler ve Dijitalleşme Süreci: Yerelden Küresele Stratejiler. İstanbul.
- Akkor, Ö. (2020). İşin Mutfağı: Şeflikten Esnaflığa Kilis Mutfağı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UNESCO. (2016). Intangible Cultural Heritage: Traditional Craftsmanship and Local Professions. Paris.

Osman Eray – Kilis Kent Konseyi Başkanı

Kilis Kent Konseyi Çalışmaları

Bu bölümde, Kilis Kent Konseyi bünyesinde yürütülen güncel çalışmalara ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Böyle anlamlı bir organizasyonda Kilis Kent Konseyi adına konuşma yapmaktan memnuniyet duyuyorum.

Kent Konseyimiz, kent yönetimine katılımı artırmak, vatandaşların fikirlerini karar alma süreçlerine dâhil

etmek amacıyla yeniden yapılanarak çalışmalarına başlamıştır. Bünyemizde şu anda aktif olarak faaliyet gösteren yapılar şunlardır:

- **Engelli Meclisi**
- **Kadın Meclisi**
- **Gençlik Meclisi**
- **Kültür, Sanat ve Turizm Meclisi**

Bu meclislerin altında yer alan alt çalışma gruplarıyla birlikte, her alan kendi içerisinde sahaya yönelik projeler geliştirmekte ve tamamlanan projeler ilgili kurumlarla paylaşılacak üzere hazırlanmaktadır. Belediyemiz, Valiliğimiz ve Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz başta olmak üzere, şehrimizin tüm dinamikleriyle iş birliği içerisinde çalışıyoruz. Amacımız, bu projeleri hayata geçirerek kentimize somut katkılar sunmaktır.

Engelli Meclisi Çalışmaları

Henüz yeni kurulan Engelli Meclisimiz kısa sürede dikkat çekici faaliyetler gerçekleştirdi. 3 Aralık Dünya Engelliler Günü kapsamında Kilis'teki bir özel eğitim okulunda öğrenciler ve öğretmenlerle birlikte bir etkinlik düzenledik. Mangal organizasyonu, davul-zurna eşliğinde eğlenceler ve ebru sanatı gibi faaliyetlerle onların sosyalleşmelerine katkı sunduk.

Ancak faaliyetlerimiz sembolik etkinliklerle sınırlı değil. Engelli bireylerin sosyal yaşama entegrasyonunu ve üretkenliğini artırmayı hedefleyen projeler planlanmıştır. Örneğin, engelli bireylerin iş yeri ya da evlerinin önüne özel araç park alanı ayrılması için

belediyemizle görüşmeler yaptık. Ayrıca esnafların görme engelliler için ayrılmış geçiş yollarını işgal etmemesi konusunda da bilgilendirme ve denetim taleplerimiz oldu.

Bunların yanı sıra, meslek edindirme ve istihdama yönelik projeler üzerinde çalışıyoruz. İlgili kurumlarla koordinasyon hâlindeyiz ve engelli vatandaşlarımızın hayatlarını kolaylaştırmak için elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz.

Kültür, Sanat ve Turizm Meclisi Faaliyetleri

Kilis'in tanıtımı konusunda önemli eksiklikler olduğunu hepimiz biliyoruz. "Sahabeler şehri" olarak anılan bu kadim şehrimizin bu özelliği maalesef yeterince bilinmiyor. Kültür-Turizm Meclisimiz bu durumu değiştirmek üzere çeşitli projeler hazırladı.

Bu kapsamda:

- **Kilis için resmî bir şehir logosu** belirlenmesi önerildi. Bu logo, şehirde üretilen ürünlerden belediye organizasyonlarına kadar tüm alanlarda kullanılacak.
- Kilis'e dışarıdan gelen ziyaretçilerin cep telefonlarına şehre ilk girişte **kültürel bilgilendirme mesajı** gönderilmesini sağlayacak sistem planlandı. Planlanan sistem, şehir girişinde mobil cihazlara gönderilecek bilgilendirme mesajları ile kültürel miras noktalarına ilişkin farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.
- Hayatta olmayan **Kilisli yazar ve ilim insanlarına dair bir kitap veya dergi** hazırlanmakta. Projenin yerel yönetim tarafından destekleneceği belirtilmiştir.
- Ayrıca, bu önemli şahsiyetlerin **büstlerinin şehrin belirli noktalarına dikilmesi** ve altına özgeçmiş bilgilerinin yerleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma, özellikle Kilis'te yaşayan insanların kendi kültürel değerlerini tanıması açısından büyük önem taşıyor.

Katılımcılık ve Kurumsal İşbirliği

Kent Konseyi, yürütülen faaliyetleri çok paydaşlı iş birlikleri temelinde geliştirmektedir. Projelerimizi sadece Konsey içinde değil, **ilgili tüm kamu kurumları ve STK'larla iş birliği içerisinde** yürütüyoruz. Belediyemiz, Valiliğimiz, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz, Ticaret ve Sanayi Odamız ve Kilis 7 Aralık Üniversitesi bu süreçte en önemli paydaşlarımızdır.

Yakın zamanda Sayın Rektörümüzle yaptığımız görüşmede, özellikle gençlik projeleri ve üniversite-kent entegrasyonu konusunda tam destek sözü aldık. Paydaş kurumların kaynakları birleştirerek ortak proje üretmesi esas alınmaktadır. Bu niyetle yola çıkıyor, her projeyi muhatabına ulaştırıyor ve sahada uygulanabilir hale getirmek için mücadele veriyoruz.

Oylum Höyük Girişimi

Son dönemde ağırlık verdiğimiz bir diğer konu **Oylum Höyük** oldu. Kilis'in tarihsel mirasının en önemli simgelerinden biri olan bu arkeolojik alanın daha görünür hâle gelmesi amacıyla Kent Konseyi olarak Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları ile birlikte **ortak bir deklarasyon** hazırladık.

Oylum Höyük'ün tanıtımı, altyapı iyileştirmesi ve sponsorluk olanaklarının geliştirilmesi amacıyla ilgili kurumlarla temaslar kurulmuştur. Kentin tarihsel kimliğini yansıtan bu önemli varlık, yalnızca Kilis'in değil, tüm Türkiye'nin kültürel belleğinde yer almalıdır.

Kazı başkanı olarak yıllardır bu alanda emek veren değerli bilim insanı **Prof. Dr. Atilla Engin** hocamızla sürekli irtibat hâlindeyiz. Kendisine bu değerli katkıları için şükran borçluyuz. Kent Konseyi olarak, bu kültür mirasının hak ettiği düzeye ulaşması için gerekli kurumsal desteklerin sürdürülmesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, Kilis Kent Konseyi olarak amacımız; sadece fikir üretmek değil, bu fikirleri hayata geçirecek **uygulanabilir, sürdürülebilir ve etkili projeler** geliştirmektir. Bu süreçte genç, dinamik ve kendini ifade edebilen bir ekip olarak görev aldık. Kent Konseyi'nin temel amacı; sürdürülebilir, uygulanabilir ve etkili projeler geliştirerek kente somut katkı sağlamaktır.

Kaynakça

- Türkiye Belediyeler Birliği (TBB). (2022). Kent Konseyleri Rehberi ve Uygulama Örnekleri. Ankara: TBB Yayınları.
- İçişleri Bakanlığı. (2021). 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve Kent Konseyleri Yönetmeliği. Ankara: Resmî Gazete.
- Gül, H. & Gül, R. (2020). "Katılımcı Yerel Yönetişim: Kent Konseyleri Üzerine Bir Değerlendirme." Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, 10(1), 45-68.
- Ergin, A. (2018). "Oylum Höyük Kazıları ve Kilis'in Tarih Öncesi Arkeolojisi." Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 160, 101-117.
- UNESCO. (2016). Inclusive Cities: Urban Culture and Community Participation. Paris.
- Türkiye Kent Konseyleri Birliği. (2019). Katılımcılık ve Sivil Toplumun Kentleşme Sürecindeki Rolü. İstanbul.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Kültür Rotası Oluşturma ve Tanıtım Stratejileri El Kitabı. Ankara.
- Yılmaz, H. (2019). "Türkiye'de Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri ve Katılım." Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(2), 88-112.
- Öztürk, H. & Demirci, A. (2021). "Üniversite-Kent Entegrasyonu: Türkiye'deki Uygulama Modelleri." Yükseköğretim ve Toplum, 11(1), 15-30.
- Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi. (2017). Sürdürülebilir Kentler için Yerel Katılım El Kitabı. Strasbourg.

Doç. Dr. Ali Bestami Kepekçi – İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Gönüllü Geri Dönüşler: Kilis'ten Suriye'ye Uzanan Yol

Öncelikle, bu anlamlı organizasyonun gerçekleşmesinde emeği geçen Kilis Postası'na ve Kongre Düzenleme Kurulu'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışma, bir önceki sempozyumda sunulan 'Kilis'te Yaşamın Gerçeği: Göç' başlıklı bildirinin devamı niteliğindedir. Bu yıl da aynı temaya bağlı

kalarak konuyu "Gönüllü Geri Dönüşler: Kilis'ten Suriye'ye Uzanan Yol" başlığıyla ele almayı tercih ettim.

Kilis, bir sınır kenti olması nedeniyle göçten etkilenmemesi mümkün olmayan bir coğrafyada yer almaktadır. Göç yalnızca bir yer değiştirme değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal düzeyde çok katmanlı sonuçlar doğuran tarihsel bir gerçekliktir. Ünlü tarihçi Fernand Braudel'in de belirttiği üzere, "Eğer göçler olmasaydı, dünya statik kalmaya mahkûm olurdu." Bu ifade, göçün tarihin akışını belirleyen bir unsur olduğunu göstermektedir.

Göç süreci, yalnızca yer değiştirme değil; aynı zamanda farklı aktörlerin dahil olduğu çok katmanlı bir toplumsal dönüşüm sürecidir. Tüm bu aktörler, doğrudan ya da dolaylı şekilde bu sürecin bir parçasıdır.

Tarihsel olarak bakıldığında Kilis, Antep, Antakya ve Halep ile birlikte Bilâdü's-Şam coğrafyasının bir parçası olmuş; dinî, kültürel ve ekonomik geçişlerin merkezinde yer almıştır. Dolayısıyla günümüzde Suriye'de yaşanan krizleri Kilis'ten bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Ortadoğu, dünya tarihinin en stratejik bölgelerinden biridir. Yeraltı kaynakları, kutsal mekânlar ve ticaret yolları nedeniyle bu coğrafya her zaman küresel güçlerin çatışma alanı olmuştur. Fransız İhtilali'nden sonra yaygınlaşan milliyetçilik anlayışı da bu bölgede emperyal güçlerce araçsallaştırılmış, etnik temelli ayrışmalar körüklenmiştir.

Bu noktada Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu millet anlayışı büyük önem arz eder. Prof. Dr. Haydar Baş'ın da sıkça vurguladığı gibi, Lozan Antlaşması Türkiye

Cumhuriyeti'nin tapusu niteliğindedir. Atatürk, milliyet kavramını etnik değil, kültürel ve tarihsel birlik temelinde tanımlamış; bu topraklarda yaşayan herkesi aynı milletin parçası olarak görmüştür.

Uluslararası aktörler, bölgedeki birlik zeminini zayıflatmaya yönelik çeşitli stratejiler geliştirmiştir. "Büyük Ortadoğu Projesi" gibi planlar, sadece demokrasi vaadiyle değil, enerji ve stratejik kontrol hedefleriyle yürütülmektedir. Taşkın Hoca'nın 2012 tarihli çalışmasında bu projenin enerji kaynaklarının ucuz ve güvenli taşınması üzerine kurgulandığı ifade edilmektedir. Rusya'nın yeniden bölgeye müdahil oluşu, ABD'nin YPG ve SDG gibi gruplara desteğini sürdürmesi, İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki kalıcılık planları hep bu denklemin parçalarıdır.

Kamuoyunda gönüllü geri dönüş beklentisi öne çıkmakla birlikte, sahadaki durum bu beklentiyi sınırlayan birçok yapısal sorunu barındırmaktadır. Gönüllü geri dönüş; göçmenlerin ya hedeflerine ulaştıktan sonra ya da koşulların değişmesiyle anayurtlarına dönmesidir. Bu dönüş; köken ülkesindeki siyasi istikrar, anayurtla duygusal-siyasal bağlar ve muhalefet hareketlerinin çözülmesi gibi üç temel faktöre dayanır.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koyarak yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Bu nedenle Suriyeliler "geçici koruma" kapsamında değerlendirilmektedir. Geçici koruma, doğası gereği kalıcı değildir ve bir süre sonra ya vatandaşlık verilmesi, ya uluslararası koruma statüsü tanınması, ya da yeniden yerleştirme gibi yollarla sonuçlanmalıdır.

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın açıkladığı rakamlara göre Türkiye'de yaklaşık 3 milyon 103 bin Suriyelinin 729 bini adresinde bulunamamış. Bu kişilerin akıbeti belirsizdir: Avrupa'ya mı gittiler, vatandaş mı oldular, yoksa istatistiksel bir hata mı söz konusu? Bilinmemektedir. Yine aynı tarihlerdeki resmi açıklamalara göre 240 bin Suriyeliye vatandaşlık verilmiş, Ama gerçekten sayı bu mudur? Bunu şu andan bilebilme şansımız yok. Ama netice itibarıyla şu an Türkiye'de devletin verdiği rakama göre geçici koruma altında olan, geçici koruma kaydı olanların sayısı 2 milyon 950 bin civarında.

Kilis gibi şehirlerde altyapı çalışmaları, artık doğrudan mülteci yardımlarıyla finanse edilmektedir. Örneğin FRED 2 Projesi kapsamında yapılan kanalizasyon ve asfaltlama çalışmaları, Avrupa Birliği fonlarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu fonlar, yerel yönetimlerin temel hizmetleri için kullanılır hâle gelmiştir.

Türkiye'nin dış politika vizyonunda bölgesel etki kurma hedefi ön plana çıksa da, ekonomik ve diplomatik koşullar bu hedefin gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. Öte yandan, Irak Türkmenlerinin yaşadığı temsil sorunu gibi bir risk bugün Suriye Türkmenleri için de söz konusudur. Türkiye'ye göç eden Türkmenlerin yokluğu, Suriye'nin yeniden yapılanmasında bu topluluğun temsilini zorlaştırmaktadır.

Geri dönüşlerin çoğu zaman "geri dönmek üzere" kimlik teslimiyle yapıldığı ve bireylerin tekrar gelmelerinin mümkün olmadığı bir sistem işletilmektedir. Bu durum, gönüllü geri dönüş ilkesiyle çelişmektedir. BM, kalmak isteyen haklarını da koruyan iki yönlü bir formül önermektedir. Ancak Türkiye'de hâlen net bir politika ortaya konmuş değildir.

Bu karmaşık süreç, sadece diplomatik değil, insani, hukuki ve sosyolojik açıdan da ele alınmalıdır. Geri dönenlerin barınacak evi, güvencesi veya sosyal zemini olmadığında, geri dönüşün sürdürülebilirliği mümkün değildir. Tarih, bu konuda çok sayıda örnek sunmaktadır. Suriye'de de mülklerine el konulan, geri döndüğünde evini bulamayan bireylerin sayısı az değildir.

Sonuç olarak, kısa vadede büyük çaplı geri dönüş mümkün görünmemektedir. Literatürde, gönüllü geri dönüşlerin genel olarak toplam nüfusun %15-20'sini aşmadığı bildirilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin ve özellikle Kilis gibi şehirlerin, **yeni bir göç politikası, bölgesel bir vizyon ve uluslararası iş birliği** ile bu süreci yönetmesi gerekmektedir.

Kilis'in tarihî ve stratejik konumu, göç politikalarının yerel düzeyde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Aziz Kilisliler" hitabında olduğu gibi, bizler bu bölgenin geleceğini şekillendirmede sorumluluk taşıyoruz.

Kaynaklar

1. Buz, S., & Korç, S. (2021). MÜLTECİLERE YÖNELİK KALICI ÇÖZÜMLERDEN BİRİ OLARAK GÖNÜLLÜ GERİDÖNÜŞ. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(50), 195-230.
2. BİLECEN, T. (2018). GERİ DÖNÜŞ GÖÇÜNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER: GÖÇ LİTERATÜRÜNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ. Journal of International Social Research, 11(56).
3. Türkiye-Suriye Ortak Kültür, Ortak Tarih ve Göç Editör Zeynel ÖZLÜ Yücel KARADAŞ İbrahim ÖZHAZAR E-ISBN 978-975-7375-66-1 1.Baskı: Gaziantep Üniversitesi Yayınları, 2023v
4. Elmas, N. (2017). Türkiye'deki Suriyeli kadın ve çocuk mültecilerin uluslararası hukuki sorunları (Master's thesis, MEF University).
5. Suriye'ye gönüllü geri dönüş: 'Henüz yoğun dönüş yok'
<https://www.bbc.com/turkce/articles/ce8e49p091ro> (13.12.2024)
6. AB'den Türkiye'ye 1 milyar avroluk ek Suriye fonu
<https://islamianaliz.com/haber/22841674/abden-turkiyeye-1-milyar-avroluk-ek-suriye-fonu>
(17.12.2024)
6. Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Aracı (FRIT) T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI AVRUPABİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
<https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Sayfalar/Detay.aspx?TermId=dcbda54d-586f-4170-8f13-9bd6f4df4eed&TermSetId=6196b452-7bfb-432f-a75bbbee6b91f60b3&TermStoreId=368e785b-af33-487d-a98d-c11d5495130b&UrlSuffix=141%2FTurkiyedeki-Multeciler-Icin-Ab-Mali-Yardim-Araci-frit>
(15.12.2024)
7. Pentagon: Türkiye ile iletişim hatlarını açık tutmayı sürdürüyoruz
<https://12punto.com.tr/dunya/pentagon-turkiye-ile-iletisim-hatlarini-acik-tutmayisurduruyoruz-64748> (18.12.2024)

2. ULUSAL KILIS SEMPOZYUMU

ONLINE 2024 • ARALIK 2024

Kilis Kùltùr, Sanat ve Tarih

Doç. Dr. Hayrünisa Alp Özal – İstanbul Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Kilis'te Kadınların Milli Mücadeleye Katkısı

Çok teşekkür ediyordur, burada bulunan herkesi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Bugün Kilis ile ilgili yapacağım konuşma umarım genç arkadaşlarımdırın yeni isimlerle tanışmasına vesile olur. Umarım Kilis milli mücadelesinde ula amadığımız isim kalmaz ve hepsini tek tek anma  ansı olur gelecek

nesillerin çünkü Tarihçilerin en önemli vazifesi unutmamak ve unutturmamaktır. Bizim bugünlere gelmemizi sağlayan tüm milli Mücadele kahramanlarımıza, başta Mustafa Kemal Atatürk'e, tüm  ehitlerimize Allah'tan rahmet dileyerek sözlerime ba lamak istiyordur. Ayrıca milli mücadelemiz içerisinde çok önemli stratejik bir öneme sahip olan Kilis Bölgesi ile ilgili bugün sizlerle bulu mamı sağlayan bu programa emei geçen herkese ayrı ayrı çok teşekkürlerimi sunmak istiyordur.

Konu mama Mustafa Kemal Atatürk'ün bir anekdotu ile ba lamak arzusundayım.

Mustafa Kemal'in Halep'te olduğu günlerde Halep İl Genel Meclisi  yesi olan Antepli Dayı Ahmet Ağa, Halep'in d  manının eline geçeceği, Anadolu'ya doğru ilerleyen düşmanın Antep'i de işgal edeceği söylentileri karşısında durumu bizzat Mustafa Kemal'den öğrenmek için kararg ha gitmiş ve Pa aya: "Buralar düşman tehdidi altında. Buraların ve Anadolu'nun durumu ne olacak. Eğer kötü bir durum var ise biz Antepliler silahlanarak kendi kendimizi savunma çaresine bakalım" diyor. Mustafa Kemal, savunma kelimesinden memnun kalıyor ve şöyle diyor: "Merak etme, dayı. Antep dağları benim elime geçerse düşmanı sokmam ve müdafaa ederim. Korkma! Antep dağları elimde kaldıkça Antep'e, Kilis'e düşmanları sokmam. Anadolu'yu karı  karı  müdafaa ederim. Siz korkmayın, artık hakiki Türk sınırı ba lamı tır. Göreceksiniz m dafaamız düşmanlara çok pahalıya mal olacaktır."

Mustafa Kemal'in bu sözleri bir süre sonra gerçek olacaktır. Ama düşmanların zulmü, birçoğumuzun atalarının ağır bedel ödemesine de neden olacaktır.

30 Ekim 1918 günü imzalanmış olan Mondros ateşkes antlaşmasıyla Osmanlı için savaş son bulmuştu. Silahlar susmuştu ama 31 Ekim sabahı Osmanlı halkı nasıl bir güne uyandığının farkında değildi.

Yaklaşık 12 saat önce imzalanmış olan ateşkesin özellikle 7. ve 24 maddeleri Türk varlığını büyük bir tehdit altına sokmuştu, yurdun çeşitli bölgeleri birer bahane ile İtilâf devletleri tarafından işgal edilebilecek hale gelmişti. Ki İtilaf devletleri de hemen harekete geçtiler. Ama acı olanı, yıllardır içimizde bizle yaşayanların işgalcilerden daha önce harekete geçmeleri idi.

14 Ekim 1918 günü Kilis'e bağlı köylerde Arap kökenliler Filistin ve Arabistan'da olduğu gibi Türklere karşı kışkırtmaya başlamıştır "Kilis havalisi Arapça cemiyeti" 80 kişiyi bir araya getirerek Türklere karşı mücadeleye girmiş ve kral Faysal tarafından kurulmakta olan Arap devletine bağlılıklarını açıklamışlardır

Kilis'in ileri gelenleri ve ilmiye mensupları tarafından hemen maddi destek sağlanarak **"Cemaat-i İslamiye"** adını verdikleri karşıt bir örgüt kurmuşlardır. Bu cemiyetin kurucuları arasında: Hacı Mustafa (Beşe), Neşet Topaloğlu, Ali Canbolat, Tahir Canbolat, Mehmet Cemalettin (İslambey), Abdullah Celkanlı, Hulisi Necioğlu, Hacıtahirzade Mehmet, Mahir Bey gibi isimleri görmek mümkündür.

İtilaf devletlerinin işgallerinin başlamasının ardından Türklerin yoğun direnişi ve örgütlenmeleri gündeme gelmişti. Milli mücadelenin 3 ana cephesinden biri olan güney cephesindeki durum diğerlerinden biraz farklıydı; Doğu cephesinde 15. kolordu bulunmaktaydı, Batı cephesinde ise önce Kuvayi milliye sonra düzenli ordu kuvvetleri mücadele etmişlerdir. Ancak güney cephesinde direnişi yönlendiren ve mücadeleye girmiş olan sadece Kuvayi milliye güçleridir ve işleri de çok kolay değildir. Bir yandan savaş sırasında Osmanlıya karşı ayaklanmış ve yeni kurulacak olan devletlerde yer almaya çalışan Araplarla, intikam peşindeki Ermenilerle ve 3 büyük İtilaf devletinden biri olan Fransa ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Yaşananlardan ve anlatılanlardan anlıyoruz ki, Mustafa Kemal Paşa Güney cephesi ile ilişkilerini hep yakın tutmuştur. Bakınız;

İngilizlerin Güney bölgemizdeki yerleşim yerlerine doğru ileri harekâtını sürdüreceği haberinin alındığı günlerde Mustafa Kemal Paşa, Kilis'ten döndükten sonra, eski arkadaşı ve Antep mebusu olan ve daha sonra da Ticaret Vekilliği görevinde bulunan Ali Cenâni Bey ile Katma istasyonunda karşılaşmış, istasyon binasındaki karargâhında Mustafa Kemal Paşa kendisine nereden geldiğini ve nereye gittiğini sormuştur.

Ali Cenani Bey de cevap verir:

- Antep'te kız kardeşim, kaynanam ve akrabalarım var. Antep İli, Maraş'a geçiriliyormuş, çapulcular, şehir çevresine kadar gelerek yağmaya başlamışlar. Ordu, Adana'ya çekildikten sonra, hep düşman ayağı altında kalacaklar. Onları, başka tarafa taşımak için gidiyorum.

Mustafa Kemal demiş ki:

- Memlekette adam kalmadı mı? Kendinizi savunmanın çaresini düşününüz.

Ali Cenani Bey, hayretle sormuş:

- Neyle, nasıl?..

Mustafa Kemal de hemen cevaplamış:

- Örgütlenin, ulusal bir güç ortaya koyun, kendinizi savunun. Ben istediğiniz silahı veririm.

Mustafa Kemal Paşa bununla da kalmamış, Arapların etkinliklerinin olduğu döneme denk gelen bir tarihte Kilis'te bulunmuştur. Yapılan bir toplantıda Mustafa Kemal Paşa, Kilis'in boşaltılarak Poyraz'daki Resul Osman dağlarında cephe oluşturulmasını teklif edince, tartışma başlamış ve Kilis'in ileri gelenleri buna razı olmayarak, şehrin harap edilmesini istemediklerini söylemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa, bunun üzerine görüşünde ısrar etmemiştir. Ayrılmadan önce, zaferin bizim olacağına dair halka bir beyanname yayınlamış ve "İlk girdiğim bir Türk kasabasında böyle bir silahlı mukavemet teşkilâtı ile karşılaştım. Bu, bana büyük ümit verdi. Yaşasın Kilisliler. Siz kendinizi Araplara yağma ettirmezsiniz; Allaha ısmarladık" sözleriyle Kilis'ten ayrılmıştır.

İşte İngilizler Kilis'i işgal ettiklerinde bu nedenle istediklerine tam anlamıyla ulaşamamışlardır. Silah ve cephanenin büyük bir kısmı Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile başka yerlere nakledilmiştir. İngilizler burada fazla kalıcı olamamışlardır çünkü 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot antlaşması uyarınca bu bölgenin Fransızlara bırakılacağını daha önceden onaylamışlardı. 15 Eylül 1919'daki Suriye itilafnamesi ile İngiliz Başbakanı Lloyd George ve Fransa Başbakanı Clamenceau, bu durumu teyit etmişlerdir. Bunun akabinde İngilizler; Kilis, Antep, Maraş ve Urfa'dan çekilerek bölgeyi Fransızlara bırakmışlardır. Başta 13. kolordu komutanı Ahmet Cevdet Bey olmak yaşanan bu gelişmeye büyük tepki gösterilmiştir. Stratejik noktada bulunan bu bölgede görevlendirilen Şahin Bey, topladığı 800 kişiyle Kilis-Antep yolunu kapatan, Fransızlara karşı büyük bir mücadele veren ancak kendisi de şehit düşmüş önemli bir kahramanımızdır.

Fransızların bu bölgeye gelmesi, Ermeni çetelerinin de etkinliklerini artırmasına ve vahşet sergilemelerine neden olacaktır. Öyle ki yaptıklarına gösterilen tepkiler üzerine; Fransızlar Kilis halkına hitaben insanlık dışı bir bildiri yayınlamışlardır.

Olayların yatışmasını müteakip, Kilis'in ileri gelenleri harekete geçerek, Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanı nezdinde durum protesto etmiş ve bu gibi olayların tekrarı halinde sorumluluk kabul edilmeyeceğini bildirmişlerdir. Fransız Kumandanı General Quérette ise ancak vahşî milletlere yakışacak bir tavır içerisine girmiş ve bir bildiri hazırlayarak şehrin kalabalık yerlerine asılmasını Kaymakamlıktan istemiştir. Fransız Bildirisi'nde şunlar belirtilmiştir:

- 1.** *Ne için taşıdığını araştırmaya bile lüzum görmeksizin üzerlerinde revolver (tabanca) bulunan bir adamın sorgusuz sualsiz kurşuna dizilecektir.*
- 2.** *Kargaşalık çıkması halinde telef olacak veyahut yaralanacak her bir Fransız askerine karşılık yerli halktan iki adam kurşuna dizilecek ve bunlar kura ile belirlenecektir.*
- 3.** *Bir evden silah atılırsa o hane yıkılacaktır.*
- 4.** *Böyle bir durumun ortaya çıkması halinde Osmanlı hükümeti memurlarının idare ve hâkimiyet hakları ellerinden alınacak ve sokaklar mitralyöz (makinelî tüfek), bomba ve gazlı mermilerle ateş altına alınacaktır.*

Bunun üzerine Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kilis'te Fransızların halka reva gördükleri muameleyi dünya kamuoyuna da duyurmaya çalışmış ve 24 Aralık 1919'da İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya temsilcilerine bir telgraf çekilmiştir. Telgrafta şöyle denilmektedir:

"Üzerinde revolver bulunan bir kişinin sorgusuz sualsiz ne için taşıdığı bile incelenmeden kurşuna dizilmesi, ayrıca bir kargaşalık çıktığında ölen veya yaralanan her Fransız askerine karşılık yerli halktan iki kişinin kurşuna dizilmesi, Osmanlı hükümetinin memurlarının nüfuzlarının sarsılması, memurluk görevlerinin engellenmesi, sokakların mitralyöz, bomba, gazlı obüslerle süpürülmesi, gibi alınan tedbirlerle dünyada emsali görülmemiş, bugüne kadar Afrika'daki vahşîlere bile tatbik edilmemiş insanlık dışı muamele yapılmıştır. Asırlardan beri şanlı bir tarihe ve medeniyete sahip olan Müslümanlara karşı kötü muamele edilmesi, Müslümanların Afrika vahşîlerinden de aşağı tutulmakta olduğu fikrini uyandırmaktadır. Özendikleri ve istedikleri Batı Medeniyetinin henüz bizim vâkıf olduğumuz yeni bir usul işgal ve idaresi bundan ibaretse, bu cihetin bütün dünyaya ilânını rica ederiz. Aksi halde Avrupa ve Amerika'nın her medeni tanıdığımız milletleri nezdinde yayınlanan beyannameyi şiddetle protesto eyleriz"

Viranşehir Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti de Kilis'in işgali üzerine çeşitli devletlere birer protesto telgrafı çekmiştir. Telgrafta, Kilis'in işgali kınanarak, Fransız askerlerinin, İslâm olmaktan başka kabahati olmayan halka birçok işkence ve haksız muamele yaptığı, anlatılmaktadır. Fransızların bu hareketlerinin kınanmasını isteyen telgrafta, bunların insanlık ve medeniyetle ilgisi olmadığı, kendilerinin dökülen kanların sona ereceklerini zannettikleri, halbuki bunun böyle olmadığı, söyleniyor; halka, hayvanlara bile yapılmayacak muamele ve işkenceler yapılmakta olduğu vurgulanıyordu. Meydana gelen insanlık dışı olayların Avrupa devletlerince hoş karşılanmasının mümkün olmayacağına inandıklarını, evlatlarının yaşamasını sağlamak için mücadele edeceklerini dünyaya ilân ettiklerini ve Fransızların kötü muamelelerini protesto ettiklerini, bildirerek, *"Aksi halde biz de hak ve hukukumuzu Cenab-ı Hakk'a istinâd ederek evlatlarımızın temin-i hayat ve muhafaza-i namus için irade-i milliye dairesinde müdâfaaya teşebbüs etmelerini bütün mevcudiyetimizle teşvik edeceğimizi beyan ve bu babdaki irâka-i dumûun (akıtılan kanların) müsebbiplerine ait kalacağından mârû'l-arz (belirtilen) cinayetleri protesto ve Avrupa medeniyetinin adl-i adalet kârilerini (okuyucularını) bekleriz"* denilmektedir.

Kilisli kadınlarımız da boş durmamışlardır. *“Kilis Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Kadın Cemiyeti” kurulmuştur.* Cemiyetin kurulmasında; Kilis kız Mektebi Müdiresi Naime, Öğretmen Saliha, Halep kız mektebi eski Müdiresi Hayriye, Yağcızade Halim Efendi kerimesi Vakıfa Hanım Efendilerin emekleri vardır. Cemiyet özellikle Milli kuvvetlere giyecek yardımında bulunuyordu. Belediye Başkanı Burhan Naci Bey de kendilerine yardımcı oluyordu.

Mustafa Kemal, Kilis’te Fransızların halka reva gördükleri bu muameleyi haber alınca Heyet-i Temsiliye adına, 4 Ocak 1920 tarihinde Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bir telgraf çekerek şunları ifade etmiştir:

“Kilis Kasabasındaki Fransız İşgal Kıtası Kumandanının ahalî-i İslâmiye kardeşlerimize hitaben neşreylediği bervechiâti beyanname (yukarıda verdiğimiz dört maddelik bildiriye kastediyor) Sivas’da müteşekkil “Anadolu Kadınlan Müdafaa-i Milliye-i Vatan Cemiyeti” tarafından İtilâf mümessilleri nezdinde protesto edilmiştir”. Mustafa Kemal telgrafında ayrıca, vahşî kavimlere bile bu asırda tatbikini vicdan-ı beşerin kabul etmeyeceği bu zalimce tedbirlerin bütün Heyet-i Merkezîyeler tarafından protesto olunmasını tavsiye etmiştir.

Hakimiyet-i Millie gazetesi kadın yazarı Müfide Ferit Tek, kaleme almış olduğu makalesi ile dünya kamuoyunun dikkatini Gaziantep-Kilis’e çekmiştir. Yazı Gerçekten Kilis’teki kadınların, bütün ülke çapındaki kadınlar gibi pek çok açıdan Milli Mücadele’ye destek verdiklerini göstermektedirler. Kilisli kadınlar cepheye su taşımışlar, yaralı askerlerle ilgilenmişler, askerin yiyecek giyecek ihtiyacını karşılamışlar, tülbent, çarşaf, patiska gibi ülkemizde üretimi çok kısıtlı olan bezleri bulup, evlerden toplayıp sargı bezi yapmışlar, hasta bakıcı olarak hastanelerde yaralıların yanından ayrılmamışlardır. Bunlar bugünün gençlerinin özellikle de kızlarımızın bilmesi gereken bir durumdur.

Tabii ki anlatacak çok şey var ama bu 15 dakikalık kısa süre içerisinde dahi umarım verdiğimiz bağımsızlık mücadelesini ve Kilis halkının fedakarlıklarını bir soluk da olsa gözlerinizde canlandırabilmişimdir. Sözlerime tüm kadınlarımıza ve bütün milli mücadele kahramanlarına Allah’tan rahmet dileyerek son vermek istiyorum.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akçora, E. (1995). Kilis'in Antep müdafaasındaki yeri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(31), 55-87. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1170476>.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri(1991). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını. Baykal, B. S. (1996).
- Bozgeyik, B. (1994). İstiklal Harbinde Gaziantep. İstanbul: Gaziantep Şehit Kamil Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Çakar, M. (2014). Antep savunması. (Yüksek Lisans Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi, Ankara.1-72.
- Eyicil, A. ve Kekil, S. (2022). Güney Cephesi Maraş ve Antep'te Kuvayi Milliye'nin işgalcilere karşı mücadelesi. *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*. 58, 1375-1408.
- Gömeç, S. (1989). Milli Mücadelede Gaziantep. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İlik, S. (2019). Atatürk'ün dava arkadaşlarından Kılıç Ali. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 1-175.
- Kurt, İ. (2014). Güney Cephesinde Antep işgali 1919-1921. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara. 1-179. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>.
- Milli Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafa-i Vatan Cemiyeti. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Pamuk, B. (2019). 1918-1921 Antep savunması kronolojisi. Gaziantep: Şehit Kamil Belediyesi.
- Sarıhan, Z. (2006). Kurtuluş Savaş Kadınları. Ankara: Cem Web Ofset. Tansel, F. A. (1991). İstiklal Harbinde Mücahit Kadınlarımız. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Seçkinler, A. H. (2021). Antep savunması ve Türk polisinin Antep savunmasındaki faaliyetleri. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-14.
- Solmaz, M. (1983). Gaziantep'in adaşı ve fahri hemşehrisi Atatürk Gaziantep'te (Mektuplar, Belgeler, Fotoğraflar, Anılar ve Gaziantep Nüfusuna Tescili). İstanbul: Eko Matbaası.
- Ünler, A. N. (1969). Türkün kurtuluş savaşında Gaziantep savunması. İstanbul: Kardeşler Matbaacılık.
- Yakar, H. İ. ve Pusat, Ü. G. Y. (2014). Antep Savunması hastane defteri bir şehrin feryadı. Gaziantep: Şehitkâmil Belediyesi Kültür Yayını.

Yakar, H. İ. (2015). Gaziantep savunması hatıraları – belgeler. Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.

Kaplan, L. (1998). Cemiyetler ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Kilis'in İşgali: Milli Mücadelenin Psikolojik ve Sosyolojik Unsurları

Birinci Dünya Savaşı devam ederken 1916 yılının Mayıs ayında İngiltere adına Sir Mark Sykes ile Fransa adına Charles François Georges Picot arasında Sykes-Picot (Küçük Asya) Antlaşması imzalanmıştır (Şahin vd. 2015, s. 243). Ortadoğu'ya ilişkin düzenlemeler içeren bu antlaşma ile Fransa, Şam, Humus, Hama Halep ve Musul'u nüfuzu altına alırken İngiltere

ise Şam'ın güneyinden, Kerkük'ün kuzeyine çekilecek bir hattın güneyi üzerinde nüfuz sahibi olabilme imkânına kavuşmuştur. Fransa ile İngiltere arasında pay edilen nüfuz bölgelerinde, bir Arap liderinin yönetimi altında Arap devleti ya da Arap devletleri konfederasyonunun oluşturulması kararı ile Anadolu'nun güney bölgesini içine alacak şekilde İskenderun, Adana, Antep, Urfa, Maraş, Kilis Fransızların denetimine verilmiştir (Özçelik, 2003, s. 18-20).

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin, Mondros Mütarekesi'ni imzalamasından çok kısa süre önce 14 Ekim 1918 tarihinde Kilis'te bulunan bir kısım Arap kökenli vatandaşlar, kurmuş oldukları "Kilis Havalisi Arap Cemiyeti" adına Suriye'de Emir Faysal tarafından kurulacak hükümete bağlanmak istediklerini ve Kilis havalisinin tamamen Arap hükümetince idare edilmesini bastırdıkları bildiride dile getirmişlerdi (Akçora, 1995, s. 64). Bu talepler karşısında Kilis Belediye Başkanı Osman Fazlağaoğlu ve Meclis üyeleri yapmış oldukları toplantıda Kilis'in teslim edilmeyeceği yönünde bir karar aldılar. Kilis'i saldırılardan korumak amacıyla Kilis Kaymakamı İbrahim Süreyya Bey'in başkanlığında Müslüman Bey (Tahirzâde Mehmet) ve İslam Bey'in (Hacı Şerifzâde Mehmet Celaleddin) sevk ve idaresinde 40 kişiden oluşan bir milis kuvvet oluşturuldu (Çolakoğlu, 1995, s. 111). Bu arada Halep'in İngiliz ve Arap isyancı kuvvetleri tarafından ele geçirilmesinden sonra Suriye Cephesinde o tarihte VII. Ordu Komutanı olan Mustafa Kemal Paşa, ordu karargâhını 25-26 Ekim gecesi Kilis'e bağlı olan Katma'ya taşımıştır. 26 Ekim 1918 tarihinde Katma Meydan Savaşı'nda Arap ve İngiliz müttefik kuvvetleri, Kilis'in güneyinde durdurulmuştur. Bu suretle savunma hattının söz konusu bölgede oluşturulması, 30 Ekim tarihinde

imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'na kadar, İngilizler ile Şerif Hüseyin'in müşterek kuvvetlerinin Toroslar üzerinden Anadolu'nun iç kesimlerine sızmasını engellemiştir. 28 Ekim 1918 tarihinde Kilis'e gelen Mustafa Kemal Paşa, şehrin ileri gelenleri ile görüşerek durum değerlendirmesinde bulunmuş ve şehrin milis kuvvetlerce korunmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Akis, 2019, s. 6721).

Mondros Mütarekesi'nin 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasıyla mütarekenin 5., 7., 10. ve 15. maddeleri Anadolu'nun işgalini kolaylaştırmıştır. Bu maddeler, sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli görülecek askeri kuvvetten fazlasının terhis edilmesi, Müttefiklerin, güvenliklerini tehdit edecek durum karşısında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olmaları, Toros tünellerinin müttefiklerce işgali ve bütün demiryollarının İtilaf subaylarınca denetlenmesinden oluşmaktaydı. Böylelikle söz konusu mütareke, Türk milletinin başına gelecek felaketlerin başlamasına yol açmış ve Kilis halkı da önce İngiliz sonrasında Fransız işgaline tanıklık etmiştir (Türkmen, 2000, s. 617).

Mütareke imzalandığı sırada Halep'in kuzeyinde Katma'da 20. Kolordu komutanı bulunan Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'ya mütareke şartları iletilildiğinde Limon Von Sander Paşa da mütarekenin 19. maddesi gereğince İstanbul'a hareket etmiş ve onun yerine Mustafa Kemal Paşa Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atanmıştır. Öte yandan, Mustafa Kemal Paşa'nın komuta ettiği VII. Ordu Komutanlığına ise 20. Kolordu Komutanlığı da uhdesinde kalmak üzere Ali Fuat Paşa vekâlet edilmiştir. Ali Fuat Paşa, VII. Ordu Komutan vekili sıfatıyla da bölgedeki askeri ve mülki makamlarla iletişime geçerek, pek çok mavzer ve cephanesi ile muhtelif teçhizatı Antep ve Kilis taraflarına sevk etmiş ve Yarbey Osman Nuri Bey emrindeki 43. Fırkayı bunların güvenliğini sağlamakla görevlendirmiştir (Türkmen, 2001, s.53-54).

Bu dönemde, Mütareke sonrasındaki aylarda Osmanlı ordusunun çeşitli cephelerinde görev yapmış olan üst düzey komutanlar birer birer İstanbul'a çağırılmıştır. Fevzi Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Mersinli Cemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Kâzım (İnanç) Paşa, Ali Rıza Paşa, Salih Paşa, Nihat Paşa, Ali Fuat (Erden) Paşa ile Miralay rütbesindeki İsmet, Refet, Selahattin Adil ve Kâzım (Özalp) Beyler de İstanbul'a gelmişlerdir. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti karargâhında görevlendirilen bu isimler, devletin içinde bulunduğu durumu ayrıntılı biçimde değerlendirerek Anadolu'daki yeni görev yerlerine tayin edilmişlerdir. Bu süreçte hazırlanan askerî planlar, zamanı geldikçe uygulamaya konulacak; böylece askerî yönetim açısından İstanbul'un merkezi rolü giderek sona erecek ve yerini Anadolu'ya bırakacaktır (Topçu, 2017, s 74).

Mütarekenin imzalanması ile ordusunun lağvedilmesi ile İstanbul'a dönen Mustafa Kemal Paşa, işgaller karşısında halk hareketini arakasına alarak vatan savunmasının yapılabileceğine inanmaktaydı. Bu sırada Fevzi (Çakmak) Paşa, 28 Temmuz 1918'de Korgeneral (Ferik) olmuş, 24 Aralık 1918'de Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti 'ne yani Osmanlı'nın Genel Kurmay Başkanlığı'na atanmıştı. Mütareke şartları gereği ordunun bütün silah, araç ve gereci İtilaf kuvvetlerine verilecekti. Fevzi Paşa, mütareke hükümlerini uyguluyor gibi görünmekle birlikte kolaylıkla nakledilecek silah ve cephanelerin Anadolu'da Türklerin kontrolüne geçebilecek yollardan depolara geçişi için emirler vermiştir (Topçu, 2017, s. 57-60).

İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal Paşa, millî mücadeleyi başlatmak amacıyla Anadolu'da bir göreve atanmak için çeşitli yollar aramaktaydı. Bu süreçte, aynı düşünceleri paylaştığı ve büyük güven duyduğu Ali Fuat Paşa ile 1919 yılı Şubat ayında bir araya gelerek birlikte hareket etme kararı almışlardır. Görüşmeleri sonucunda, 20. Kolordu Karargahı'nın Konya Ereğlisi'nden Ankara'ya taşınmasına ve Ankara'nın bir direniş merkezi olarak yapılandırılmasına karar verilmiştir (Şimşir, 1998, s. 94). Şunu ifade etmek gerekir ki mütareke ile dağılan Türk ordularının genç ve ihtiyar kumandanlarının mütareke esnasında toplanmaları üzerine ülkeyi yönetenler, kumandanlara yeni vazifeler vererek Anadolu'da hizmete gönderilmesi eğilimde olmuşlardır. Bir diğer durum ise İstiklâl Harbi'nde büyük hizmetleri olan kumandanlar teker teker Mustafa Kemal Paşa'ya gelerek görüşmüşlerdir. İzmir'in işgali ve İttihat ve Terakki'ye mensup olanların tevkifi, Anadolu'da bir uyanışı başlatmıştır. Bu bağlamda, genç ve tecrübeli komutanların kolordu komutanlıklarına atanması, yeni ve millî bir teşkilatın kurulmasına zemin hazırlayan ilk gelişme olmuştur. İstanbul'da düzenlenen mitinglere katılan Türk milleti, Yunan kuvvetlerinin Anadolu'daki işgal girişimlerine karşı tepkisini yalnızca sözlü olarak değil, fiilî olarak da göstermiştir. Halk, işgale karşı silaha sarılarak dağlara çıkmış ve böylece Kuvâ-yi Milliye etrafında örgütlenerek vatan savunmasında aktif rol üstlenmiştir (Şapolyo, 2018, s. 250-251).

Anadolu'da Millî Mücadele'yi başlatma arzusu taşıyan Mustafa Kemal Paşa, bu doğrultudaki fırsatı, merkezi Erzurum olan IX. Ordu Kıt'aatı Müfettişliği 'ne atanmasıyla elde etmiştir. IX. Ordu Müfettişliği, diğer ordu müfettişliklerinden farklıydı. Barıştan ziyade bir harp karargâhı görünümünde ve belirli bir merkezi olmayıp seyyar bir konumdaydı (Türkmen, 2001, s. 111). Samsun'dan başlayarak Havza, Amasya, Erzurum ve Sivas güzergâhı üzerinde şekillenen

bir yol haritası izleyen Mustafa Kemal Paşa, bu bölgelerde halkın ileri gelenleriyle görüşerek Anadolu'da millî bilincin uyanmasını sağlamayı hedeflemiştir. Sivas Kongresi sırasında yalnızca doğu ve iç bölgelerdeki gelişmelere odaklanmakla kalmamış, aynı zamanda Güney Anadolu'daki işgallere de duyarsız kalmamış; bu bölgede yürütülecek Millî Mücadele'yi desteklemek adına çözüm arayışlarına girmiştir. Bu bağlamda, Güney Cephesi'nde kurulacak Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Millî Orduda (11 Eylül 1919), Sivas Kongresi'nde alınan esaslara uygun şekilde, Heyet-i Temsiliye tarafından belirli kararlar doğrultusunda yapılandırılmıştır. Böylece Sivas Kongresi'nde Güney Cephesi'ne ilişkin takip edilecek direniş yöntemleri ana hatlarıyla ortaya konulmuştur (Yalman, 1988, s. 129).

Anadolu'da bu çabalar sürdürülürken, Güney Anadolu'da Aralık ayından itibaren başlayan hareketlilik göze çarpmıştır. İngiliz ve Fransızlar Adana'yı 1918 yılının Aralık ayında birlikte işgal etmişlerdir (Hatipoğlu, 2001, s.38). Kilis, bu dönemde gerçekleşen işgallerden doğrudan etkilenmiştir. Halep'in işgali ve Türk ordusunun Suriye'den çekilmesinin ardından, bazı Arap aşiretleri ile Ermeni unsurların Türklere yönelik saldırılarında artış gözlenmiştir. 6 Aralık 1918 tarihinde, İngiliz Hint Taburu ve bir İngiliz Süvari Bölüğü'nün Kilis'i işgal etmesiyle birlikte, şehirde yaşayan Ermeni nüfus işgal kuvvetlerini coşkuyla karşılamıştır. İngiliz komutasındaki askeri birliklerin konuşlandırılması amacıyla önemli binalar ve liselere el konulmuş, bu durum Kilis'teki Türk çocuklarının eğitim hakkını önemli ölçüde kısıtlamıştır. Dönemin temel iletişim aracı olan telgrafhanenin İngilizler tarafından ele geçirilmesi, Osmanlı Devleti ile şehrin bağlantısının tamamen kesilmesine yol açmıştır. Ayrıca, halkın elindeki silahlar toplanırken, İngilizler tarafından Ermeni nüfusun silahlandırılması hızlandırılmıştır. İşgal sürecinde, Ermenilerin de desteğiyle İngilizler tarafından uygulanan kapsamlı ekonomik ambargo nedeniyle, halka yalnızca yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek asgari düzeyde iâşe maddesi bırakılmıştır (Büyükoğlu, 2012, s. 22).

Sevk ve İskân Kanunu kapsamında Osmanlı Devleti'nin özellikle Suriye başta olmak üzere çeşitli bölgelerine göç ettirilen Ermeniler, önceden Kilis'te ikamet etmekte olan ve İngiliz işgali sonrasında yeniden Kilis'e dönmeye başlayan gruplar olarak taşkınlıklar yapmaya başlamışlardır. Bu duruma karşılık olarak, Kilis'in önde gelenleri, Cemaat-i İslamiye adına bir teşkilat kurarak tepkilerini örgütlemişlerdir (İnce, 2015, s. 32).

Özellikle 1919 yılı Fransızların Ermenileri önlerine katarak Kilis'te başlayan işgalleri buradaki Türklerin can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Üstelik bu yöre halkı Anadolu'nun diğer bölgelerinden haberdar olamadığı gibi Batı ve Doğu Anadolu'daki gibi Reddi İlhak ve Müdafaa-i Hukuk gibi teşekküllere de sahip değildir (Akbiyık, 1999, s. 155). 15 Eylül 1919 tarihinde İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Suriye İtirafnamesi ile İngilizler, Musul karşılığında Güney Anadolu'dan çekilerek kontrolü Fransızlara devretmişlerdir (Büyükoğlu, 2012, s. 151). İngilizlerin bölgeden çekilmesinin ardından, Fransız kuvvetleri Ermeni öncü birlikleriyle birlikte 29 Ekim 1919 tarihinde Kilis'i işgal etmiştir. Fransız işgal bölgelerinden gelen haberler, halk arasında ciddi bir endişe yaratmıştır; zira Fransız işgaliyle birlikte baskı ve zulümlerde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu kapsamda halktan gelen ilk tepki 1919 Kasım'ında Senegal asıllı bir Fransız askerinin, bir kadının peçesini çekip yırtması üzerine Sakıp Bey'in bu duruma kayıtsız kalmaması ile başlamıştır (İpekçioğlu, 1986, s.19-20).

Bu gelişmeler, halk arasındaki dayanışma duygusunu güçlendirmiştir. Kilis eşrafının da dâhil olduğu Millî Mücadele sürecine, Kilisli kadınlar da aktif olarak katılmış ve mücadelede önemli roller üstlenmiştir. Bu dönemde Kilis Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Kadın Cemiyeti kurulmuştur. Kilis Kız Mektebi Müdiresi Nedime Hanım, Öğretmen Saliha Hanım, Halep Kız Mektebi eski Müdiresi Hayriye Hanım, Yağcızade Halim Bey'in kerimesi Vâkıfa Hanım söz konusu cemiyetin kuruluşunda yer almışlardır. Kurulan bu cemiyet, millî güçlere giyecek yardımı sağlama faaliyetinde bulunmuştur (İpekçioğlu, 1986, s. 44).

Kilis'teki bu gelişmelerin yanı sıra Sivas Kongresi'nin ardından Ankara'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, tüm direnişi bu şehirden yürütmeyi tercih etmiştir. Ankara, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında başkent adayı konumunda olup, 23 Nisan 1920'den itibaren, yani yaklaşık üç buçuk yıl boyunca fiilen Türkiye'nin yönetim merkezi olmuştur. Hükümet ve meclis bu şehirde toplanmıştır (Şimşir, 1988, s. 233). Ankara'daki millî irade, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde, Batı Cephesi'nde Yunan işgaline karşı amansız bir mücadele vermiştir. 23 Ağustos ile 13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen ve 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi, Türk ordusunun büyük bir başarıyla sonuçlanmıştır (Ortaylı, 2018, s. 218). Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki askeri başarının ardından, Fransa ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti arasında 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma ile iki taraf arasındaki savaş hali sona ermiştir. Antlaşma kapsamında Fransa,

güney Anadolu'dan çekilmeyi taahhüt etmiş; Fransız kuvvetlerinin işgal ettikleri bölgelerden iki ay içerisinde geri çekilmesi zorunlu kılınmıştır (Gülcü, 2012, s. 33).

Bu bildiride genel hatlarıyla ifade edilmeye çalışılan hususlar doğrultusunda, şu sonuçlara ulaşmak mümkündür: Kilis'te Millî Mücadele'nin şekillenmesinde psikolojik etki unsurlarının başında, İtilaf Devletleri'nin artan şiddetle yürüttüğü işgallerin yarattığı baskı gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi sonrasında izlediği yumuşak ve tavizkâr politika ile birlikte, hukuka aykırı ve haksız bir biçimde başlayan çok yönlü işgaller, halkın yerel düzeyde örgütlenmesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, Kilis halkı, Anadolu'nun diğer bölgelerindeki gelişmelerden yeterince haberdar olamamış; Batı ve Doğu Anadolu'da kurulan Reddi İlhak ve Müdafaa-i Hukuk gibi yapısal teşkilatlara sahip olamamıştır. Bu çerçevede, Kilis'te İngiliz ve Fransız işgaline karşı direnişin daha örgütlü bir yapıya kavuşmasında ve Müdafaa-i Hukuk teşkilatlanması içerisinde yer alınmasında, Mustafa Kemal Paşa'nın sağlamış olduğu desteğin halk üzerinde olumlu ve motive edici bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. İşgal güçlerinin Kilis halkının canına, malına, namusuna, eğitim ve yaşam hakkına, ayrıca ulaşım imkânlarına doğrudan müdahalesi, halkın zihinsel dünyasında işgalin gerçekliğine dair güçlü bir farkındalık oluşturmuştur. Bu durum, halkın bağımsızlık düşüncesini benimsemesine ve Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde yürütülen Millî Mücadele hareketine katılım göstermesine zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra, Kilis'te Fransızların, yerel Ermeni unsurlarla iş birliği içerisinde başlattığı işgal hareketi, şehrin savunulmasında en etkili itici güçlerden biri olmuştur. Türk nüfusunun ağırlıkta olduğu Kilis'in sosyolojik yapısı içerisinde, Arap ve Ermeni unsurların kendi gelecek beklentileri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne karşı benimsedikleri ayrılıkçı tutumlar, toplumsal birlik ve dayanışma ruhunu olumsuz yönde etkilemiştir. Buna rağmen, Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde görev yapan subayların yerel milis kuvvetlerini organize ve sevk etmeleri, Kilis'te Millî Mücadele'nin şekillenmesinde ve başarıya ulaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Kaynakça

- AKBIYIK, Yaşar. (1999). *Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: Ankara.
- AKÇORA, Ergünöz. (1995). "Kilis'in Antep Müdafaasındaki Yeri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI / 31, ss. 55-87.
- AKİS, Metin. (2019). "Kilis'in Milli Mücadele Yıllarında İngilizler Tarafından İşgali ve İngilizlere Karşı Verilen Mücadele (1918-1919)". *International Social Sciences Studies Journal*, 5/50, ss. 6719-6728.
- BÜYÜKOĞLU, R. Yaşar. (2012). *Milli Mücadele Döneminde Güneydoğu Anadolu*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- ÇOLAKOĞLU, Sinasi (1995). *Kilis Tarihi Üzerine Bir Deneme*. Kilis Kültür Derneği Yay: Ankara.
- GÜLCÜ, Erдің. (2012). "Milli Mücadele Döneminde Kilis". *Kilis 7 Aralık Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/3, ss. 1-37.
- HATİPOĞLU, Süleyman. (2001). *Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Toros Geçitleri, 1915-1921)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: Ankara.
- İNCE, Halil İbrahim. (2015). *Milli Mücadelede Kilis*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: Ankara.
- İPEKÇİOĞLU, Sacit. (1986). *Kilis'te Milli Mücadele ve Gerilla*. Kilis Kültür Derneği Yayını: Ankara.
- ORTAYLI, İlber .(2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. Kronik Yayınları: İstanbul.
- ÖZÇELİK, İsmail. (2003). *Milli Mücadelede Güney Cephesi Urfa(30 Ekim 1918-11 Temmuz 1920)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: Ankara.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. (2018). *Mustafa Kemal Atatürk*. Yayına Hazırlayan: Yunus Emre Kaleli. Kopernik Kitap: İstanbul.
- TOPÇU, Semra (2017). *Mareşal Fevzi Çakmak*. Halk Kitabevi: İstanbul.
- ŞAHİN, İsmail, ŞAHİN, Cemile, ŞÜKÜR, İsmail (2015). " Ortadoğu'da Emperyalist Güçlerin Gizli Oyunu: Sykes-Picot Antlaşması". *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Number: 38, ss. 241-262.
- ŞİMŞİR, Bilal. (1998). *Ankara: Bir Başkentin Doğuşu*. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- TÜRKMEN, Zekeriya (2000). "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 11, ss. 615-632.

TÜRKMEN, Zekeriya. (2001). *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılandırılması (1918-1920)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.

YALMAN, Ahmet Emin (1988). " Milli Ordu". Atatürk Yolu Dergisi, 1/2, ss. 115-140.

2. ULUSAL KILIS SEMPOZYUMU

ONLINE 2024 • ARALIK 2024

Geçmişten Günümüze Kilis

Prof. Dr. Atilla Engin – Gaziantep Üniversitesi – Fen Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji

Hitit Siyasi Tarihinde Oylum Höyük'ün Yeri ve Konumu

Anadolu platosuna ait yükseltelerin bittiği ve Suriye düzlüklerine doğru uzanan bereketli Kilis Ovası'na hâkim konumdaki Oylum Höyük, 460 x 370 m boyutları ve 37 metreyi bulan yüksekliği ile Türkiye'nin ve bölgenin en büyük höyük yerleşmelerinden biridir (Resim 1-2).

Yüzey bulgularına göre MÖ 9000'lere uzanan binlerce yıllık yerleşim katmanları bölgenin kadim tarihine ışık tutacak önemli bilgi ve bulguları barındırmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en uzun soluklu kazı projesi olan Oylum Höyük'de 1988 yılında Prof. Dr. Engin Özgen başkanlığında başlayan kazı ve araştırmalar günümüzde de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Gaziantep Üniversitesi adına devam etmektedir.[1] Bu vesileyle kazı çalışmalarına her konuda desteklerini esirgemeyen başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Gaziantep Üniversitesi, Kilis Valiliği ve Kilis Belediyesi olmak üzere Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne, Kilis Müzesi'ne, Kızılgöl Bağcılık'a ve Kilis'teki sivil toplum kuruluşlarına teşekkürlerimizi sunarım.[2]

Oylum Höyük her ne kadar binlerce yıllık yerleşim katmanlarına sahipse de boyutları ve bölgeler arasında yer alan stratejik konumu nedeniyle özellikle Tunç Çağları'nda (MÖ 3000-1200) surla çevrili önemli bir yönetim merkezi kent olduğunu düşünülmüştür.[3] Kilis ili sınırları içerisinde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları[4] da benzer bir sonuç ortaya koyarken, son yıllarda yapılan kazı ve araştırma sonuçları Oylum Höyük'ün özellikle MÖ 2. binyılda bir yönetim merkezi olduğuna şüphe bırakmamıştır.[5] Höyüğün kuzeybatısında yapılan çalışmalarda geniş bir alanda incelenen Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1600) ve Geç Tunç Çağı (MÖ 1600-1200) tabakalarında yerleşmenin bir yönetim merkezi olduğunu ortaya koyan saray ve idari yapılar açığa çıkmış, bu dönemlere ait çiviyazılı belgeler ve yönetici sınıfa ait yazıtlı mühür ve mühür baskıları ele geçmiştir.[6]

Oylum Höyük'ün Hitit siyasi tarihine ışık tutacak önemli kalıntılarına höyüğün kuzeybatı yükseltisi üzerindeki kazılarda Geç Tunç Çağı II'ye (MÖ 1400-1200) tarihlenen Va tabakasında ulaşılmıştır.[7] Bu tabakada yapılan kazılarda, kuzeybatı-güneydoğu yönünde

yaklaşık 15 m uzanan taş temelli, avlulu büyük bir kerpiç yapı kalıntısının bir bölümü gün ışığına çıkartılmıştır (Resim 3-5). Yapının batıdaki avlu bölümünde ele geçen çivi yazılı bir Hitit tablet ile biri Karkamış kralı İni-Teşub'a ait olan çok sayıda kilden mühür baskısı (bulla) ile Hititli yöneticilere ait olan mühür ve mühür baskıları bu dönemde Oylum Höyük'de Hitit idaresi ile ilgili önemli ipuçları sunmuştur (Resim 6-8).[8] Özellikle Karkamış'ın Hititli kralı İni-Teşub'un mührünün basılı olduğu bir *bulla* (Resim 6c, 7a) ile Hitit imparatoru tarafından Oylum Höyük'deki yerel krala hitaben yazılmış Hititçe tablet (Resim 8), Oylum Höyük'ün Hitit İmparatorluk Çağı'ndaki konumunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Anadolu topraklarındaki ilk uygarlığın temsilcileri olan Hititler, MÖ 17. yüzyıldan MÖ 6. yüzyıla kadar devlet organizasyonları halinde insanlık kültür tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Hititler sanatı, mimarisi, kent planlamaları, teknolojisi ve Eski Önasya tarihine yön veren etkin siyasi gücüyle bölge tarihinde unutulmaz bir yere sahiptir. MÖ 1650'lerde tarih sahnesine çıkan Hitit Krallığı ile ilgili en önemli belgeler, Çorum iline bağlı Boğazkale ilçesinde yer alan başkent Hattuşa'da (Boğazköy) ele geçmiştir. Hititler Anadolu Hiyeroglifi dışında, özellikle resmi yazışmalarında Babil çiviyazısını kullanmışlardır. Başkent Hattuşa'da ele geçen belgelerin büyük çoğunluğu Hititçe olup, Akkadça ve Hurrice ve Hattice dillerinde kaleme alınmış belgeler de mevcuttur.

Hitit siyasi tarihi ile ilgili belgelere baktığımızda, her ne kadar çekirdek yaşam bölgeleri Orta Anadolu olsa da Hitit Krallığı'nın kurulduğu andan itibaren temel amacının Anadolu'nun tamamına ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Suriye ve Doğu Akdeniz'e hükmetmek olduğunu görüyoruz. Hitit Krallığı için güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmenin en önemli yolu, Kilis'in de içinde bulunduğu güneydeki "Bereketli Hilal" topraklarına hâkim olmaktan geçiyordu. Hititlerin ana yurtları Orta Anadolu nispeten kurak iken, bereketli güney bölgeler Eski Önasya ticaretinin ve ekonomisinin merkezidi. Güneye doğru bu yayılcı politika ilk Hitit kralı I. Hattuşili (MÖ 1650-1620) ile başlamış ve Hitit Krallığı ortadan kalkıncaya kadar devam etmiştir. MÖ 2. binyılın ilk yarısında Suriye ve Doğu Akdeniz coğrafyasında Hurri ve Amurru topluluklarının oluşturduğu şehir-devletleri hüküm sürüyordu. İlk Hitit kralı olan I. Hattuşili, Suriye'ye askeri bir sefer düzenlemiş, Amik Ovası'ndaki Alalakh (Tell Atchana) kentini fethetmiş, Kuzey Suriye'nin en büyük zenginlik merkezi olan Yamhad Krallığı'nın başkenti Halep (Halab)'e saldırmış ve Fırat Nehri'nin doğusuna kadar ilerlemiştir. Ardından kral olan halefi I. Murşili (MÖ 1620-1590) ise önce

Halep kentini yağmalamış, ardından Fırat üzerinden güneye ilerleyerek Babil kentinde Hammurabi henedanına son vermiştir.

Hititlerin güneye yayılım politikası, Suriye coğrafyasındaki yerel krallıklar ile Hitit Krallığı arasında daha çok düşmanca ilişkiler kurulmasına yol açmıştır. Özellikle MÖ 2. binyılın ilk yarısında Kuzey Suriye'deki Mukiş, Nuhaşşe ve Niya ülkeleri bir konfederasyon kurarak Hititlere karşı mücadele etmişlerdir.[9] Başkenti Amik Ovası'ndaki Alalah (Tell Açana) olan Mukiş ülkesinin konumu bilinirken, Nuhaşşe ve Niya ülkelerinin coğrafi konumu kesin olarak bilinmemektedir.[10] Astour'a göre, MÖ 14-15 yüzyılda Karkamış'dan Doğu Akdeniz'e kadar uzanan bölge Mukiş, Nuhaşşe ve Nia konfederasyonu tarafından kontrol ediliyordu.[11]

Hititlerin güney bölgeler ile ilişkilerinde savaş ve mücadeleler olsa da kültürel ilişkileri de oldukça güçlüydü. Özellikle Hitit dini, sanatı ve mimarisinde güneydeki Hurrilerin çok güçlü etkileri olmuş, öyle ki Hititler büyük ölçüde güney bölgelerde yaşayan Hurrilerin dinini benimsemişti. Birçok Hitit kralı Hurrili prensesler ile evlenirken, Hurrice isimler de almıştır. Hitit kralı I. Tuthaliya döneminde (MÖ 1420 - ?), güneydeki yeni bir etnik topluluk olan Mitannilerin Hurriler ile birlikte kurdukları Mitanni Krallığı Hititlere karşı yeni bir tehdit unsuru oluşturuyordu.[12] Hitit kralı I. Tuthaliya, Mitanni kralı Şunaşşara ile bir antlaşma yaparak Yukarı Fırat Bölgesi'ndeki İşuwa ülkesini ve Halep'i yeniden Hitit topraklarına katmıştı.

Hititlerin Suriye ve Doğu Akdeniz coğrafyasını sürekli olarak kontrol etmeleri Hitit kralı I. Şuppililiuma dönemine (MÖ 1350-1320) kadar mümkün olamamıştır. Bunun en önemli nedeni, kış koşullarında Güneydoğu Torosları'ndaki geçitlerin kapanması ve Orta Anadolu ile güney bölgelerin bağlantısının kesilmesi idi. MÖ 15. yüzyıldan itibaren bölgede hüküm süren Mitanniler, düşmanları Hititlere karşı Mısır ile ittifak içerisindeydi. MÖ 1350'lerde tahta çıkan I. Şuppililiuma ile birlikte Hititlerin imparatorluk süreci başlamıştır. Başarılı bir kral olan I. Şuppililiuma Anadolu'daki Hitit kontrolünü yeniden tesis etmiştir. Hitit kralı I. Şuppililiuma'nın Mitanni kralı Tuşratta'yı kesin bir yenilgiye uğratarak bölgeye hükmetmesi, Hitit siyasi tarihinde yeni bir sayfa açmış, Hitit İmparatorluğu yıkıldığı MÖ 1200'lere kadar Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Kuzey Suriye ve Doğu Akdeniz coğrafyasına kalıcı olarak hükmetmiştir.[13] I. Şuppililiuma, Hititlerin Suriye'deki kontrolünü devam ettirmek için oğlu Telipinu'yu Halep'e, diğer oğlu Piyaşil'i (Şarrikuşuh) Karkamış'a vali tayin etmiş, böylece

Güneydoğu Torosları'nın kapanarak geçit vermediği zorlu kış koşullarında da Hititlerin bölgedeki hâkimiyeti devam etmiştir. Böylece Hititler bundan sonra tüm bu coğrafyayı Halep ve Fırat Nehri üzerindeki Karkamış kentinden yönetmişlerdir. Özellikle Karkamış, burada en önemli Hitit yönetim merkezi olmuş, bölgedeki yerel krallıklar arasındaki sorunlar Karkamış'da çözülmüştür.

Oylum Höyük'de Va tabakası, kalibre edilmiş radyokarbon sonuçlarına göre MÖ 1410-1225'e yılları arasına, Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlenmekte olup, bu tabakada açığa çıkartılan anıtsal idari yapı kalıntısı ile çiviyazılı tablet ve Hititli yöneticilere ait mühür ve mühür baskıları (Resim 3-8) I. Şuppililiuma'nın bölgeyi kesin olarak kontrol etmesinden sonraya ait olmalıdır. Bu tabakada tespit edilen yangın tahribatının ise Hitit kralının bölgeye düzenlediği askeri seferin izleri olması mümkündür. Bu tabakaya ait en önemli mimari kalıntı batı bölümü açığa çıkartılan avlulu büyük bir Hitit yapısıdır (Resim 3-5). Yapının açığa çıkartılan bölümü kuzeybatı-güneydoğu yönünde yaklaşık 22 m uzanmaktadır. Üst yerleşim tabakaları tarafından kısmen tahrip edilmiştir. Taş temel üzerine kerpiçle inşa edilmiş olan yapının yaklaşık duvarlarında ahşap hatıl izleri tespit edilmiştir. Ahşap hatıl kullanımı Hitit mimarisinde oldukça yaygındır. Yapının dış duvarları 1.20-1.80 m arasında değişen genişlikteyken, iç duvarlar yaklaşık 90 cm genişliğindedir. Korunan kerpiç izlerinden duvarlarda 40 x 40 x 12 cm boyutlarında kare ve 40 x 20 x 12 cm boyutlarında dikdörtgen kerpiçlerin kullanıldığı anlaşılmıştır. Yapının kuzeybatı bölümü, yamaç erozyonu ve geç dönem yerleşim tabakalarının neden olduğu tahribat yüzünden korunmamıştır. Duvarlardaki yanık izleri yapının bir yangın tahribatı ile son bulmuş olduğunu göstermektedir. Yapının yamaç eğimi nedeniyle daha aşağı seviyede olan kuzey bölümü olasılıkla iki katlıdır. Kuzey kesiminde, taş temel duvarları altında ele geçen, Hitit geleneğinde yapı adak eşyası iki minyatür kap Hitit geleneği yansıtmaktadır. Yapının açığa çıkartılan mekanlarında, olasılıkla mobilya aksamı olarak kullanılan çizi bezemeli fildişi levhalar (Resim 9) ve çanak-çömlek parçaları dışında buluntu ele geçmemiştir.

Hitit Yapısı'nın batısında yer alan büyük avluda, burada biriken suyun tahliyesi için inşa edilmiş bir su kanalı (Resim 3-4) ile iki yuvarlak kil ocak açığa çıkartılmıştır. Ocaklar, avlunun bir işlik alanı olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Yaklaşık 17 m uzunluğundaki kanal, yaklaşık kuzey-güney doğrultusunda, kuzeye doğru bir eğimle uzanmaktadır. Avlu zemini altına inşa edilen bu kanal taş örgülü olup, üzeri geniş taşlarla kapatılmıştır.

Avlu alanı içindeki molozlu kültür toprağı içinde ele geçen Hitit çiviyazılı tableti ile Hitit mühür ve mühür baskılarının kısmen açığa çıkartılan büyük yapı ile bağlantılı olduğu değerlendirilmektedir. Hitit kralı tarafından Oylum Höyük'deki yerel yöneticiye gönderilmiş olan çiviyazılı tablet ile yönetici sınıfa ait olan Hitit mühür ve mühür baskıları (Resim 6-8), anıtsal kerpiç yapının Hititli bir yöneticiye ait olduğuna işaret etmektedir. Ele geçen ikisi bikonveks taş mühür ile tutamaklı bir gümüş damga mühür MÖ 13. yüzyıldan bilinen geleneksel Hitit mühürleri tarzındadır. Hitit dönemine ait mühür malzemesi içinde yer alan, üzerinde Hitit kraliyet ailesine özgü çift başlı kartal ile *Ara/inata* adının okunduğu dağ kristalinden damga mühür, üzerinde ^{GIŞ}BANŞUR (sofracı) unvanlı *Sunuli* adı bulunan, bakırdan üretilmiş gümüş kaplı olan tripod tutamaklı damga mühür ve Karkamış kralı İniTeşub'a ait damga mühür baskılı bir bulla önemli buluntular arasındadır (Resim 6-7).[14] Tutamağı aslan pençesi şeklindeki tripod damga mühürler Hitit İmparatorluk Dönemi'nden bilinmektedir.[15] Konik bullalar ise Hitit yerleşmelerinde sık görülen buluntular olup, Hitit başkenti Boğazköy'de, Hitit İmparatorluk Dönemi'ne ait binlerce bulla ele geçmiştir.[16] Konik bullaların (Resim 6), Hitit belgelerinde geçen çiviyazılı tahta tabletlere (*GIŞ.HUR*) ile tutturulduğu düşünülmektedir.[17] Olasılıkla yaygın kullanılmış olan tahta tabletler, çürüyen bir malzeme olduğu için günümüze ulaşmamıştır.

Mühür malzemesi içerisindeki en önemli buluntu, konik bir kil topak (*bulla*) üzerindeki Karkamış kralı İni-Teşub'a ait mühür baskısıdır (Resim 6c, 7a).[18] Hitit kralı I. Şuppiliuma'nın soyundan gelen İni-Teşub, Hitit otoritesi adına bölgeyi Karkamış'tan yöneten Hitit prensidir.[19] Hitit kralları III. Hattuşili ve IV. Tuthaliya ile çağdaş olan İniTeşub, Suriye ve Doğu Akdeniz'i uzun yıllar başarılı bir şekilde yönetmiştir. İni-Teşub'a ait mühür baskıları Oylum Höyük dışında, Fırat üzerindeki yer alan Aştata ülkesinin başkenti *Emar*'da (Meskene) ve Doğu Akdeniz'de, Lazkiye'nin kuzeyinde yer alan önemli bir ticaret merkezi olan *Ugarit*'de (Ras Şamra) ele geçmiştir.[20] Oylum Höyük, Emar ve Ugarit ile birlikte İni-Teşub'a ait mühür baskısının ele geçtiği üçüncü merkez olmuştur.

Karkamış kralı İni-Teşub, bölgeyi kontrol ederek Hitit İmparatorluğu ile bölgede Hititlere bağlı yerel krallıklar arasındaki ilişkileri düzenlemiştir. İcraatları arasında bölgedeki ticareti Hitit lehine organize etmek, yerel krallıklar arasındaki çatışmaları önlemek, önemli devlet antlaşmalarında tanık sıfatıyla yer almak, Mısır firavunu II. Ramses ile yazışmalar yapmak ve bölgedeki gelişmelerle ilgili olarak başkent Hattuşa'yı bilgilendirmek sayılabilir.[21] Yazılı

belgelerde İni-Teşub, “büyük kral, kahraman / *LUGAL.GAL qarradu*” ünvanını kullanmıştır.[22] Kralın yaklaşık yarım asır gibi çok uzun süren yönetimi döneminde, bölgede oldukça hassas olan siyasi dengeleri gözeterek oldukça başarılı bir yönetim gösterdiği anlaşılmaktadır.

MÖ 14. yüzyılın ortalarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Kuzey Suriye ve Doğu Akdeniz bölgelerine hâkim olan Hititler, önemli idari merkezlere, yerel yöneticilerden bağımsız bir Hititli yönetici tayin etmişlerdir. Karkamış ve Halep gibi iki önemli merkez dışında, Aštata (Meskene civarı) ülkesinin başkenti Emar’da ve Mukiş (Antakya civarı) ülkesinin başkenti Alalah’da Hititli valiler görev yapmıştır.[23] Bölgedeki krallıklar Hititlere vergi vermekteydiler. Emar ve Alalah bu dönemde doğrudan Karkamış’a bağlıydı. Emar arşivinde bulunan en az 7 belge Karkamış kralı İni-Teşub’a aittir ve kentin Karkamış’ın kontrolünde olduğunu göstermektedir.[24] Özellikle Emarlı bir din adamına ait olduğu düşünülen büyük bir yapıda ele geçen arşivde Hititçe belgeler dışında Hitit mühür ve mühür baskıları ele geçmiştir.[25] Emar’daki yazılı belgelerden, Emar’daki yerel kral Ribî-Dagan’ın dışında, Karkamış kralı İni-Teşub’un kardeşi olan Hitit prensi Heşmi-Teşub’un vali tayin edildiği anlaşılmaktadır.[26] Emar yakınlarındaki Tell Faq’us’da, IV. tabakada açığa çıkartılan ve Oylum Höyük’deki Hitit Yapısı gibi Hitit mimari geleneğinde inşa edilmiş avlulu büyük bir yapının, Hititli bir yöneticiye ait konut olabileceği düşünülmüştür.[27]

Bölgede benzer biçimde Hititli yöneticilerin varlığına işaret eden Hitit yapıları Antakya yakınlarındaki Alalah’tan da bilinmektedir. Alalah’da MÖ 14-12. yüzyıllara tarihlenen II. ve III. tabakalarda Hitit tarzında kalın kerpiç duvarlı büyük bir yapı ortaya çıkartılmıştır.[28] Hitit hâkimiyetinden sonra Alalah kentinin MÖ 1300 civarında terk edildiği, Hitit idari yapıları dışında sadece Tanrıça İştâr Tapınağı ile doğu yamacındaki nekropol ve atölye alanının Geç Tunç Çağı II (MÖ 1400-1200) boyunca kullanılmaya devam ettiği düşünülmektedir.[29] Bu dönemde Hitit yerleşimi, kentin kuzey ve güney tepelerinde anıtsal kale yapıları ile temsil edilmektedir.[30]

Emar ve Alalah’daki bulgular, Oylum Höyük’de açığa çıkartılan Hitit Yapısı’nın da olasılıkla Hititli bir yöneticiye ait olabileceğini göstermektedir. Yapının batı avlusundaki dolgu içinde ele geçen Hitit tableti, Hitit mühür ve mühür baskıları bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Çiviyazılı Hitit tableti (Resim 8) Oylum Höyük’de şimdiye kadar ele geçen en önemli belge olmuştur. Hitit tableti, Hititolog Prof. Dr. Ahmet Ünal tarafından incelenmiş ve okunmuş,

üzerindeki metin, adı belirsiz olan Hitit büyük kralı ile yerel kral arasındaki bir antlaşma metni olarak değerlendirilmiştir.[31] Hititçe metnin korunan kısmı, Hitit büyük kralının yerel kraldan talep ettiği askeri ve güvenlik önlemleri ile ilgilidir. Tablet, Hitit kralı tarafından yerel yöneticiye gönderilmiştir ve yerel yöneticiden savaş durumu için askerlerin hazır tutması, başkaldıran olursa da cezalandırmasını talep etmektedir. Tableti gönderen Hitit kralının adı maalesef korunmamıştır. Tabletin önyüzünde 11. satırda kısmen korunan ülke ismi, Prof. Dr. Ahmet Ünal tarafından “Nuhašše” olarak okunmuştur.[32] Buna göre Hitit kralı Oylum Höyük’deki yerel yöneticiye “siz Nuhašše ülkesi kralları” tabirini kullanmaktadır.

Yeri tam olarak bilinmeyen, ancak daha çok Halep’in güneyinde olabileceği düşünülen Nuhašše ülkesinin başkenti Hitit kaynaklarında *Kuilzila* ya da *Ukulzat* şeklinde geçer.[33] Bu isimdeki sessizlerin fonetik açıdan modern “Kilis” adıyla benzerlik göstermesi bir tesadüf olmasa gerektir. Mısır kaynaklarında *Ullaza*, Mezopotamya kaynaklarında ise *Ulisum/Ullis/İllis* şeklinde geçen bu kentin bir sınır şehri olması gerektiği, bu sınırın da Akdeniz olduğu değerlendirilmiş ve bu kayıp kent daha çok Doğu Akdeniz kıyı şeridinde aranmıştır. Ancak 19. yüzyılın sonlarında kartograf Richard Kiepert tarafından hazırlanan Suriye haritasının D5 no’lu Halep paftasında, Oylum Höyük civarına “İllisi Bahçesi” yazılması, Mezopotamya kaynaklarındaki adın Oylum Höyük için yakın zamana kadar kullanıldığına işaret eder.[34] Bugün unutmuş olan “İllis” adının modern Kilis (Osmanlı Dönemi’nde “Killis”) adıyla fonetik açıdan benzerliği de oldukça dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, son yıllarda Oylum Höyük’de gerçekleştirilen kazılar bölge arkeolojisine ışık tutacak önemli bilgiler ortaya koyarken, özellikle Hitit siyasi tarihinde Suriye ve Doğu Akdeniz’in kontrolünde Oylum Höyük’ün önemli bir üs olarak kullanılmış olabileceğini göstermiştir. Kazılarda açığa çıkartılan anıtsal idari yapılar ile ele geçen çivi yazılı belgeler ve Hitit kralı mühür/mühür baskıları, Oylum Höyük’ün konumlandığı Kilis Ovası’nın kayıp Nuhašše ülkesi olabileceği ile ilgili bazı önemli ipuçları sunmaktadır. Hem Mısır, hem Hitit kaynaklarında adı sık geçen Nuhašše ülkesi, özellikle Suriye’nin kontrol edilmesinde önemli bir üs konumundadır. Kilis Ovası’nın Nuhašše ülkesi ile eşlenmesi durumunda Oylum Höyük’teki kent yerleşiminin de Nuhašše ülkesinin başkenti ya da en önemli kenti olan, Hitit kaynaklarındaki *Kuilzila/Ukulzat*, Mezopotamya kaynaklarındaki *Ulisum/Ullis/İllis* olması güçlü olasılıktır. Ancak daha kesin ifade bir için hiç şüphesiz kazılarda daha fazla yazılı belge ele geçmesine ihtiyaç duymaktayız.

Kaynakça

Alkım, U.B. 1969.

"The Amanus Region in Turkey: New Light on the Historical Geography and Archaeology", *Archaeology* 22: 280-289.

Archi, A., P. E. Pecorella ve M. Salvini 1971.

Gaziantep e la Sua Regione (Incunabula Graeca, 48). Roma, Edizioni dell'Ateneo.

Adamthwaite, M. 2001.

Late Hittite Emar: The Chronology, Synchronisms and Socio-political Aspects of a Late Bronze Age Fortress Town, *Ancient Near Eastern Studies, Supplement 8*, Peeters, Louvain.

Akkermans, P.M.M.G. ve G.M. Schwartz 2003.

The Archaeology of Syria: From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (ca.16000-300 BC), *Cambridge Ancient History*, Cambridge.

Alp, S. 2000.

Hitit Çağ'ında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar. Ankara: TÜBİTAK.

Astour, M.C. 1972.

"Hattušiliš, Ḫalab and Ḫanigalbat", *Journal of the Near Eastern Studies* 31/2: 102-109.

Astour, M.C. 1981.

"Toponymic Parallels Between the Nuzi Area and Northern Syria", eds. M.A. Morrison ve D.S. Owen, *Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians: In Honor of Ernest R. Lacheman*. Eisenbrauns, USA, 11-26.

Astour, M.C. 1989.

Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age (Studies in Mediterranean Archaeology). Partille: Astroms Forlag.

Barnett, R.D. ve J. Černý 1947.

"King Ini-Tešub of Carchemish in an Egyptian Document", *Journal of Egyptian Archaeology* 33: 94.

Barmash, P. 2005.

Homocide in the Biblical World, Cambridge University Press, Cambridge.

Beckman, G.M. ve H.A. Hoffner 2009.

Letters from the Hittite Kingdom, Society of Biblical Literature, Atlanta.

Beyer, D. 1982.

“Le Sceau-Cylindre de Shahurunuwa, Roi de Karkemish”, La Syrie au Bronze Récent (Cinquantenaire d'Ougarit - Ras Shamra. Protohistoire du Levant), Éditions Recherche sur les civilisations, Paris, 67-78.

Beyer, D. 2001.

Emar IV: Les sceaux, Orbis Biblicus et Orientalis Series Archaeologica 20, Fribourg University Press, Fribourg.

Bryce, T. 2005.

The Kingdom of the Hittites, Oxford University Press, Oxford.

Casana, J.J. 2009.

“Alalakh and the Archaeological Landscape of Mukish: the Political Geography and Population of a Late Bronze Age Kingdom”, Bulletin of the American School of Oriental Research 353: 7-37.

Dezzi-Bardeschi, C. 2001.

“Further Studies on the Ini-Tešub Sealing, Part I: A perçu sur les sceaux d'Ini-Tešub, roi de Karkemiš”, Altorientalische Forschung 28: 246-266.

Dietrich, M. ve O. Loretz 1983.

“Der Vertrag zwischen dem Hethitischen Vizekönig Ini-teschub von Karkemisch und Amistamru II von Ugarit über das Verfahren bei der Ermordung eines Untertanen im jeweils fremden Staatsgebiet”, ed. R. Borger vd., Texte aus der Umwelt des Alten Testaments 1/2: 154.

Dinçol, A. ve B. Dinçol 2002.

“Große, Prinzen, Herren: Die Spitzen der Reichsadministration im Spiegel ihrer Siegel”, Hititler ve Hitit İmparatorluğu: Bin Tanrılı Halk / Die Hethiter und Ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter, Kunst und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, 18. Januar-28 April 2002, Bonn, 82-87, 428-431.

Dinçol, A. ve B. Dinçol 2011.

“Zwei hethitische Hieroglyphensiegel und ein Siegelabdruck aus Oylum Höyük”, *Colloquium Anatolicum / Anadolu Sohbetleri* 10: 87-94. d'Alfonso, L. 2001.

“Further Studies on the Ini-Tešub Sealing, Part II: A Prosopographic Approach”, *Altorientalische Forschung* 28: 267-275.

Donbaz, V. 2011.

“A Lapis-Lazuli Cylinder Seal Found at Oylum Höyük”, *Colloquium Anatolicum / Anadolu Sohbetleri* 10: 95-102.

Donbaz, V. 2014.

“A Tiny Late “Old Babylonian Tablet Found at Oylum Höyük” ed. A. Engin vd., *Armizzi: Engin Özgen'e Armağan / Studies in Honor of Engin Özgen*, Ankara, 109-113.

Drower, M.S. 1975.

“Ugarit in the fourteenth on thirteenth centuries BC”, *The Cambridge Ancient History II, part 2: The Middle East and the Aegean Region c. 1380-1000 BC*, Cambridge University Press, Cambridge, 130147.

Engin, A. 2011.

“Oylum Höyük Kazılarında Ele Geçen Bir Grup Orta Tunç Çağı Yapı Adak Eşyası”, *Belleten*, 75: 19-49.

Engin, A. 2014.

“Oylum Höyük İçin Bir Lokalizasyon Önerisi / A Localisation Proposal for Oylum Höyük: Ullisum/Ullis/Illis”, ed. A. Engin vd., *Armizzi: Engin Özgen'e Armağan / Studies in Honor of Engin Özgen*, Ankara, 129-149.

Engin, A., 2016.

“Yeni Bulgular Işığında Kilis/Oylum Höyük'ün Hitit Dünyasındaki Yeri / Position of Kilis/Oylum Höyük in the Hittite World in the Light of Recent Evidence”, ed. S. Erkut ve Ö. Sir-Gavaz, *Studies in Honour of Ahmet Ünal / Ahmet Ünal Armağanı*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 187-204.

Engin, A., 2019a.

“A Middle Bronze Age Palace at Oylum Höyük and New Findings”, ed. N. Durak ve M. Frangipane, *Arslantepe: Proceedings of the I. International Archaeology Symposium (4-6 October 2018, Malatya)*. Malatya: İnönü Üniv., 237-252.

Engin, A., 2019b.

“Kerpiç Korumada Yeni Uygulamalar Oylum Höyük'te Anıtsal OTÇ I Yapısı'nı Koruma Çalışmaları”, ed. T. Demir vd., Rifat Ergeç Armağanı. Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 173-192.

Engin, A., 2019c.

“Oylum Höyük Kazısı'nda Ele Geçen Karkamış Kralı İni-Tešub'a Ait Bir Bulla”, ed. F. Kulakoğlu vd., Uğur Silistreli Anı Kitabı: Anadolu Arkeolojisi Üzerine Yazılar / In Memoriam Uğur Silistreli: Studies on Anatolian Archaeology (Anadolu /Anatolia Festschrift Series Suppl. III.3). Ankara: Ankara Üniversitesi, 119-129.

Engin, A., 2020.

“Oylum Höyük and Alalakh: Cultural Relations in the Second Millennium BC”, ed. Yener ve T. Ingman, Alalakh and Its Neighbours, Proceedings of the 15th Anniversary Symposium at the New Hatay Archaeology Museum, 10-12 June 2015. Leuven-Paris-Bristol, CT, Peeters, 275-306.

Engin, A., 2022a.

“Oylum Höyük”, ed. A. Engin ve K. Görkay, Prehistorik Dönemlerden Geç Antik Döneme Gaziantep Arkeolojisi / Archaeology of Gaziantep from Prehistoric Times to the Late Antiquity. İstanbul: Türk Arkeoloji Enstitüsü, 47-82,

Engin, A. 2022b.

“Northern Syrian Sculpture in the 2nd Millennium BC in the Light of Oylum Höyük Findings”, ed. A. Engin vd., Eski Yakın Doğu'da Taş Ocakları, Heykeltıraşlık Atölyeleri ve Yesemek'in Yeri: Yesemek 1. ve 2. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri / Stone Quarries, Sculpture Workshops and the Place of Yesemek in the Ancient Near East: Yesemek Proceedings of the 1st and 2nd International Archaeology Symposiums. Gaziantep: Gazikültür Yayınları, 165 – 190.

Engin, A. 2024.

“İnşa Tekniği ve Plan Olarak Doğu Akdeniz Geleneğinde Bir saray: Oylum Höyük Orta Tunç Çağı I Sarayı”, Höyük TTK: 14: 15-46.

Engin, A. ve B. Helwing 2012.

“The EBA-MBA Transition in the Kilis Plain”, ed. N. Laneri, P. Pfälzner ve S. Valentini, Looking North: Socioeconomic Dynamics of the Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millennium BC (Studien zur Urbanisierung Nordmesopotamiens, Serie D: Supplementa), Wiesbaden, 93-104.

Engin, A., E. Özgen, O. Zengin-Koşan, F. Ay-Şafak ve A. Bozkurt 2014.

"Oylum Höyük, 2013.", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 235-254.

Engin, A., E. Özgen, O. Zengin-Koşan, F. Ay-Şafak ve A. Bozkurt 2016.

"Oylum Höyük 2014", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 445-466.

Engin, A., E. Özgen, O. Zengin-Koşan, F. Ay-Şafak, A. Bozkurt 2017.

"Oylum Höyük 2015", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 555-576.

Engin, A., E. Özgen, A. Bozkurt, ve D. Bozkurt 2018.

"Oylum Höyük 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 477-494.

Engin, A., E. Özgen, A. Bozkurt ve D. Bozkurt 2019.

"Oylum Höyük 2017", 40. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 271-292.

Engin, A., E. Özgen, M. Aşir, S. Ezer, A. Kavak, A. Bozkurt, D. Bozkurt ve Ş. Doruk-Engin 2020.

"Oylum Höyük 2018", 41. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 243-264.

Engin, A., Ş. Atik ve A. Özer 2021.

"Middle Bronze Age Vitreous Material of Oylum Höyük and New Findings", ed. O. Sevindik, Annales du 21e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre (3-7 Septembre 2018, Istanbul: Istanbul University Cerrahpaşa, 35-48.

Engin, A., E. Özgen, S. Ezer, A. Kavak, A. Bozkurt, D. Bozkurt, Ş. Doruk-Engin ve D.B. Kişniş 2022.

"Oylum Höyük 2019-2020", 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları, Cilt 1: 169-188.

Engin, A., E. Özgen, S. Ezer, A. Kavak, A. Bozkurt, D. Bozkurt, Ş. Doruk-Engin ve D.B. Kişniş 2023a.

"Oylum Höyük 2021", 42. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 215-232.

Engin, A., E. Özgen, S. Ezer, A. Kavak, A. Bozkurt, D. Bozkurt, D.B. Kişniş ve Ş. Doruk-Engin 2023b.

"Oylum Höyük 2022", 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4: 257-276.

Faist, B. ve U. Finkbeiner

2002 "Eine syrische Stadt unter hethitischer Herrschaft", Hititler ve Hitit İmparatorluğu: Bin Tanrılı Halk / Die Hethiter und Ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter, Kunst und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, 18. Januar-28 April 2002, Bonn, 190-195, 475-477.

Fink, A. S.

2010 Late Bronze Age Tell Atchana (Alalakh): Stratigraphy, Chronology, History (British Archaeological Reports International Series 2120). Hadrian Books, Archaeopress.

Fleming, D.E.

2000 Time at Emar: The Cultic Calendar and the Rituals from the Diviner's House, Eisenbrauns, USA.

Goetze, A.

1975 "The Hittites and Syria (1300 -1200 BC)", The Cambridge Ancient History II, part 2: The Middle East and the Aegean Region c. 1380-1000 BC, Cambridge University Press, Cambridge, 252-273.

Güterbock, H.G.

1977. "The Hittite Seals in the Walters Art Gallery", The Journal of the Walters Art Gallery, vol. 36: Essays in Honor of Dorothy Kent Hill, Walters Art Gallery, 7-16.

Hawkins, J.D.

1994 "The End of the Bronze Age in Anatolia: New Light from Recent Discoveries", III. Anadolu Demir Çağları Sempozyum Bildirileri: Van Uluslararası Sempozyumu, 6-12 Ağustos 1990 / The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990, Oxbow Books, Oxford, 91-94.

Herbodt, S.

2002 "Hittite Seals and Sealings from the Nişantepe Archive, Boğazköy: A Prosopographical Study", ed. A. Yener ve H.A. Hoffner, Recent Developments in Hittite Archaeology and History: Papers in Memory of Hans G. Güterbock, Eisenbrauns, 53-60.

Klengel, H.

2002 "Karkamis in der hethitischen Großreichszeit", Hititler ve Hitit İmparatorluğu: Bin Tanrılı Halk / Die Hethiter und Ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter, Kunst und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, 18. Januar-28 April 2002, Bonn, 165-167, 464-465.

Kitchen, K.A.

1999 Ramesside Inscriptions: Translated Annotated Notes and Comments, vol. 2: Ramesses II, Royal Inscriptions, Blackwell Publishers, Oxford.

Klengel, H.

- 1992 Syria 3000 to 300 BC: A Handbook of Political History, Akademie Verlag, Berlin.
- Klengel, H.
- 1980 "Ini-Tešub", Reallexikon der Assyriologie, Walter de Gruyter, Berlin, 104-105.
- Kuhrt, A.
- 1995 The Ancient Near East c. 3000-330 BC, vol. I (Routledge History of the Ancient World), Routledge, London.
- Margueron, J.C.
- 1982 "Aux marches de l'empire hittite: une campagne de fouille à Tel Faq'ous (Syrie), citadelle du pays d'Astata", ed. M. Yon, La Syrie au Bronze récent, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 47-66.
- Niedorf, C.F.
- 2002 "Ein hethitisches Brieffragment aus Alalah", ed. O. Loretz, K. A. Metzler ve H. Schaudig, Ex Mesopotamia et Syria Lux: Festschrift für Manfred Dietrich zu seinem 65. Geburtstag, UgaritVerlag, Münster: 517-526.
- Nougayrol, J.
- 1956 Le Palais Royal d'Ugarit IV/I-II: Textes accadiens des archives sud (Mission de Ras Shamra 9), Imprimerie National, Paris.
- Schaeffer, C.F.A. (ed.)
- 1956 Ugaritica III: Sceaux et cyindres Hittites, épée gravée du cartouche de Mireptah, tablettes Chypro-Minoennes et autres découvertes nouvelles de Ras Shamra, CMRS 8, Geuthner, Paris.
- Özgen, E. ve B. Helwing 2001.
- "Ausgrabungen auf dem Oylum Höyük, 1997-2000: Zweiter vorläufiger Bericht", Istanbulur Mitteilungen 51: 61-136.
- Özgen, E. ve B. Helwing 2003.
- "On the shifting border between Mesopotamia and the West: Seven seasons of joint TurkishGerman excavations at Oylum Höyük", Anatolica 29: 61-85.
- Özgen, E., B. Helwing, A. Engin, A. Greaves ve Ö. Erdem 2003.
- "Oylum Höyük 2002", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2: 339-344.

Özgen, E., A. Engin, A. Greaves, Ö. Erdem ve S. Eloğlu 2006.

"Oylum Höyük, 2004", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 339-344.

Özgen, E., A. Engin ve E. Eser 2009.

"Oylum Höyük, 2007", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2: 139-154

Özgen, E. ve A. Engin 2010.

"Oylum Höyük, 2008", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3: 1-20.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal ve F. Ay-Şafak 2011.

"Oylum Höyük, 2009", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2: 56-69.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal, H. K. Ensert ve F. Ay-Şafak 2012.

"Oylum Höyük, 2010", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 497-518.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal, H. K. Ensert, F. Ay-Şafak ve A. Bozkurt 2013.

"Oylum Höyük, 2011" 34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 323-334.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal, H. K. Ensert ve F. Ay-Şafak 2013a.

"Oylum Höyük, 2010", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 497- 518.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal, H. K. Ensert, F. Ay-Şafak ve A. Bozkurt 2013b.

"Oylum Höyük, 2011", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 323-334.

Özgen, E., A. Engin, B. Uysal, H. K. Ensert, F. Ay-Şafak ve A. Bozkurt 2014.

"Oylum Höyük, 2012", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1: 159-174.

Ünal, A. 2015.

"A Hittite treaty tablet from Oylum Höyük in southeastern Turkey and the location of 𐎶 aššu(wa)",
Anatolian Studies 65: 19-34.

Van den Hout, T.P.J. 2013

"Hitit Krallığı ve İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi / A Short History of the Hittite Kingdom and Empire",
ed. M. Doğan-Alparslan ve M. Alparslan, Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu / Hittites: An Anatolian
Empire, İstanbul, 22-47.

Woolley, C. L. 1955

Alalakh. An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1949. Report of the Research Committee, 18. Society of Antiquaries, London.

Yener, K. A. ve M. Akar 2013b.

“Alalah-Aççana Höyük”, ed. M. Doğan-Alparslan ve M. Alparslan, Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu / Hittites: An Anatolian Empire, İstanbul, 264-273.

Yener, K. A.ve M. Akar 2013c.

“Aççana Höyük, Antik Alalakh Kenti Çalışmaları 2012 / Excavations at Tell Atchana, Ancient Alalakh 2012”, Anmed: Anadolu Akdeniz Arkeolojisi Haberleri /News of Archaeology from Anatolia's Mediterranean Areas 2013-11: 1-9.

Yener, K.A. ve M. Akar 2014a.

“Unutulmuş Krallık Mukış ve Başkenti Aççana Höyük Kazıları, Antik Alalah”, ed. A. Özırat ve Ç. Uygun, Hatay Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları, Hatay, 95-106.

Yener, K. A.ve Akar, M. 2014b.

“Yeni Kazılar Işığında Aççana Höyük, Antik Alalah Kenti Orta-Geç Tunç ve Demir Çağı Tabakaları”, ed. A. Özırat ve Ç. Uygun, Uluslararası Çağlar Boyunca Hatay ve Çevresi Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri / The Proceedings of the International Symposium on the Archaeology of Hatay and It's Vicinity Through the Ages, Hatay, 61-84.

Yon, M. 2006.

The City of Ugarit at Tell Ras Shamra, Eisenbrauns, Singapore.

* Prof. Dr. Atilla ENGİN, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 27310-Şehitkamil/Gaziantep. E-İleti: enginatilla@hotmail.com; ORCID: 0000-0003-3165-1562.

[1] Engin 2011; 2014; 2016; 2019a; 2019b; 2019c; 2020; 2022a; 2022b; 2024; Engin ve Helwing 2012; Engin vd. 2014; 2016; 2017; 2018; 2019; 2020; 2021; 2022; 2023a; 2023b; Özgen ve Helwing 2001; 2003; Özgen vd. 2003; 2006; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013a; 2013b; 2014.

[2] Kazı çalışmalarına ilgi ve desteklerini esirgemeyen Kilis Valisi Sayın Tahir ŞAHİN'e, önceki dönem Kilis Valisi olan Tekirdağ Valisi Sayın Recep SOYTÜRK'e, Kilis Vali Yardımcısı Sayın Murat DEMİRBİLEK'e, Kilis Belediye Başkanı Sayın Hakan BİLECEN'e, Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın

Hüseyin ERKMEN'e, Kilis Müzesi Müdürü Sayın Murat KAPLAN'a ve tüm Müze uzmanlarına, 2024 yılında kazımıza sponsorluk desteği veren Kızılgöl Bağcılık Genel Müdürü Sayın Sedat AÇIKBAŞ'a en içten teşekkürlerimizi sunarız.

[3] Alkım 1969: 752; Archi vd. 1971: 10, 15, 27, 44, 87-88; Ünal 2015.

[4] Engin ve Helwing 2012.

[5] Engin 2011; 2016; 2019a; 2019b; 2019c; 2020; 2022a; 2022b.

[6] Donbaz 2011; 2014; Özgen vd. 2009: Res. 6; 2012: 507-508, Res. 5, 14-15; 2013: Res. 2, 3, 9; 2014: Res. 12-14.

[7] Engin 2016.

[8] Dinçol ve Dinçol 2011; Engin 2016, 190-191, fig. 2: b, 3: a-c; 2019c; Özgen vd. 2013a, 502, 507; 2013b, 326, fig. 10; 2014, 162, fig.

[9] Astour 1989.

[10] Astour 1989.

[11] Astour 1972: 103-107

[12] Klengel 1992; Van den Hout 2013: 28-29

[13] Klengel 1992.

[14] Dinçol ve Dinçol 2011; Özgen vd. 2012: 502, 507.

[15] Güterbock 1977.

[16] Herbordt, 2002: 53-60.

[17] Dinçol ve Dinçol 2002: 82, 428.

[18] Dinçol ve Dinçol 2011; Engin 2016: 190-191, fig. 2: b, 3: a-c; 2019b; Özgen vd. 2013a: 502, 507; 2013b: 326, fig. 10; 2014: 162, fig. 5.

[19] Engin 2019b.

[20] d'Alfonso 2001: 267-274; Beyer 1982: 67-69, fig.1-5; 2001: 47-49, A2a-b, A3; Dezzi-Bardeschi 2001: 246-264; Schaeffer 1956: 20-29, figs. 27-35.

[21] Alp 2000: 146; Astour 1981: 24-26; Barnett-Černý 1947; Barmash 2005: 184-199; Beckman ve Hoffner 2009: 179; Beyer 1982: 67-69, fig. 1-5; 2001: 47-49, A2a-b, A3; Bryce 2005, 313;

d'Alfonso 2001: 267-274; Dezzi-Bordeschi 2001: 246-264; Dietrich-Loretz 1983; Drower 1975: 143-144; Engin 2019c; Goetze 1975: 261-265; Kitchen 1999: 145-146; Klengel 1980: 104-105; 1992: 124-126; 2002: 166-167, 464-465; Kuhrt 1995: 311-312; Nougayrol 1956: 154-160, RS.17.146, RS18.115; Schaeffer 1956: 20-29, fig. 27-35; Yon 2006: 20-21, 44.

[22] Bkz. Hawkins, 1994: 91-93; Nougayrol, 1956: 121, 164, RS 17.352.3.

[23] Adamtwaite 2001; Casana 2009: 11; Niedorf 2002.

[24] Bkz. Adamtwaite 2001: 55-71; Akkermans-Schwartz 2003: 344-345; Bryce 2005: 313; Faist-Finkbeiner 2002: 190-193, 475-477; Klengel 1992: 126, 144; 2002, 167, 465; Fleming 2000: 34, dipnot 66.

[25] Faist-Finkbeiner 2002: 192-193, 475-477, fig. 5.

[26] Adamtwaite 2001: 39-41; 60-64; Faist-Finkbeiner 2002: 192, 475; Klengel 1992: 126, 144.

[27] Akkermans ve Schwartz 2003: 345; Margueron 1982: 47-66.

[28] Woolley 1955: 166-171.

[29] Casana 2009: 11; Fink 2010: 143; Yener ve Akar 2013b: 270-271; 2013c: 8; 2014b: 61, 66.

[30] Yener ve Akar 2013b: 267, Fig 4-5; 2013c: 5, Res. 5; 2014a: 102, Res. 10.

[31] Ünal 2015, 19, 23-27, fig. 2a.

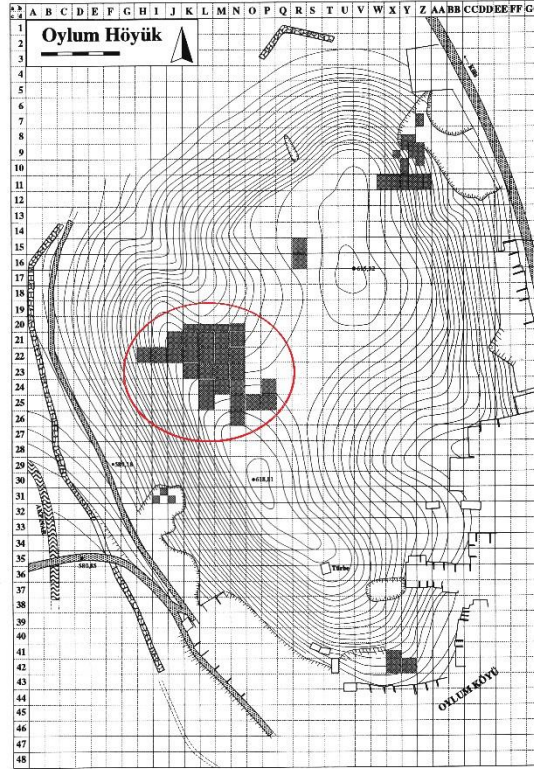
[32] Ünal 2015: 24-25.

[33] Bkz. Engin 2014.

[34] Bkz. Engin 2014.

Resim 1: Oylum Höyük.

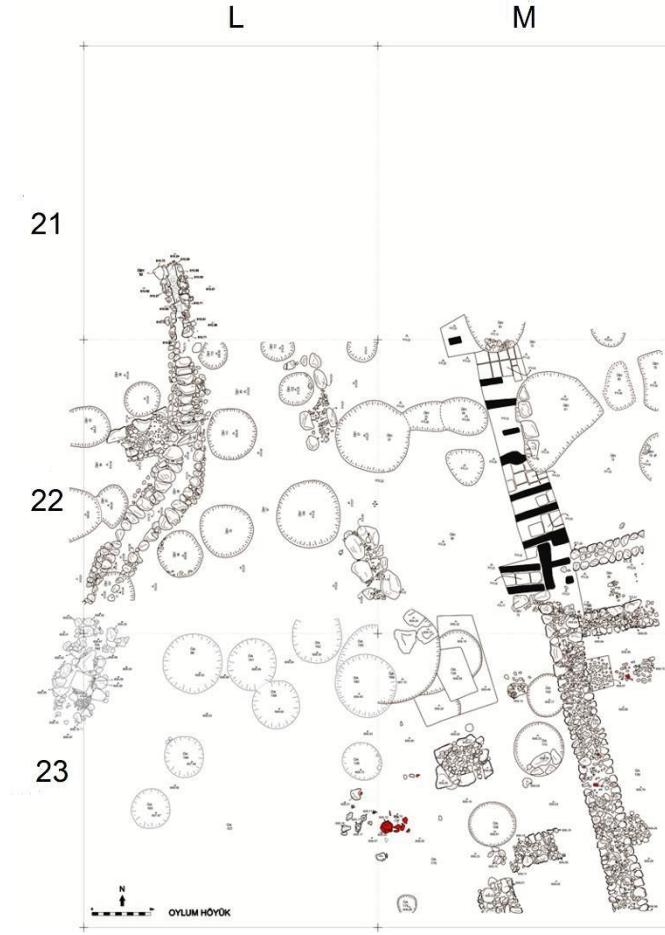
Resim 2: Oylum Höyük'ün topografik planı ve kuzeybatı kazı alanı.

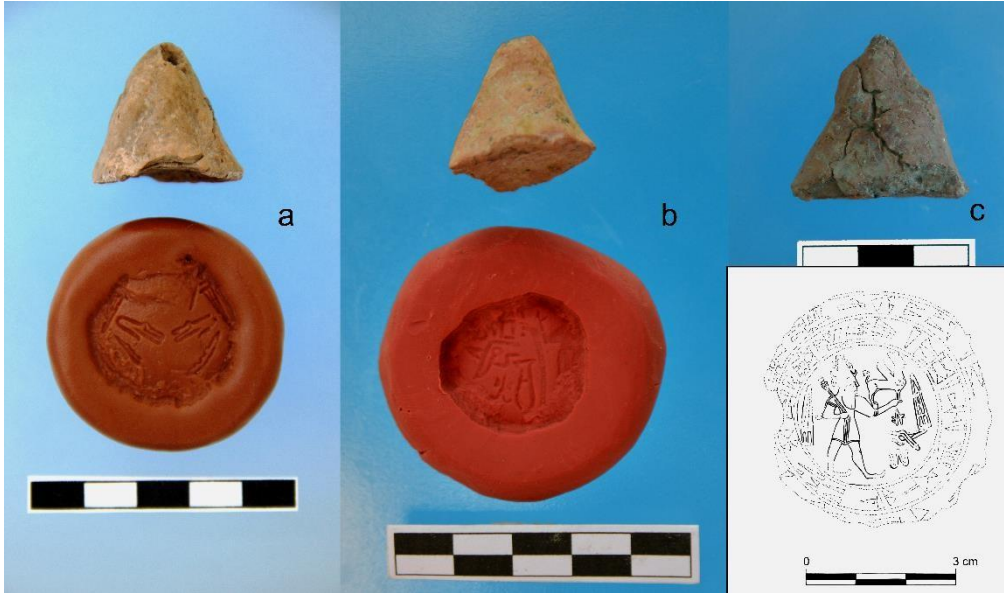
Resim 3: Hitit Yapısı'nın korunun kerpiç duvarı.

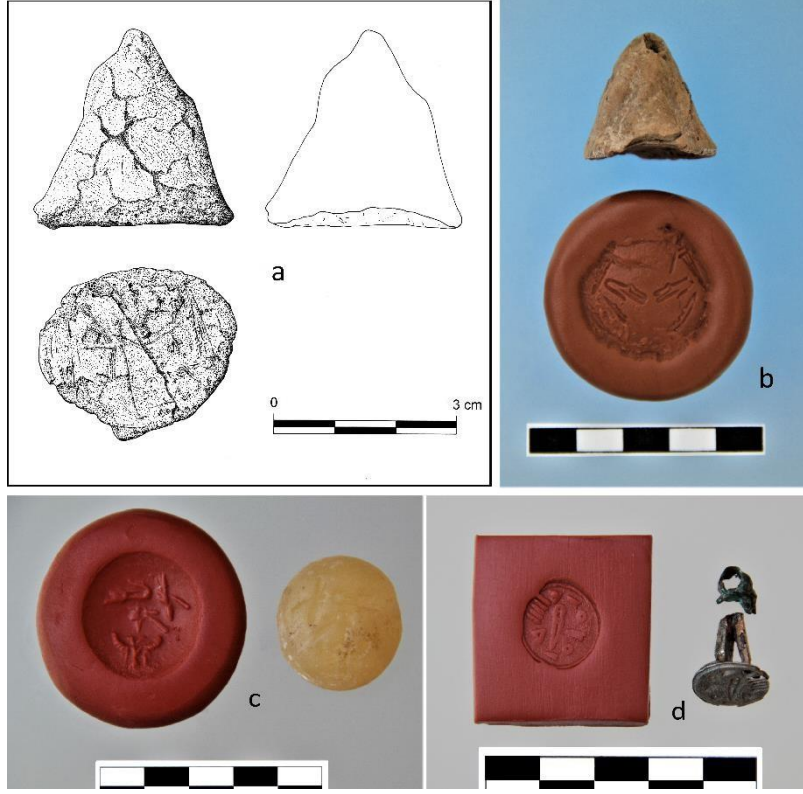
Resim 4: Avludaki su kanalı.

Resim 5: Hitit Yapısı ve avludaki su kanalının planı.

Resim 6: Hitit mühür baskıları ve Karkamış kralı İni-Teşub'ub bullası (c).

Resim 7: Hitit mühür ve mühür baskıları.

Resim 8: Çiviyazılı Hitit tableti.

Resim 9: Hitit Yapısı'nda ele geçen fildişi mobilya süslemeleri.

Doç. Dr. Ahmet Hamdi Kepekçi – Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Kilis’in Türkiye-Suriye Hikayesi

Sempozyum boyunca sunulan bildiriler, disiplinlerarası bir yaklaşımla Kilis’in tarihî, sosyal ve ekonomik yönlerini ortaya koymuştur. Sunumlarda ele alınan konular, Kilis’in yerel değerlerinin ulusal ve küresel bağlamdaki yansımalarını ortaya koymuştur. Milli Mücadele tarihimizden arkeolojik mirasımıza, sanayideki dönüşümden ticarete kadar birçok

alandaki çok değerli bilgiler edindik. Bu nedenle hem sizlere hem de tüm katılımcı ve konuşmacı arkadaşlarımıza içtenlikle teşekkür ediyorum.

Sempozyumun açılışında da ifade ettiğim gibi, Kilis özelinde yürütülen bu sempozyum, yerel veriler üzerinden küresel ölçekli analizlerin yapılabileceğini göstermektedir. Çünkü Kilis üzerinden Türkiye’yi, Türkiye üzerinden ise tüm bölgeyi ve coğrafyayı değerlendirme ve anlama imkânı buluyoruz. Çünkü malumunuz, bu topraklar üzerinde çok ciddi bir mücadele sürüyor. Emperyal güçler durmuyor ve durdurulamıyor. Dolayısıyla, bu coğrafyada varlığımızı sürdürebilmek için geçmişten geleceğe uzanan süreci iyi okumalı, yaşanan olayları doğru analiz etmeli ve buna göre gerekli tedbirleri almalıyız. Aksi halde – Allah korusun– bu topraklar nasıl ki bize bedava verilmediyse, aynı şekilde bir anda elimizden çıkabilir. Biraz önce bir hocamız örnek verdi; Mısır’dan, Memlûkler’den bahsetti. Memlûklerin tarih sahnesinden nasıl bir anda silindiğini hep birlikte düşündük. Bizler, Osmanlı tecrübesiyle birçok devlet kurmuş; ama aynı zamanda birçok devletin yıkılışına da şahit olmuş bir milletiz. Bu nedenle çok dikkatli ve çok hassas olmamız gerekiyor. İşte bu sebeple bu sempozyumu çok önemsiyorum.

Ben de bu çerçevede, bir “Türkiye-Suriye hikâyesi” üzerinden Kilis merkezli bir perspektifle bu tarihi süreci ortaya koymak istiyorum.

Hocalarımızın sunumlarında çok değerli noktalar vardı. Örneğin, Kilis’in tarih boyunca önemli bir yerleşim merkezi olduğundan, zaman zaman krallık merkezi olarak öne çıktığından bahsedildi. Dikkat edin, bu şehir tam 5000 yıllık bir tarihsel geçmişe sahiptir. Bu da bize, Kilis coğrafyasında beş bin yıldır kesintisiz bir yaşam sürdüğünü ve buranın büyük bir medeniyet birikimine sahip olduğunu gösteriyor.

Hocalarımız, bu bölgenin bereketinden de söz ettiler. Gerçekten de bu topraklar, tarımsal zenginliğiyle ve medeniyetin doğuşuna ev sahipliği yapmasıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan Kilis; yazının icadı, tekerleğin kullanımı, cam üretimi gibi insanlık tarihindeki pek çok ilki barındıran Bereketli Hilal kuşağı içerisinde yer almaktadır. Buğdayın tarımsal üretimi ve dünya tarihine girişinin de bu coğrafyada gerçekleştiği ifade edildi. Hititlerden Bizanslılara, Emevilerden Abbasilere, Selçuklulardan Eyyubilere, Memlûklere ve Osmanlılara kadar birçok medeniyetin hâkimiyetinde kalan bu topraklar; her dönem önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Bu nedenle Kilis, sadece coğrafi değil, aynı zamanda kültürel, tarihî ve stratejik bir merkezdir. Çok yüksek bir birikime sahip bu bölgeyi anlamak, geleceğe güvenle bakabilmenin ön koşuludur.

Ancak ne yazık ki, I. Dünya Savaşı'nın ardından Kilis, İngiliz işgaline uğramıştır. Peki bu nasıl gerçekleşti? Savaş yıllarında İngiltere ve Fransa, 1916 yılında imzaladıkları gizli Sykes-Picot Anlaşması ile Ortadoğu'yu kendi aralarında paylaşmışlardır. Savaş sona erdiğinde, Mondros Mütarekesi'nin hemen ardından İngilizler Kilis'i işgal etti. Bu süreçte, Kilis'in daha sonra Fransız kontrolüne geçtiğini biliyoruz. Bu gelişmelerin yaşandığı sırada, Mustafa Kemal Paşa –o dönemde Yıldırım Orduları Komutanı idi– Mondros Mütarekesi'nden yalnızca iki gün önce Kilis'e geldi.

Bu ziyaret son derece önemlidir. Çünkü mütareke henüz imzalanmamışken Kilis'te bir hareketlilik başlatılmış, Kilis'in önde gelenleriyle bir araya gelinmiş ve daha sonrasında Kuvâ-yi Milliye hareketinin temelleri burada atılmıştır. Bu yönüyle Kilis, Millî Mücadele'nin kıvılcımının çakıldığı sembol şehirlerden biridir. Bu dönemde kadınların verdiği mücadele de son derece dikkat çekicidir. İslam Bey'i, Aslan Bey'i ve pek çok kahraman erkeği biliyorduk; ancak Kilisli kadınların direniş süreçlerindeki rolü, tarih yazımında yeterince yer bulmamıştır.

Gerçekten de Kilisli kadınlar, sadece eşlerini desteklemekle kalmamış, aynı zamanda örgütlü ve aktif bir direniş göstermiştir. Bu katkılar, toplumsal direnişin cinsiyetler arası paylaşımı açısından dikkat çekicidir.

İşte bu direniş, yalnızca Kilis'te değil, Güney Cephesi'nin tamamında –Maraş, Antep ve Urfa gibi şehirlerde– Fransız işgaline karşı yürütülen büyük bir halk mücadelesi olarak öne çıkmıştır. Nihayetinde, Sakarya Zaferi'nden sonra, 1921 yılında Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara İtilafnamesi ile Kilis düşman işgalinden kurtarılmış ve resmen Türkiye

Cumhuriyeti'nin bir toprağı haline gelmiştir. Bugünkü Türkiye-Suriye sınırı da bu anlaşmayla birlikte netleşmiş ve 1921'den itibaren geçerlilik kazanmıştır.

Kilis, sadece coğrafi açıdan değil; tarihi ve kültürel açıdan da kadim bir şehir. Verimli Hilal üzerinde yer alan bu bölge, binlerce yıl boyunca pek çok medeniyete ev sahipliğı yapmış; tarımın, yazının, tekerleğın ve camın ilk defa kullanıldığı bir uygarlık alanı olmuştur.

Böylesine kıymetli bir bölgeye elbette göz dikilmesi kaçınılmazdır. Emperyal güçler de bu değerin farkına varmış ve bu topraklara doğrudan yönelmiştir. Bu kapsamda, 2004 yılında ABD öncülüğünde ortaya konulan ve Dışışleri Bakanı Condoleezza Rice'ın da dile getirdiğı "Büyük Ortadoğı Projesi" (BOP) önemli bir dönüm noktasıdır. Bu proje, ilk etapta "demokratikleşme, liberalleşme, siyasi reformlar" gibi söylemlerle sunulsa da, gerçekte hedef; bölgenin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini, özellikle enerji kaynaklarını kontrol altına almaktır. Büyük Ortadoğı Projesi'nin uygulanma süreci, zamanla daha da lokal hale getirilmiş ve Arap Baharı süreciyle birlikte çeşitli ülkelerde doğrudan rejim değışikliklerini hedeflemiştir. Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar, petrol ve doğal kaynaklar açısından zengin; aynı zamanda tarım ve su kaynakları bakımından stratejik bölgelerde kaos ortamı oluşturulmuştur. Bu süreçte asıl amaç; bölgeyi yeniden şekillendirmek ve emperyal çıkarlar doğrultusunda bir tasarım gerçekleştirmektir. Söz konusu müdahaleler, yerel sosyo-politik dengelerde ciddi bozulmalara yol açmıştır. Bu projeyi uygularken bölgemize acımasızca saldırmış, toplumsal yapıyı parçalayarak istikrarsızlık üretmiştir. Özellikle Suriye özelinde, etnik ve mezhepsel farklılıkları derinleştirerek bir bölünme senaryosu sahneye konmuştur. Bu doğrultuda, bölge halklarını karşı karşıya getirmek için yoğun bir çaba sarf edilmiş; Toplumsal kutuplaşmayı derinleştiren stratejiler uygulanmıştır.

Neticede, Arap Baharı'nın bir sonucu olarak 2011 yılında Suriye'de iç savaş patlak verdi. Bu savaş, milyonlarca Suriyelinin yerinden edilmesine ve büyük bir kısmının Türkiye'ye sığınmasına neden oldu. Bugün itibarıyla, Kilis özelinde mülteci nüfusunun şehir nüfusuna oranı %80 civarındadır. Türkiye, adeta bir mülteci krizine uyanmış durumdadır ve bu durum ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan ciddi etkiler yaratmıştır. Kilis Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanımızın konuşmalarını dinlerken gerçekten üzüldüm. Kendisi, özellikle Suriyeli mültecilerin gelişile birlikte yerli esnafın neredeyse bitme noktasına geldiğini ifade etti. Ben de zaman zaman Kilis'e gittiğimde bu tabloya bizzat tanık oluyorum. Hakikaten esnaf ciddi bir darboğaz içindedir. Zaten ülkemizde uzun süredir süregelen eğitimdeki yapısal

sorunlar, özellikle usta-çırak ilişkilerinin zayıflaması, genç nüfusun sanayi ve zanaatkârlıktan uzaklaşmasına yol açmıştı.

Bu kırılgan yapının üzerine bir de ani ve yoğun mülteci akını eklenince, yerel halkın ekonomik varlığı daha da sarsıldı. Nüfusun hızla artması, altyapı hizmetlerini yetersiz hale getirdi. Sağlık hizmetlerinde, eğitim alanında, istihdamda ve sosyal dengelerde birçok sorun yaşandı.

Bütün bu gelişmeler neticesinde, Büyük Ortadoğu Projesi'nin (BOP) Suriye ayağı büyük oranda gerçekleşmiş oldu.

Nasıl mı?

Rejim değişikliği hedeflendi, devlet yapısı zayıflatıldı, merkezi otorite çöktü ve ülke fiilen parçalandı. Ortaya istikrarsız, kontrolsüz ve tekrarı mümkün bir kriz ortamı çıktı.

Kilis başta olmak üzere, Türkiye'nin güney sınırından gelen bu büyük mülteci dalgası, ülkemizde sadece demografik değil; aynı zamanda ekonomik ve toplumsal gündemi şekillendiren temel meselelerden biri haline geldi. Zaten bu süreç, başından itibaren bölgesel istikrarsızlığa hizmet eden bir yapıydı. Bugün Suriye'ye baktığımızda, ülke içinde ciddi bölünmelerin ortaya çıktığını, etnik ve mezhepsel temelli çatışmaların derinleştiğini görüyoruz. Özellikle Sünniler ve Aleviler arasında kışkırtılan gerilimler, toplumda kalıcı kırılmalar yaratmıştır. Bu çatışmalar, sözde "demokratikleşme" adı altında başlatılmış olsa da, fiilen Batı'nın -özellikle ABD'nin- Suriye üzerindeki nüfuzunu artırma amacına hizmet etmiştir. Kısacası, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batılı ülkelerin Büyük Ortadoğu Projesi'ndeki (BOP) temel amacı; bölgeyi istikrarsızlaştırmak, merkezi otoriteleri zayıflatmak ve kontrol edilebilir küçük yapılar üretmektir. Ne yazık ki bu hedef, Suriye özelinde neredeyse yüzde 100 oranında gerçekleşmiştir. Ancak süreç sadece Suriye'yle sınırlı kalmadı. Aynı zamanda İran'ın istikrarı hedef alındı, Türkiye ise doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri açılardan bu istikrarsızlıktan etkilendi. Oysa Büyük Ortadoğu Projesi'nden önce, özellikle Arap Baharı öncesinde Türkiye ile Suriye arasında böylesine büyük bir kriz söz konusu değildi. Güvenlik sorunumuz yoktu, sınırlarımızda askeri hareketlilik yaşanmıyordu. Suriye'den gelen milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmak zorunda değildik. Ancak bu gelişmelerden sonra, Türkiye'nin sırtına ciddi bir yük binmiştir. Güvenlik riskleri artmış, ekonomik baskı derinleşmiş, toplumsal yapıda huzursuzluklar baş

göstermiştir. İç siyasette bu konu sürekli tartışma başlığı olmuş; kamuoyunda farklı tepkiler doğurmuştur. Özetle ifade etmek gerekirse; Büyük Ortadoğu Projesi bir yandan Suriye’de uygulanırken, diğer yandan Türkiye de bu sürecin ikincil hedeflerinden biri haline gelmiştir. Ülkemizin potansiyel bir istikrarsızlık ortamına sürüklenmesi, bu projenin stratejik hedefleri arasında yer almaktadır. Bunu iyi okumak ve doğru analiz etmek zorundayız. Son olarak, oturumda konuşan kıymetli hocamızın da belirttiği gibi, güncel gelişmeleri bu perspektiften değerlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Dikkatimi çeken önemli bir tespit daha oldu. Bir konuşmacımız şöyle dedi: “Küresel çapta bir çatışma ya da işgal, başlamadan en az 100 yıl önce planlanır.” Bu gerçekten çok önemli bir ifadedir. Bir emperyal güç herhangi bir coğrafya üzerinde plan yapmaya karar verdiğinde, bu planı yalnızca askeri boyutla sınırlı tutmaz. Eğitim sistemine müdahale eder, sağlık politikalarına yön verir, mezhepsel ayrışmaları derinleştirir. Yani toplumun her damarına nüfuz eden çok katmanlı bir strateji uygular. Bugün ülkemize baktığımızda, güvenlik riskleri, mülteci sorunu ve sosyal dengesizlikler artık ciddi boyutlara ulaşmış durumda.

Bu noktada açıkça ifade etmek gerekir ki, Türkiye de Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamına alınmış hedef ülkelerden biridir. Ve bu kapsamda, ülkemize dair önceden tespit edilmiş, adım adım ilerleyen bir stratejinin işletildiğini görüyoruz.

Bu süreçte bize ne sunuluyor? Önce “mültecileri alın” diyor, ardından başka talepler gündeme geliyor.

Suriye krizinde bu durum net şekilde gözler önüne serildi. Dikkat edin: Suriye savaşında bir tane bile Amerikan askeri sahada doğrudan çatışma halinde değildi. Oysa daha önceki savaşlarda –örneğin Irak’ta– ABD askerlerini bizzat çatışma içinde, hatta halkı hapishanelerde işkence ederken görmüştük. Peki Suriye’de neden böyle olmadı? Çünkü burada “vekalet savaşı” yürütüldü. ABD ve Batılı güçler, doğrudan müdahale etmek yerine, terör örgütleri aracılığıyla sahaya hâkim olmaya çalıştı. Tampon bölgeler oluşturuldu, bu gruplar üzerinden kontrol sağlandı. Bu da gösteriyor ki, BOP kapsamında artık yeni bir savaş taktiği devrede.

Devletlerin doğrudan savaşa girmesi yerine, devletler arasında çatışma yaratma, yerel güçleri birbirine düşürme stratejisi uygulanıyor. Ve burada bize, yani Türkiye’ye ve İran’a

biçilen rol çok tehlikeli: Türkiye ile İran'ın karşı karşıya gelmesi, çatışma içine çekilmesi hedefleniyor.

Bu gerçeği çok net şekilde görmek ve bu tuzağa düşmemek zorundayız.

Türkiye ile İran arasında olası bir çatışma planı söz konusu olduğunda, en kullanışlı argümanlardan biri mezhep farklılıklarıdır. Bu tür bir çatışma, doğrudan mezhepsel temeller üzerine inşa edilmiş olur ki, bu da bölgedeki emperyalist projelerin klasik taktiklerinden biridir.

Neden mi?

Suriye örneğine baktığımızda bu çok net bir şekilde görülmektedir. Suriye'de mezhepsel farklılıklar körüklenerek, Sünni-Alevi karşıtlığı üzerinden bir iç çatışma ortamı yaratılmıştır.

Taraflardan biri, diğerine karşı acımasız ve tehditkâr bir tavır sergilemiş; bu da toplumsal ayrışmaları derinleştirerek dış müdahalelere zemin hazırlamıştır. Burada taraflardan birini suçlamak yerine, oyunun büyüklüğünü ve kurulan tuzağı görmek gerekir.

Konuyu daha geniş bir tarihsel bağlamda değerlendirmek için buradan devam edelim.

Ortadoğu'nun, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin stratejik konumu ve tarihî yükü hem bizim tarafımızdan çokça konuşulmuş hem de dış güçler tarafından dikkatle izlenmiştir.

Özellikle Yahudi inancına göre, Fırat ve Dicle arasındaki topraklar –yani bugünkü Güneydoğu Anadolu, Kuzey Suriye ve Kuzey Irak bölgeleri- "Arz-ı Mev'ud" (Vadedilmiş Topraklar) olarak tanımlanmaktadır.

Bu inanç temelinde, İsrail'in bölgemiz üzerindeki teolojik ve stratejik emelleri artık açıkça görünür hale gelmiştir. Bu durumu Lübnan'da, bugün ise Suriye'de çok net görmekteyiz.

İsrail, Suriye topraklarında adeta elini kolunu sallayarak ilerlemekte ne bir kurşun sıkmakta ne de herhangi bir askeri kayıp vermektedir.

Tüm bu süreçlerin sonunda bölgeyi fiilen kontrol etme noktasına gelmiştir.

Peki bu nasıl mümkün olmuştur? Demek ki bugüne kadar yürütülen savaşlar, vekâlet çatışmaları ve müdahaleler, esas olarak İsrail'e alan açmak, bölgeyi İsrail lehine yeniden

şekillendirmek amacıyla yürütülmüştür. Hedef, bizleri –yani Türkiye, İran ve Arap ülkelerini– yormak, zayıflatmak ve ardından bu toprakları başkalarına peşkeş çekmektir.

Bu duruma teolojik ve tarihsel açıdan baktığımızda, Arz-ı Mev’ud projesinin nihai hedeflerinden birinin Güneydoğu Anadolu topraklarını da kapsadığı açıktır.

Bu inanç sistemine göre, bu topraklara bir gün mutlaka gelinmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Fakat ne yazık ki, Türkiye'nin son yıllardaki dış politikadaki duruşu, ABD ve İsrail ile stratejik ve taktiksel düzeyde uyumlu bir çizgi izler gibi bir görüntü vermektedir.

Bu, uzun vadede bölgesel çıkarlarımız açısından tehlikeli ve sorunlu bir duruş olarak değerlendirilmelidir.

Bu nedenle Türkiye'nin bölgesel perspektifini, dış politika vizyonunu yeniden ve daha gerçekçi bir şekilde gözden geçirmesi şarttır.

Peki, tüm bu gelişmeler Kilis halkını nasıl etkiledi?

Ben o gün oradaydım. Tarih 2016, ‘Kara Perşembe’ olarak hafızalara kazındı. Kilis şehir merkezine, gün boyunca art arda bombalar düştü. O gün şehir neredeyse tamamen boşaldı. İnsanlar panik ve korku içerisinde eşyalarını dahi alamadan Gaziantep’e doğru yola çıktı.

Kilis adeta terk edilmiş bir şehir görüntüsüne büründü. Bugün geldiğimiz noktada Kilis halkı, sadece o günün psikolojik ve sosyal yükünü değil, aynı zamanda günümüzde devam eden ekonomik, kültürel ve toplumsal baskıları da taşımaktadır.

Toplum yapısı bozulmuş, sosyal denge sarsılmış, halk adeta sürekli bir yorgunluk hali içinde yaşamaktadır.

Bugün, daha önce de ifade ettiğim gibi, **Kilis yaklaşık 80.000 mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.**

Peki, bu tabloyu uzun uzun tasvir ettik; fakat asıl mesele şudur: **Çözüm nedir?**

Eğer bugünkü gibi ikircikli bir dış politika izlemeye devam edilirse, gidişat bellidir. Bir yandan Sayın Cumhurbaşkanımızın **“İsrail bize saldıracak”** açıklaması yapılırken, diğer yandan uygulanan siyasetle **İsrail’in önünün açılması**, izlenen politikada ciddi bir **çelişkiye**

işaret etmektedir. Bu noktada, merhum **Prof. Dr. Haydar Baş** hocamızın yaklaşımı oldukça dikkat çekicidir. Amerika'nın "Arap Baharı" kisvesiyle Suriye'ye müdahale ettiği dönemde, **çok kısa süre içinde bir dizi Ehlibeyt Sempozyumu** düzenlemiştir. İlk olarak İstanbul'da başlayan bu etkinlikler, Türkiye'nin farklı şehirlerinde ve yurt dışında da organize edildi. Prof. Dr. Haydar Baş bu sempozyumlarla şu fikri ortaya koydu: **Tevhidin merkezinde Ehlibeyt vardır. Sünni, Şii, Alevi inançları temel esaslarda birbirinden ayrılmaz.** Alevilik ve Şiilik hakkında önyargılarla yetişmiş birçok insan, bu sempozyumlar sayesinde **gerçeği gördü, kardeşliği hissetti.** Ben de şahsen, bu etkinliklerle birlikte Alevi ve Şii kardeşlerime karşı muhabbetimin arttığını, önyargılarımın kırıldığını gördüm.

Prof. Dr. Haydar Baş şöyle derdi: "Şii, Şii kalsın. Alevi, Alevi kalsın. Sünni, Sünni kalsın. Herkes inancını özgürce yaşasın. Ama **Ehlibeyt'te birleşelim.**" Bu yaklaşım, toplumsal barışa ve mezhepler arası anlayışa önemli katkılar sundu. Nitekim Cerrahpaşa'dan bir profesör hocamızın da dediği gibi:

"Haydar Baş Hoca, hayatındayken bir sosyal dönüşüm gerçekleştirdi. Alevilerle Sünniler arasındaki buzları eritti, birbirine hüsnü niyetle bakılmasını sağladı. Bu başlı başına bir inkılaptır." Bugün bu **birlik ruhu**, yalnız Türkiye'de değil, **Suriye'de ve tüm İslam dünyasında geçerli olmalıdır.** Bu bakış açısıyla hareket eden bir **devlet politikası** geliştirilmeli; çatışma yerine **barış ve birliğe dayalı stratejiler** izlenmelidir. Bu son derece önemlidir.

Bir diğer dikkat çekici konuşma ise **Sebze Üreticileri Derneği Başkanı Mehmet Can Arslan'a** aitti.

Sayın Mehmet Bey, piyasada aktif olan, halkın içinden bir kişidir.

Kendi imkânlarıyla üretim yaparken, "**Bu vatan bizim, bu toprak bizim**" diyerek fedakârlıkta bulunduğunu söyledi. Ve çözüm olarak da **Milli Ekonomi Modeli'nin Kilis ve çevresindeki tarımı ve çiftçiyi kurtaracağını** ifade etti. Bu çok isabetli bir tespittir.

Çünkü **Milli Ekonomi Modeli**, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün **devletçilik politikasını** esas alır.

Yani devletin ekonomik hayata müdahil olması gerektiğini, üreticiyi desteklemesi gerektiğini savunur.

Prof. Dr. Haydar Baş bu modele göre şunları önermiştir: **iftiye tohum tarlaya ekilmeden önce ürününün yarisı kadar ödeme yapılacaktır. Devlet, ürünün alımında kefil olacak ve garanti verecektir.** Bu durumda ifti, ürününü en kaliteli biçimde yetiştirmek için tüm enerjisini üretime aktaracaktır. Pazar sorunu yaşamayacak, güvenli bir gelir elde edecektir.

Bu model uygulandığında, **Türkiye buğdayı da, mısırı da dışarıdan ithal etmek zorunda kalmayacaktır.** Kendine yeten bir tarım ülkesi olmanın ötesinde, **ihracat yapan bir devlet** konumuna gelecektir. Bugün Ukrayna, Rusya ile savaş halinde olmasına rağmen dünya hla buğdayı Ukrayna'dan almaktadır. Oysa biz, **saman ithal eden bir ülke haline geldik.**

Tüm bu sorunların çözümü için, **zellikle Kilis ve çevresi gibi sınır illerinde tarım ve hayvancılığın yeniden güçlendirilmesi gerekmektedir.** İnsanların toprağına, memleketine, mesleğine sahip çıkması için **Milli Ekonomi Modeli'nin uygulanması şarttır.**

Bu politikalar hayata geçirildiğinde hem **Suriye hem Kilis** hem de ülkemizin tamamı **huzurlu, güvenli ve müreffeh** bir geleceğe kavuşacaktır. Kilis, **yerleşik halkının huzurla yaşadığı bir şehir** olarak kalacak; emperyalist saldırılara karşı dirençli bir yapıya kavuşacaktır.

Bu sempozyum, tarihî ve kültürel geçmişimizi değerlendirirken, aynı zamanda günümüz koşullarını da göz önünde bulundurmuş; Suriye meselesine farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

Altını özellikle çizmek isterim:

Türkiye'nin güvenliği, **komşularının toprak bütünlüğüyle doğrudan ilişkilidir.**

Eğer biz bunu başarabilirsek, hiçbir emperyalist g bu topraklara adım atamaz.

Aksi takdirde, **Büyük Ortadoğu Projesi tıkır tıkır işlemeye devam eder.**

Bu sempozyumun amacı, halkı bilinçlendirmek, kamuoyuna mesaj vermek ve devletimizin yetkili organlarına bir fikir beyan etmektir.

Kaynakça

- Atatürk, M. K. (1923). İzmir İktisat Kongresi Konuşmaları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Baş, H. (2005). Milli Ekonomi Modeli. İstanbul: İcmal Yayınları.
- Baş, H. (2008). Hoş Geldin Atatürk. İstanbul: İcmal Yayınları.
- Çetinsaya, G. (2010). Ortadoğu'da Emperyal Stratejiler ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP). Ankara: SETA Yayınları.
- Deringil, S. (2000). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göçek, F. M. (2015). Modern Türkiye'nin Oluşumu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gürpınar, D. (2013). Dış Politika ve Türkiye'nin Ortadoğu Algısı. Ankara: SAM Yayınları.
- Karaosmanoğlu, A. (2002). Kuvayı Milliye Hareketi ve Güney Cephesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Karpat, K. H. (2001). Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Rice, C. (2004). Transformational Diplomacy. U.S. State Department Documents.
- Taşkın, Y. (2012). Yeni Osmanlıcılık, AKP ve Ortadoğu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2004). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.